

MARTHA

DOOR

A. ALETRINO

AMSTERDAM

SCHELTEMA & HOLKEMA'S BOEKHANDEL.

MARTHA.

MARTHA

DOOR

A. ALETRINO

AMSTERDAM

SCHELTEMA & HOLKEMA'S BOEKHANDEL.

Aan

Dr. N. van Rijnberk.

Uit dankbaarheid en hoogachting.

I.

De bruidsmeisjes waren weggegaan. Wachtend tot haar bruigom haar kwam halen stapte Martha achteruit naar 't raam, stijf, kleinvoelend in de vreemde nieuwhed van haar japon, warm-ademend onder de dichte gazing van haar sluier die over haar heenstond met rechte, hoekig-builende plooien. In de plotseling nêergeslagen stilte na het heenzijn van allen om haar heen zinde zij langzaam uit de warrelende jachting van haar geholpen aankleeden en de moewende drukte van den ongewonen ochtend, verwonderd ziende over de woelige overhooptheid van de kamer die dof-lag boven de rumoering van geluiden beneden in huis.

Onder het glazen noordlicht dat door de hooge vensters naar binnen koelde stonden de meubelen sufstarend uit de rechtlooperende streeping van het tapijt, dood achtergebleven in de kleurloose drooming die suizend van de hooge zoldering deinde. Diep in de kamer schemerde, nêerstaand in langhangende plooien, het grijze wit der bedgordijnen, roerloos vagend een weeke breking in de toonloose tint die zwaar dreef door het matte

vertrek. Hier en daar lag 't wit van een kledingstuk slap nêergeflapt met weeke plooiingen, moê, uitgezakt hangend in een onverschillige lamheid.

Buiten helderde een zuivere, têerwevende zonneschijn over den tuin, rustig uitliggend onder de koele schaduw van het breede huis. Diep tusschen de dichtgroenende boomen trokken de grijze paden, lêegbochtend langs de dungroene graskanten, lichplekkend van onregelmatige vloeisels zon, verlaten slapend achter de zenuwende rumoering die weektrillend naar buiten ruischte door de geöpende tuindeuren. Telkens streek een zachtsuizende wind door de ineenwarrelende takken, kort ritselend de bladen in een langsame deining der dunne toppen, uitbreedend de lichtende plekken zon die heen en wêerplasden in zwijgend bewegen. En 't was of bij elke buiging der boomen een uitslaande lichtheid veegde door de kamer, kort schijnend een valschklankende toon door den egalen, laagzwevendenden klank die uitrondde langs de muren, optrekkend de meubelen uit de slapende staring waarin zij roerloos stonden, korte glansvegen tikkend op de glimmende bochting van het donkerend hout.

Week-streelend met haar langgetrokken handschoen over het dunhangend kantwerk van haar bruidsbouquet stapte Martha heen en wêer op haar

plaats met kleine bewegingen van haar voeten, zenuwachtig luisterend naar de stemgalmen die oproesden naar haar kamer. In de ongedurige woeling waarin zij de laatste dagen had geleefd, mêegezenuwd in de opzweepende vroolijking van luidlichtende avonden, moêgedacht in de nooit eindigende regeling van wat gedaan moest zijn voordat de dag van haar trouwen was gekomen, was een ongemerkte gedachteloosheid geslopen in haar hoofd, dwingend haar doen tot een ongevoeld voortgaan, sleurend den gewoontegang van haar denken tot een onbewust leven met de menschen om haar heen. Nu op eens voelde zij zich staan in een kalmomzwevende rust, alleen, zonder geluid van stemmen, vreemd-hoorend het wegzijn van moêklankende geluiden die zij had mêegesoesd in een onduidelijk wolken om haar hoofd.

En 't was haar of zij langzaam zag wegdunnen 't mistige gaas dat haar leek ghangen te hebben voor haar oogen, onduidelijk wisschend alles om haar heen tot vage beelden, wegwijkend tot een verren afstand alles wat gebeurd was rondom haar, droomerig voorbijwanend wat met haar geleefd had in snellen voortgang.

Nu, in de ernstige stilte waarin zij stond, duidelijke langzaam de dag voor haar geest, helderstuwend in haar denken de grootheid van haar

geluk, vreugdend in haar binnenste een diepe rust van het hooge doel dat zij had bereikt, den dag waarnaar zij gepeinsd had langen tijd. En voortdenkend op haar uitvloeiende gedachten zag zij haar verder leven gaan in een stil-tevreden, kalme egaalheid, nieuw-kleurend haar dagen met rustige tint, wegdekkend haar door-gëenzaamde jeugd achter een zachtschijnend licht.

En zij keek rond over haar kamer, nadenkend de jaren die zij geleefd had in den bekenden òmstand der oude meubelen, wêer-zoekend de illusies die zij had voelen stijgen hooger en hooger in haar ziel, nasoesend haar meisjesdroomen die gezweefd hadden in de eenzame stilte van haar dagen. Maar telkens dwaalde haar denken terug naar 't uur waarin zij stond, zingend de hooge vreugd van haar geluk, zenuwend met ongeduldig verlangen de komst van hem die haar zou halen, alleen, ver buiten alle vreemden, hij voor wien zij zich gekleed had in het wijdlichtend wit van haar kleet, voor wien zij dien dag was, denkend en voelend voor hem alleen.

Door de gedempte zwateling van stemmen beneden rommelde, van verre aanbrommend, het dof gerammel van een rijtuig, op eens licht uitratelend door de gëopende straatdeur, mêegalmend een helder, lachend gejuich dat opluidde naar de stilte van haar kamer, uitronddend den galm: daar

is ie, daar is ie. Een wild stommelen op de trap, hard kloppend een snel, kort stappen over den lêeg-houten vloer van het portaal en de deur duwde open in een luiden zwaai, uitwijdend de matte rust in hoog-rondend golven.

Als in een visioen zag ze hem staan, hoog omlijnd door de rechte vierkanting van de deur, donker-lichamend met 't egale zwart van zijn rok tegen 't helle witlicht van het portaal achter hem, scherpteekenend 't wit van zijn borst vooruit naar den schemer van de kamer, luidlichtend zijn oplachend gezicht naar haar toe in een bewonderend, dankbaar-nêerstralend geluk. En zij bleef even staan, vastgezet door zijn plotseling verschijnen, voelend in 't dompe kloppen van haar borst een zacht heilige vrees van geluk, bevend in haar warrelend denken de werkelijkheid van haar lang gewachte droomen. En in de stralende weening van haar oogen zag ze hem grooter worden, heeldekkend 't helder licht van de deur en ze trad langzaam achteruit vrezend dat ze 't mooie beeld zou zien wegvloeien als in een droom, schrikkend voor de lêege werkelijkheid die ze wêerzag als hij zou wegzijn uit haar nabijheid.

Ze voelde dat hij naar haar toekwam langlopend 't kleine eind dat hij van haar af was en toen zij nêerzag door haar zacht-weenende tranen lag hij op zijn knie, buigend zijn lachend hoofd onder

den innigen druk van haar handen. Een tijdlang blijf zij zwijgend staan, toen opbeurend zijn gezicht naar zich toe staarde zij ernstig in zijn oogen en zonder 't te weten mompelde zij têr: ik heb je lief. Maar opwakend door haar eigen stemgeluid ging ze terug plotseling denkend den dag waarin ze stond, wachtend alles wat moest gebeuren en zij ging naar de deur lachend naar hem die achter haar liep, moeielijk stappend door haar sleep die ruischend zweefde langs den grond, een langstijve golving helderend tusschen hen van lichtend wit.

In 't lachend juichen van haar huisgezin beneden voelde ze alles gaan rondom haar in een hel-witten, zilveren droom, de kamer ongewoon met de luidluchtende verciering van groen en bloemen, de vroolijkende gezichten van allen om haar heen wegroezend in een vage herinnering van ineenvloeiende beelden, een klankloose galming van zangende geluiden, een vlekkig visioen van een hooge zon, een mompelend rekken van vreemde menschen langs haar, een kort gëademde geur van zomerlucht en warmte en zij voelde zich voortgaan door nooitgekende straten van een vreemde, kleurige stad, wezenloos ziende de aan-eenreiking der huizen die langs schoof aan haar oogen, moepijnend haar heendwalend denken naar een wakker zien der voorgedroomde dingen. En terugziende voor zich uit voelde ze een schitterende

warreling van wit trillen in haar oogen, ruikend de weekscherpe geur der blanke bloemen om haar heen, nêergestrooid in het rijtuig, naast haar, voor haar voeten, druipend in zachtrillende kronkels langs het donker trijp der paneelen.

Een plotseling stilstaan van het rijtuig met een roezend geratel van andere rijtuigen langs haar heen, vreemde gezichten die ze voelde staren in het gaas dat haar alles liet zien in een teermistige ijheid, een hoog, somber vertrek met onbekende gezichten vóór haar, fluisterend suizen van toonlooze stemmen, een andere kamer waar ze zich voelde zitten luisterend den kleurloozen klank van onbegrepen woorden, haar eigen stem dof sprekend achter haar sluier een kort geluid, en weer reed ze langs de droomgeziene straten voelend onder haar sluier de innige-warme klemming van zijn hand, van hem dien ze naast zich zag, zachtleunend dicht tegen haar schouder, zwijgend stildrukkend zijn dankende liefde, wakend in haar moêgedroomden geest dat zij van hem was, dat eindelijk een nieuw bestaan was begonnen waarnaar ze had verlangd met een hopende-vermooïing van haar liefdewillend leven.

Zij zat in den tuin. Hoog om haar heen zuiverde een dungouden licht, warm-vloeiend over het helle groen der boomen, de bloemen scherpkleurend met kort vlekken, zonnend zacht heen-en-weêr-

schuivende plekjes op het grijsliggend kiezel der paden. 'T was haar of ze neêr zat alleen, wijd omglansd door een zilver-schijnenden, ijlwolkenden nevel, vreugdend om haar heen een blanke hoogte, uitgloeïend een innige, ruïmofferende toewijding, in vergolvende kringen vloeiend het reine licht van haar zelfgevoeld, diepgezongen genot. Onsamenvhangend als een snel wegdroomend visioen zag zij de menschengezichten om zich heen, naast haar sprekend een korte poos met onbegrepen stemklank komend van heel ver, en haar eigen stem die zij hoorde zeggen ongeweten woorden, los-klankend uit haar hoofd een zachtvreugdend geluid dat ze voelde zweven uit haar mond, ineenlossend in den kleurigen zonneglans rondom. 'T was haar of de tuin gevuld was met een geurende regen van gouden lovers, neerdwarrelend uit de blauwwelvende lucht, drijvend in een juichende schittering over 't nieuw-zonnende groen, de bloemen helderend met luidklappende kleuren, wevend een teer-raggende webbe van dundradend licht over de warreling van geluid die ze hoorde zingen naar een vaag, onduidelijk lied, onbegrepen in de geheimzinnige mooiheid van belovend geluk. En als een telkens nieuw-zuiverende glans zag ze het wit der bruidsisjes zilveren onder het groen, opzonnend in terugslaande spiegeling, schijnend om haar heen een groote, reine vlekkeloosheid

waarin ze zelf was, een wijd stralende, blanke helderheid, lichtend in het licht rondom.

En wêer in den onbewusten voortgang der uren voelde zij zich mêevoeren in een duizelend voorbijtrekken van nooitgeziene beelden, telkens spat-tend in haar brokkelend denken een oudgekende herinnering, vèrgeleden ziende in de vreemdheid van haar onduidelijk leven en wêer een plotseling stilstaan in een stil gewarrel rondom haar.

En toen een gedempt-witte zwijging hoogzwevend uit de buigende koepeling van het scheme-rende gewelf, zachtruischend over de fluistering van suizende stemmen, een beschermende, innigende ernst van vreedsame rust dekkend vèr weg de woelende jacht van het Leven. Maar langzaam streek de têere lijning der woorden drijvend in statige galmen boven haar hoofd, klankzangend een breedgroeiende geluksdroom in haar binnenste, moedigend een schoonbelovende toekomst in haar denken.

En terwijl zij geknield lag, drukkend in haar hand de vingers van haar man die ze zacht voelde streelen met een gerustende têerheid, was 't haar of ze wegduizelde in een wijdzwevend, hooguit-slaand licht, meedragen door de volle galmen van het orgel, breed-dreunend met rondwijdende toonen, een dichtdragende, steunende volheid van nooit eindigende vreugd.

En zij ging weg, loopend tusschen de lachend-starende oogen der menschen, leunend op den krachtigen arm van haar man, voortstappend met lostredende voeten in een ruimstralende schittering van mystiek geluk, terug glanzend haar eigen juich-jubelend voelen over alles rondom, kleurend onder 't hooge welven van de kerk een wijd, alles helderend licht, spreidend over de menschen een opmoedigende rust van allesomarmende liefde.

Wêer was ze in haar oude huis, in de kamer die ze kende van lange jaren, met overal lang-geweten dingen om haar heen. Maar 't was of er maanden waren heengejacht tusschen dien vroegeren tijd en nu terwijl ze nêerzat moeielijk zoekend de verandering die zij voelde rondom.

In de juiching van stemmen langs haar hoofd luisterde zij, stil achteroverleunend in haar stoel, haar eigen wisselend denken, telkens opschrikkend uit de vreemde drooming waarin zij was, moê zeggend de klanklooze woorden die zij wist te moeten spreken, terugdeinzend in den schemerigen waakdroom waarin zij soesde, onbewust de uren die wegvloeiden langs haar heen. Alleen wist zij den druk van zijn hand die zij warm voelde op de hare, met egale streeling strijkend een doffe onbewustheid door haar gedachten, werkelijk makend voor haar geest alles wat er gebeurd was dien langen dag.

In de dichte roezing van geluiden waarin zij de laatste uren had geleefd, door de warreling van beelden die zij had zien wisselen voor haar oogen was 't haar geworden of zij was buiten alles wat gebeurde, of zij weg was uit de waarheid van haar bestaan, of zij 't niet zelf was met wien alles gebeurde dat zij om zich heen zag. En wonderend keek zij telkens neer op de witte gazing waarin zij zat, tastend met haar hand langs de weeke glanzing van haar japon, eensklaps wakkerend tot haar bewustzijn dat zij zelf 't was die aanzat tusschen de vreugdende menschen, dat 't voor haar was dat om haar heen klonk de lachende juiching van helder-vroolijkende stemmen.

Zij was weer op haar kamer. In de plotselinge stilte die over haar nêerzakte leek 't of zij langzaam haar gedachten zag helderen naar alles wat er om haar was. Zij zag rond in het glazen, kleurlooze licht dat luidloos in de kamer stond, een zuivere, koele tint duisterend tegen de scherp-slaande zonnewitheid buiten het venster. Week-buigend zwollen telkens de gedempte galmen der stemmen beneden naar haar toe, mat neerdrukkend de levenlooze rust die welfde rondom haar, ijlvloeiend een nauw-hoorbare deining in de vaste helderheid.

't Was of geleidelijk een vermoeiend schemerende mist wegduidelijkte voor haar oogen, wonderend

de oudgekende meubelen naar haar denken, scherplijvend naar haar gedachten de omgeving waarin ze stond. En in haar ruimend begrijpen kwam langzaam de verleden dag vóór haar, de uren opstaand een voor een, het jachtende aankleeden van dien ochtend, vreemd door de roezende warreling der bruidsmeisjes om haar heen, het komen beneden in de kamer met de lachend-wachtende gezichten naar haar toe, 't visioen-bewegen langs haar onbewust zien van de straten waardoor ze reed naar de kerk, de wit-dwarrelende bloemen overal waar ze keek, kleurend een têeren feestzang door de heen-en-wêergaande duizeling van haar dwalende gedachten. Een oogenblik leek 't of ze wêer was in die vreemd-voelende doezeling van vaaggeziene beelden, moeielijk dwingend haar denken vast te houden wat langs haar heen schimde in snellen voortgang. Maar opschuddend haar hoofd uit de slaapriekende geur die wolkte om haar hoofd, zag ze zich staan in 't lichtwittende van haar kleet, de blanke bloemen nêerhangend langs haar borst, de gaaswolkende sluier nevelzwevend om haar heen in wijde, dundrijvende plooisels. En op eens was 't scherp voor haar geest dat zij getrouwd was, dat dit de laatste dag was die ze alleen was geweest met de diep-innige gevoelens van haar zelf, dat dit de eerste dag was van een ongeweten toekomst, weg-duisterend

achter 't hooge geluk dat opstond in haar gemoed, 't geluk waarnaar ze verlangd had door jaren en jaren heen, 't geluk eens voort te mogen leven naast den man van wien ze hield en met wien ze zou gaan door lange dagen in een gedurig dieper saámvoelen van hun denken.

In de kalmende gelijkheid die rustigde door haar gemoed keek ze rond over alles wat zoolang mée geleefd had in haar eigen bestaan, nu pas beseffend de hechte ingegroeidheid in haar dagelijksch doen van de dingen die op haar meisjeskamer sleurgewoond hadden met haar mée. En ze zag heenschemereren langs haar denken, vèr lijkend of er lange tijden waren tusschen dezen dag en haar vroeger leven, haar meisjestijd, lang-rekkend in de egale voortlooming der dagen, weg-grijzend in een mistende dofheid, vreugdeloos, wijkend in kleurlooze stilte.

Luider zweefden naar haar toe de zwellingen van geluid, opdragend van ver beneden in een dicht-klankloosen nevel. En ze wist plotseling waarvoor ze gekomen was in haar kamer, teruglatend hen die zij dien heelen dag gevoeld had om zich heen, wegzonderend uit de juicing van vreugd die zij hoorde naklinken in haar heen-zijn. Toen zich uitkleedend met langsame bewegingen, zag ze een voor een nêerliggen de helder omwolkende schijnsels waarin zij een korten tijd had

gedroomd en zij voelde zich wêerkomen in de werkelijkheid die was heengeweest uit haar leven, even weg-gestuwd in de snelle roezing van wat gebeurd was.

Zij stond voor het venster, starend naar den diepgroenenden tuin, wachtend tot haar man kwam om haar te halen. Onder de wijdblauwende lucht, zwijgend strakkend in rustige gelijkheid, stonden de boomtoppen beneden haar rechtopstrekkend naar boven, week heen-en-wêr wuivend in deinende buiging. Over de woelende dichtung der blaâren, uitrommelend naar alle kanten, met diepe inweekingen van donkerklovende scheuren, plekte de schuinstralende zon helle, têerkleurende, doorschijnende tinten, scherp-randend de grillige, zwart omlijnde schaduwen die week-rustten op het ineenwarrelend groen er naast.

Zoo dikwijls had ze dat gezien met datzelfde licht, met diezelfde rust warmstaande over de hoog-rijzende takken, weemoedigend de mooi-peinzende verlangens in haar gemoed, treurend vaagvoelende smarten door haar borst. Zoo dikwijls had ze voor datzelfde venster gestaan terwijl buiten de somber-treurende winter van de grauwe lucht nêerweende, vochtend de kaalstreepende takken met een donkere tint, wiegend heen-en-wêr de zwart-nat-sponsende stammen met moêdeinende buiging. 't Waren lange, zacht-weemoedige uren

geweest die zij had voelen klagen door haar binnenste, klankloos nevelend in het vol-sluipend duister achter haar waar de kamer wegdonsde in moewe melancholie. Haar heele jeugd was heengeleefd in het licht van dat venster, beurtelings hel-beschenen met kortdurende, scherpslaande schittering, dan wêer laag nêergehouden in den loomhangenden schemer van een onbegrepen smart. Nu was 't gedaan, de matgrijze uren waren heengehelderd door de schel-zilverende opvlamming der zonnig-glansende toekomst, rustig belovend haar leven in een gelijk-innige, zachtvloeiende vreugd. En 't was haar of met 't heen en wêer ruischen der boomen de zonneplekken breeder uit-lichtten, wijd-helderend naar alle kanten hun têer-vrolijkende kleur, opslaand een terugspiegelenden glans naar den hoog-blauwenden hemel.

Achter haar tikten stappen over het portaal, naderend met haastig geluid, kort eindigend voor de deur. Toen zij zich omkeerde stond haar man voor haar, zachtvragend of zij klaar was. Met een langzaam-rondende beweging boog hij zijn arm om haar heen, vast haar nemend tegen zijn borst, fluisterkussend haar dikgolvend haar met lachenden mond.

Voortsoesend in de drooming waarin ze was geweest bleef ze leunen met haar hoofd tegen

zijn schouder, volgend in haar gedachten den voorbijen tijd van haar leven, ziende in de starre onbewegelijkheid van haar oog den langsamen gang der dagen die waren weggetreurd, de weinige, snel-opgevelekte uren van vreugd flikkerend met korte streeping in het grijs van haar bestaan. In de zachte warmte die om haar hoofd ademde waakte zij geleidelijk tot den dag waarin zij was en ze rechte op uit zijn omhelzing lachend naar zijn lach die hij rustigde over haar heen, teruggedrukkend de têere omarming waarin hij haar vasthield, dichters steunend tegen zijn borst in een dankbaar overgeven van haar geheele lichaam. En zij bleef staan ronddwalend haar oogen door de kamer, voelend een rouwende weemoed treuren naar haar keel dat dit de laatste uren waren die zij in haar meisjeskamer was geweest, dat zij nooit wêer zou leven de lange dagen die zij had doorgesomberd in een weeke melancholie, den donkeren tijd die haar nu leek mooi te zijn zachtlichtend in den wijkenden schijn van voorbij zijn. En langzaam, onhoorbaar, vochtten de tranen in haar oogen, snelglijdend langs haar wangen naar onder op haar japon, sneller en sneller, luidloos schuddend een week snikken uit haar borst, ineenvloeiend haar weemoed van alles wat voorbij was in het groote geluk dat ze bewust voelde opstaan in dit uur. En vaster drukkend tegen haar man

boog ze haar hoofd naar hem toe, lang en innig kussend zijn trouw gezicht, fluisterend de hooge verwachting die zij voelde juichen in haar ziel, mooi ziende de toekomst tot eindeloose verte.

Dicht stappend naast elkaar gingen zij weg. Nog even keek zij om de deur, innemend in haar gedachten de kamer waar zij voor 't laatst was geweest, moeielijk latend de herinnering van haar verre jeugd.

Achter hen bleef de kamer alleen, koel-schemerend onder 't klanklooze licht, met de zachte witheid van den bruidsbouquet op tafel als een luidtoonende, weekzangende helderheid.

II.

Zij gingen wonen op een bovenhuis in de Jan Steenstraat over het Sarphatipark.

Na de dartele roezing der eerste weken van bezoeken ontvangen en de vreemde gewichtigheid van in haar eigen huishouden te zijn was Martha gauw gewend aan haar nieuwe omgeving en zonder dat zij 't bijna gemerkt had waren de eerste maanden van haar huwelijk voorbij gegaan.

In den gelijken, rustigen gang der dagen verwonderde zij zich soms, dat zij zoo pas getrouwd was en dat er niet langer tijd was weggeleden tusschen haar meisjestijd en nù. Zij had weinig te doen in haar kleine omgeving en als s'morgens haar man was uitgegaan was haar werk gauw gedaan en zag zij den langen dag vóór zich in oneindigende lêegte. Dan ging zij s'middags de deur uit om te wandelen of om boodschappen te doen, of zij bleef voor 't venster zitten met een boek, wegsoesend in de doffe stilte om haar heen, de uren omtrekkend tot haar man wêér t'huis kwam.

De herfst was gekomen, een bleeke, stille herfst,

zonloos tragend de dagen in kleurloozen voortgang.

Onder haar was 't Sarphatipark, breed uitliggend in platte rust, eenzaam droomend onder de kleine, ineenwarrelende plekken groen, met de grijze bochting der lêege paden beweegloos slangend tusschen den dunnen opstand der wijde boomen. Droefstillend onder den vagen middag grauwdde de speelplaats verlaten, vèr schuivend in een doffe gelijkheid, de magere stammenlijnen opspruijend telkens één, onbewegelijk, scherp nêergezet, met de donkere bladkronen kleinbezemend in de lucht. Taaihangend langs de strakgesneden oevers straalde 't diep-glanzend water van den vijver, glad, zwaarslapend in een looden logheid, luidloos spiegeld de stille wolken. Schuin achter 't Park treurden de wijde, mat-groene weilanden eindeloos ver, wijkend in uitstrekkende schuiving, wegmistend aan den horizont in een vage, onzichtbare lijn, plotseling kort afgesneden door de brokkeling der huisjes van het Hoedemakerspad, een donkere, hooge streep, stilstaande onder de wijde ruiming der lucht, met helderevegende kleuren tusschen de kleine groezeling der boomen.

En over alles, buigend in lijnloose kromming, welfde de hemel, laag, dicht-wolkend in egale grijsheid, weenend een zachtluwe herfstkleur, klank-

loos drijvend in drukkende stilheid, têerrouwend een snikkende weemoed van langgeweten leed.

't Was op zoo'n herfstdag dat haar moeder was begraven. Vaag, bijna weggewischt zag ze haar nog vóór zich in den lang verdwenen tijd van haar verre jeugd. Ze herinnerde zich den dag der begrafenis, zij met haar broertje alléén op de speelkamer, zachtspelend boven de geheimzinnig-stommelende stilte beneden in huis. Daarna haar kinderjeugd vreugdeloos in het doffe, groote huis, waar haar tante was komen wonen, een streng, breedziend mensch, zwart staande in de strakke vlekking van haar rouwjapon. Haar vader was den geheelen dag uit en kwam s'middags laat t'huis, moê, weinig sprekend aan 't snel gedane eten. En na 't eten onder 't stille, zachte kringlicht van de lamp, de avonden tot ze naar bed ging, in een warme, drukkend-matte stilte, haar vader moêslapend van den geheelen dag uit zijn en zij met haar broêrtje aan tafel angstig vreezend 't opkijken van haar tante, wanneer ze luid sprak of rammelend iets op den grond liet vallen.

Haar schoolgaan, een lange, eentonig-grijze tijd, drukkend op haar kleine denken met angstige klemming, een eindeloos-weenende weemoed weg te zijn uit haar huis.

Tot heel laat had ze blijven voelen het benau-

wende verdriet, de telkens regelmatig terugkeerende ellende opnieuw naar school te moeten, te leven onder vreemden na den stillen Zondag dien ze had doorgespeeld met haar broêrtje, onbewust dat er een volgende dag was waarop 't oude leed zou wêerkomen, onvermijdelijk en hard. Zij herinnerde zich de Zondagavonden, als ze te bed lag en 't tot haar voelen kwam dat er niets meer was dat haar weghield van haar smart, dat de dag voorbij was, de lange, nooit-eindigende dag, en dat ze niet weg kon zijn uit de ellende die ze wist dat moest komen over eenige uren. En later, toen zij grooter was geworden, een jong, vòl-groeïend kind, bleef die ellende bestaan, pijnender dringend in haar gemoed dat langzaam vreemde een wonderend voelen door haar borst, têre-treurend een onduidelijk verlangen van vaag geweten smart.

Zij was door haar eerste school gegaan in een donker-klagenden druk, alleen geweten van haar zelf, insluitend in haar zwijgend leven de kleine beroerdheden die angstten door haar dagen. En later was 't haar zacht gevloeïd in haar denken dat ze alleen moest blijven met haar behoefte naar een helpenden steun, vaag-voelend de scheiding tusschen haar zelf en haar t'huis, schuwend de klaging van haar gedachten tegen de gewone woorden van de grooteren om haar heen.

Haar broer was heengedwaald uit haar mêezijn,

wilderend in de snelle krachtiging van zijn jongensleven, teruglatend haar gescheiden voelen in de behoeftende uiting van zijn gezonde kracht. En zij was alleen gebleven met haar meisjesvreemdheid, zonder hulp voor haar wordende droomverdriet, vèr staand buiten den onbegrepen omgang met andere meisjes, instinctmatig wetend de sarrende bespottung der anderen voor wat zij kon zeggen in een uitvertrouwen van haar denken. Zij was grooter geworden, gaande naast de anderen in een ongevoelden omgang van dagelijks loopèn met elkaâr, vruchteloos zoekend een vriendin die zij voelde zooals zij zelf was. 'T waren dezelfde dagen, onveranderd in den onbewusten voortgang der jaren, dezelfde dagen met de onveranderde omgeving t'huis waarin zij voortleefde alleen, langzaam opgewaakt uit de kinderlijke blindheid die haar weten had gehouden in een moeielijk-begrepen onbewustheid.

In de langsame ontwikkeling van haar denken woelde een mooi-zonnende romantiek, terugblijvend uit haar lezen, verlangend in haar gemoed de dingen die zij zag in boeken, opvlammend voor haar oogen een hoogbiddende liefde, droomend in haar alleen-zijn de kleurige herinnering der figuren die zij had zien schitteren langs zich heen in de moe-duizelende haast van haar nieuwsgierige begeerte.

Wanneer zij 's middags uit school kwam inkleinend onder de zware melancholie die over alles in huis hing, liep zij naar haar kamer, vooruitziende den korten tijd die ze kon lezen in een wegzijn uit de gewone kleur van haar dagen, suf-moeiend in een haastig verlangen 't eind te weten van wat ze las, nazingend in haar hoofd de mooigezegde woorden die ze gehoord had in de snelle schittering van het romantische verhaal. Er waren Zaterdagmiddagen, zachtgezellig onder het zomersche zonlicht buiten het raam, met een weeke klanking van geluiden uit de tuinen der bureu, die ze doorzat op haar kamer ver boven de stille grommeling van het huishouden beneden, voorover lezend uren achtereen, duizelend van ingehouden spanning wanneer ze opstond na de ruw-wakende roepstem van haar tante, wonderend ziende 't wegkwijnend zonlicht dat goud scheen over de onbewegelijke boomtoppen in den tuin, moeielijk terug-dwingend haar gedachten in haar kamer, weggedroomd in den schoon-schijnenden glans van wat ze had gelezen in een ongevoelde weghaasting der uren. En zonder 't te weten valschkleurde ze een lichtschitterend waas over alles om haar heen, leugen-ziende de werkelijkheid van het leven.

Zij was weggegaan van school, plotseling alleen staand uit de wisselende gelijkmatigheid der dagen,

vreemd-gedrongen in de ongekende, donkere sleur van het huishouden.

Dikwijls als zij s'middags rustig op haar kamer zat kwamen haar de weggetrokken schooldagen in haar herinnering, mooi-ziende tegen de egale verveling van het huishoudleven, hel-lichtend de enkele uren die uitgrootten voor haar oog, de weinige uren die haar waren bij gebleven van stille liefde, klagend dien tijd in haar hart, uitschijnend over de lange jaren die zij op school was geweest.

Eenzaam, vervelend leefde zij haar dagen door, opkroppend in haar vastgedrukte zwijgen het voelen dat opjuichte in haar borst, droomen vaag-lichtend van zachtgouden têrheid, kleurvisioenen van ijl vloeiend wit en zangtrillend blauw, juichingen van wijd-zilverende, lang-zuiverende toonen trekkend in glas-harde helderheid, een ruime zonnepreiding van duizelende blankheid grensloos staande zonder lijn, hoogspiegelend een blindende belofte van diepweenend, innig geluk.

De schuwende angst die ze altijd voor haar tante had gehad, deukend in haar kinderlijk denken 't instinct haar voelen weg te houden uit de grove pijnlijkheid van niet-mêevoelend zeggen, groeide in haar dagelijkschen, nauweren omgang tot een langzaam-vasthakenden haat, scherper vlijmend dag na dag door de mooi-soesende illusies die ze

droomde van een leven zooals ze graag wilde.

Meer en meer voelde zij haar leven vèr staan tegen de bitse banaliteit van 't mensch met wie zij dag in dag uit moest omgaan, telkens in een dichte aanraking van huishoudelijke vragen en ze luisterde anstig de langsame groeiing van haar wêezin, vreezend den tijd die overmijdelijk moest komen dat zij over haar zou staan, heftig wegspuwend haar ingekropte wraak, ruw-brekend de verhouding die haar prikkelde tot moeielijk nêerte-wringen verzet. Soms was 't haar of ze zou stikken van opkroppende woede, inbijtend achter haar vastgebeten lippen de harde woorden die ze voelde dringen in haar keel, wetend dat ze uit zou breken in wild-zenuwend huilen wanneer ze ging spreken en ze wilde naar haar kamer, strak-inknijpend haar wanhoop tot ze alleen was; maar dan sloeg ze ineem in een machteloos wegsnikken, slap-liggend onder de schuddende schokking van een tamslaand weenen. Zij wist zelf dat 't kleine dingen waren die haar tot die buien opzweepten, dingen die ze telkens nadacht, belovend in haar stille, rustige peinzen ze te laten vloeien langs haar hooren zonder aandacht, maar telkens wêer kwamen de buien terug pijnlijk-tergend haar langzaam volkroppend gemoed door nooit eindigende herhaling. Er waren dagen die zij dóórleefde in een vastgewild zwijgen, koppig bijtend haar zeggen

in een ernstig voorgenomen onverschilligheid, lang-rekkend den dag dien zij eindeloos voelde van moeielijke stilte, vluchtend wanneer de avond kwam en zij vrij was van de hatende woordklanken die haar tante sprak en die ze, alleen in de duisternis van haar bed, hoorde nagalmen in haar hoofd, moê rustend in de doffe stilte van den zacht-omhangenden nacht.

Eens maar had ze haar vader gesproken over haar leven dat ze zag wegvreemden uit de zachte gezelligheid die ze voelde noodig te hebben om haar heen.

'T was een avond dat haar tante uit was en dat zij na 't eten alleen met hem was gebleven.

Terwijl haar vader lag te slapen, was ze blijven zitten onder het zachte schijnsel van de lamp, stil-lezend in de suizende droomerigheid die zweefde in de dichtwarme kamer. Achter de lang-neêrhangende gordijnen der tuindeuren hoorde ze telkens weemoedig ruischend de winteravondwind dof schuiven tegen de ruiten, zweef-waaiend een fijnspattende regen tegen de innige afschutting van buiten. In de week-vloeiende gezelligheid van het têrlichtende vertrek trok het dun-zingend zangstreepje van het theewater een klein-scherp hoorbare lijn, kronkel-bochtend met week neigende hoeken, voortschuivend met langzuivere snijding, vlechtend door de loome stilte een warrelend

weefsel van een neuriënde, vèr-weenende, geheimzinnig-belovende melodie.

Een langen tijd had ze gezeten, voorovergebogen boven haar boek, onwetend den stâagen voortgang der uren. Toen op eens had ze opgekeken, wonderend rondziende in den beweegloozen ernst der roerloos-staande meubelen, terugwakend uit de vreemd-gelezen beelden die haar denken hadden mêegejacht vèr uit den gewonen sleurgang van haar dagelijksch doen. Terwijl ze langzaam wêervoelde haar oude omgeving, geleidelijk dringend uit haar waggelende gedachten de pas lichtende nieuwheid van wat ze had gezien, was 't haar of er iets vreemds hing om haar heen, een lêegte die een gelukkig innigende dichtheid zweefde door het vertrek, een têere kleur, zuiverdekkend een vreedzaam-egale tint, dungoudend van voorzichtige fijnheid. En opkomend diep uit haar zoekend rondzien drong de rustige, kalme vreugde in haar borst dat ze alleen was, vrij in de willekeur van haar doen, ongedwongen haar willen weg te houden voor den hatenden woordklank van de donker-koude figuur die andere avonden over haar zat, ongebonden voelend zonder de klein-nêerdrukkende bitsheid van haar tante.

Mêesoesend in het kleinslangend fluit-zingen van het water zette ze voor haar gedachte den tijd als ze eens altijd zoo alleen zou zijn met haar

vader, als zij elken avond zou wachten tot hij wakker was, als zij alleen met hem zou leven in een innig-lievenden omgang zonder vreemden rondom hen. Zij was nooit met hem geweest, altijd had er tusschen hen beiden iemand gescheiden die hun nadering had belet; altijd, zoolang ze zich kon herinneren, had haar tante tusschen hen gestaan, hen wegvreemdend van elkaâr met de koele, donkere vlekking van haar gehate lichaam. Nooit had ze gevoeld de warme omzweving van zijn beschermende genegenheid zooals ze zoo dikwijls had gedroomd dat de omgang met haar vader moest zijn, zooals ze het gelezen had, zooals ze wist dat andere met hun vader omgingen in een altijd rustigende, uit-vertrouwende vriendschap. Zoolang ze een kind was had ze alleen gevoeld dat er iets in huis was dat haar vreemd liet in een sombere, verdrietige vreugdeloosheid, zonder te weten wat haar weghield van zijn ongekende figuur waartegen ze opzag met onbegrepen schuwheid. Langzaam was 't haar duidelijk geworden in haar ruimend denken dat er een groote, afstootende verwijdering was in huis, een voortleven naast haar vader in een nooit begrepen weghouding van haar gevoel, hij verstaande uit haar opwoelend voelen, weinig ziende haar geleidelijk grooter worden in de volwassing van haar vrouw zijn, zij altijd teruggehouden in de behoeftende weggeving

van haar liefde-willend gemoed door de spottrappende burgerlijkheden van haar tante die haar uitjuichende opwellingen nêergewoonde met koelhatende woorden.

Haar tante had altijd gestaan tusschen hem en haar, zij was 't die de langsame vervreemding had geschoven tusschen hen beide, zij was 't die hem weghield uit 't dichtwillend samenzijn dat ze behoeftend voelde dringen in haar eensaam bestaan. Zij dacht na over den tijd als zij eens weg zou zijn uit het huis, haar alleen latend met haar vader. Dan zou langzaam wel wêer die verhouding komen die ze wilde, langzaam zou ze dringen in zijn leven, zorgend voor zijn dagen met offerende liefde, alleen vragend zijn warme mêevoelen in haar lang-gëenzaamde leven, mooi-vreugdend hun beider bestaan met zonnig-klankende schijnsels van altijd durend samenzijn.

En uitvierend haar romantisch denken, mooiend de gouden schijnbeelden van haar juichende fantasie, zong ze zich een nieuw leven voor, schitterend de kleurende beelden van haar verlangend willen met telkens-nieuwenden glans. Langzaam werd 't haar of 't al die tijd was, of alles wat ze had doorgeleefd in de lange jaren achter haar was weggeschoven in de verwezenlijking van haar droomen, of 't straks zou gebeuren wat ze zoo graag wilde, opgloeiend uit den donkeren tijd van

nu de schittervlammende toekomst die ze zag opstaan hoog, egaal lichtend met ongestoorde helderheid. Zij bleef zitten staren in den zachten schemerschijn van de kamer, luisterend de neurierende melodie van geheimzinnig geluk, brokkend in haar keel de vreugdende woeling van het langverlangde leven dat ze zich vóórzong in een losvierende uitzweving van haar wenschen.

Toen haar vader wakker was, bleef ze over hem zitten, moeielijk zoekend de woorden die ze hem wilde zeggen. Zij wachtte tot zij een goed oogenblik zou vinden schuw-voelend zoo op eens te spreken, angstig voor zijn verwonderend niet-begrijpen. En terwijl ze bleef staren op haar boek, hoorde ze een dichtlagende stilte zwaar staan tusschen hen beiden, verder en verder schuivend haar wegkleinend willen achter hun lood-dof zwijgen.

Telkens probeerde zij, opademend diep in haar borst het kloppen van haar hart, maar telkens hoorde ze achter in haar keel de klankloose heeschheid van haar zenuwende woorden en ze zweeg wêer, wachtend tot een oogenblik dat ze zou durven. En op eens, zonder 't te willen, zonder dat ze wist wat ze ging zeggen, begon ze te spreken, gemakkelijk woordend alles wat ze had nagedacht in haar brokkelend soezen. Langzaam voelde ze een brandende gloeiing rooden naar haar wangen en jachtend een zenuwhaastend denken

uit haar mond, boog ze haar hoofd op van haar boek, ingehouden-moedig voor zich uit ziende.

'T was of ze niet zat over haar vader, of 't een vreemde was wien zij haar leven zeide, of 't een onbekende was die ze herinnerde haar eenzame jeugd, de lange dagen van haar schoolgaan, de jaren van in zich zelf gekropt verdriet, de jaren van langzaam-knauwenden omgang met de tante die ze voelde dat een donkere, sombere schaduw veegde over den hel-kunnenden zonglans van haar dagen. En langzaam groeiend in de stille zwijging van zijn wonderend zien was 't of een vreemde, nooit-geweten wildheid gloeide in haar borst, een wijduitpersende, ruimzwellende hartstocht, een juichend-overvreugdende heldering dat 't haar vader was tot wien ze sprak, dat 't haar vader was wien ze alles vertelde, dat 't de behoefte was aan zijn veilig-troostende liefde die, onopgemerkt heftiger gegroeid in haar alleen zijn, haar lang-ingeknepen smart duidelijke voor haar zelf met hoogpijnend genot.

Maar 't was of onder 't spreken geleidelijk haar opgezenuwd durven wegzakte, benauwend tot een moëslaande wanhoop en plotseling voelend of er nooit meer iets kon zijn dat haar gelukkig kon maken, of er een nooit te herstellen, rauwe scheuring was geslagen in haar mooi gedroomd denken, brak ze uit in een schoktrillend huilen, drukkend

haar handen tegen haar hoofd dat duizelde van ingehouden smart.

Haar vader was stil gebleven, lusteloos spelend met zijn vingers over het tafelkleed, onverschillig luisterend de wilde woorden die Martha heensnelde naar zijn loom begripen. Nooit had hij op haar gelet in zijn dagelijksch bezig zijn met allerlei dingen die hem weghielden uit zijn huishouden, levend in een voortdurende warreling van vreemde menschen om hem heen. Wanneer hij s'avonds t'huis kwam, moê van een heelen dag werken voelde hij een lichamelijke tevredenheid rustig te kunnen stilzitten in de egale atmosfeer van de huiskamer, vaag soezend over zijn afgedanen dag, weinig zeggend tegen de woorden der menschen om hem heen. Nooit nog was 't in zijn denken gekomen dat zijn huis niet was zooals hij 't zag in de korte uren die hij méeleefde in hun omgang, nooit had hij gevoeld de lêegte die er zweefde onder den schijngoeden omgang van zijn dochter met zijn zuster. Nu op eens hoorde hij haar spreken allerlei dingen die hem wakker bondsden uit zijn logge gelijkheid, hij zag op eens een langgewroete onmin striemen door den kalmen, eenkleurigen toon van zijn leven. En onwillekeurig zag hij onder 't luisteren een moeilijk roezemoezen van onrustig bewegende uren door zijn rust, een hard-schuddend eind van zijn lang-

gedane sleurgewoonte, een vreemd veranderen van wat al zooveel jaren was geweest in makkelijk gelijken voortgang. In de egoïstische behoefte naar zijn taai-loomende rustigheid, kwamen hem jarenlang gezegde woorden in de gedachte, van ouder tot ouder aangehoord, vasthoudende, nooit tegengesproken zinnen die hij zelf gehoord had in zijn jeugd, zinnen die voor hem waren geworden wetten, onbegrepen, ondoordacht nagestameld in een vaag begrijpen, holklinkende geboden van gehoorzaamheid en eerbied.

Met toonlooze stem begon hij haar te antwoorden, ophalend uit haar jeugd, wijzend met verzoenende woorden op de jaren die zijn zuster aan huis was, herinnerend de moeilijke dagen na den dood van zijn vrouw, gunstigend het goede doen van zijn zuster tegen de bitse woorden die Martha pas had gezegd, tergend de tastbare voordeelen van haar doen tegen het voelverdriet van zijn dochter. En met onbewust egoïsme kwam langzamerhand 't gevoel in hem overtuigen dat alles wat hij had gehoord de schuld was van zijn dochter, dat 't aan haar lag dat zij voortdurend twist had met zijn zuster, dat zij zelf oorzaak was dat zij niet kon omgaan met haar die hij zag zooals hij haar had gekend van zijn eerste jeugd, nu nog voelend den vagen eerbied waarmêe hij tegen haar ouder-zijn opzag. En sprekend zijn eigen, langgeleden

voelen moedigde hij een vaagbelovende toekomst voor haar op wanneer zij wilde, haar denken wegbrekend met verachtende kleinmaking, tegenzettend naast haar jong zijn de meerdere jaren van haar tante, spottend haar meisjesgevoel tegen de ernstige jaren van hem en zijn zuster.

Martha was stil gebleven. Toen haar vader begon te spreken had zij een groote spijt voelen weenen door haar hoofd omdat zij zich had gegeven, plotseling voelend de domheid die zij had gedaan, helder ziende 't verschil tusschen hem en zich zelf, duidelijk begrijpend den grooten afstand die er verde tusschen hun beiden. Zij had nooit moeten spreken dat zag ze nu, ze had moeten inkroppen wat ze had gewild, ze had moeten weghouden in zich zelf wat ze had gedroomd een korte poos, zorgend voor haar têere fantaisie met angstige liefde. Nu was 't of er een ruwe hand geveegd had door de goudkleur van haar mooi-gezien leven, of een donker-vuilende greep gedrukt had op haar lichtende gedachtendroom, of een valsch-schreeuwend geluid had gebroken in de weekzangende melodie van haar romantisch peinzen. En zij bleef staren voor zich uit, inhoudend de tranen die telkens wêerpersten in haar oogen, terugdenkend met hooggolvende smart aan wat ze bij anderen had gezien, aan wat ze benijdde bij anderen, zeker wetend nooit dat te

krijgen wat ze wilde in een behoeftenden drang van haar voelen.

Den geheelen verderen avond was ze met hem gebleven, niets zeggend, voortdurend rondzeurend in haar hoofd alles wat gebeurd was, nadenkend met schamende verlegenheid hoe ze had gesproken, ziende in de plotselinge verte waarin die avonden stonden een kinderachtig waas dat spotte over haar doen.

Toen haar tante t'huis kwam was zij naar haar kamer gegaan kalm denkend haar volgende dagen, rustig peinzend de onvermijdelijke eenzaamheid waarin ze wist dat haar leven t'huis voor 't vervolg zou heengaan.

En daarna had ze nooit meer gesproken met haar vader over wat ze voelde in haar binnenste, méelevend in den geregelden gang van het huishouden als een vreemde.

De jaren waren over haar gegaan in een gelijkmatigen gang, achterschuivend dag na dag, week na week. Haar lang gekweekte neiging naar iemand die met haar méeleefde, iemand dien ze kon liefhebben zooals ze 't altijd had gewild, was wijder uitgegroeid, de lêegte van haar leven dieper donkerend voor haar oogen, smartelijker weenend een onvoldaan gevoel over haar bestaan. Langzaam hoorde ze in haar binnenste opklagen een moedeloos gevoel van onverschilligheid, ge-

stadig dringend haar anders-willend verlangen tot een kleurlooze lijdszaamheid, nêerzettend haar mooi-droomend leven tot een grijs berustende matheid. Hoe meer ze zich wegroesde met lezen, hoe meer ze het verschil begon te zien tusschen wat was geschreven en de werkelijkheid, telkens opnieuw schrikkend uit haar ingespannen illusies, opgeschitterd in haar wegsuizelend denken, doovend een korte poos het voelen der uren.

Later, wanneer zij nadacht over dien tijd was 't haar of na dien avond een helderslaande verandering in haar denken was gewrongen, of daar 't begin was geweest dat een moedeloos-somberend waas gefloersd was over haar denken, of die tijd haar denken had geknauwd met een nooit wêer te wakkeren moêheid. En ze sleurde haar leven door, egaal berustend in de lichtloose toekomst, dwangtroostend haar uitstijgerend voelen met kalmgedwongen peinzen, stijfstrekkend haar telkens wildende jeugd tot harde, onverschillige redeneering.

Maar soms was 't of op eens haar oude denken terug juichte, wegzweepend met onwêerstaanbaren drang wat ze had opgezet met ernstig willen, brokkelend met gillend gelach wat ze had vastgesproken met sterke overtuiging, gloeiend een heetblakerende kleur door haar donkergeziene leven, zwaaiend een schroeivlammenden twijfel

door haar nooit méer te veranderen geloof. Dan kon ze alleen op haar kamer, ver boven 't kleine gewarrel der menschen om haar heen, uitbarsten in een opluchtend, smeek-rouwend huilen, klagend 't onvermijdelijke waarin ze gedwongen was heen te gaan, treurend de mooie droomen die wêerkwamen uit de doode, vergeleden herinnering van vroegere jaren.

III.

Lang-geleden in haar verbeelding, wonderend den korten tijd die er was weggegaan tusschen toen en nu, zonde altijd de gouden zomer toen ze voor 't eerst haar man ontmoet had.

Met haar broër had ze een reisje gemaakt door de Belgische Ardennen ademend in de stille zuiverheid van den wijdwelvenden hemel, innigend een beterenden weemoed door haar borst, heen-nevelend de herinnering aan haar leven t'huis in den rustigen, nêerkalmenden ernst der têrluidende luchten.

In haar zwijgende tevredenheid scheurde, gedurende de weinige dagen die ze met haar broer alleen was, een telkens terugkeerende spijt dat zij in zichzelf moest houden wat ze voelde zingen door haar denken, dat ze moest inkroppen in haar keel de uitwringende woorden van juichende vreugd, diep-rommelend in haar binnenste van nooit-geleefd genot. De eerste dagen had ze weggesproken wat ze had gezien in haar vollichtende oogen, wat ze gëademd had met de diepe, langzaam ruimende zuchten van haar borst, wat ze

had gehoord, luisterend de fijnsuizende, têer-ijlende raglijning der zangfluisterende geluiden.

Maar ook in de eerste dagen had ze gevoeld dat ze samen gingen denzelfden gang, ver van elkaâr, zij alleen in haar zweefloop door den hoogzenuwenden gelukglans waarin ze droomde, hij lachend de onbegrepen woorden die ze naar hem heenzeî in snelbehoefend geven. En ze was langzamerhand stiller geworden, voorzichtig wegspreidend wat ze voelde in haar binnenste, vastleggend in haar hoofd wat ze wilde bewaren voor later wanneer ze wêer terug zou zijn in huis, terug in de somberende stadsomgeving die ze telkens dreigend zag opstaan achter het haastig wijken der dagen.

Zij hadden hem ontmoet in Laroche, waar hij was met zijn twee zusters, oude kennissen van haar broer. En ze waren samen gebleven de volgende dagen, plotseling mêelevend met elkâar alsof er al langen tijd was heengegaan over hun kennen. In haar heftige behoefte om te uiten wat ze doorleefde den langen dag, had ze graag dat vreemde gezelschap aangenomen, verlangend te kunnen zeggen wat ze voelde in haar binnenste, onbevreesd den beschermenden spotlach die haar mooie voelen ineengruizelde tot een verdrietige lêegte. En ze waren samen gegaan naar Houffalize, wandelend den verren weg, helderklankend hun

stemmen in de rustige, goudglaasende morgenstilte rondom.

Lange uren hadden zij geloopt, haar broer met de anderen vooruit en zij met hem alleen ver achter hen, rondziende de eenzame nêrligging der velden, luisterend de zacht-blauwende, kleine geluiden die têr webden boven in de lucht. Soms als de andere voor haar heengeschoven waren om een wegbocht bleef ze een oogenblik staan, nadenkend 't vreemde wat ze voelde, alsof ze heelemaal alleen was in de groote wijdte die nêrlag onder de vèrbuigende wolkeloosheid van den hemel. Dan bleef hij naast haar wachtend tot ze wêr voortging en in de regelmatige beweging van hun stappen liet ze zich wegdroomen door 't soezend, egaal luiden van hun woorden.

Zij hadden een langen tijd gerust, moê van de looddrukkende warmte van den middag, lang-uit liggend onder de donkere schaduw der beweegloos staande boomen.

De zon was langzaam weggeschoven achter een luidloos-bewegende wolkengrijsheid, nêertreurend een kleurloos, zacht-dekkend licht, moê staande over den zwijgenden stilstand der bergen.

Voorttrekkend met week-bochtende woeling ruischte het eeuwige water van de Ourthe ernstig heen een nooit-eindigenden gang, stroomend in staâge zachtheid altijd door, voerend de roerende

rimpeling der golfjes van ver, eindeloos wevend een geheimzinnig zangfluisteren door het weemoedige zwijgen der lucht.

Terwijl ze lag te staren naar het langs-trillende water, was 't haar of een groot, duister-benaauwend verdriet opweende in haar borst, iets heel gelukkigs, een zacht ellendig voelen van een innig-vreugdende smart, een nêerspreidende neiging tot uitsnikken van een vreemde, nooit-geweten heerlijkheid, een week-lijdende drang anderen mée te geven wat ze zelf hoorde uitgroeien in haar gemoed, een hooge, wijd-omarmende liefde helderend een glanzende tint van nooit verduisterend mooi over alles om haar heen. Zij keek naar de anderen die een eindje van haar aflagen, zij hoorde hunne stemmen mat-luid klanken in de hoogte, vage onduidelijke galmen van droomerig spreken. Tegen het gelijk-groene grasveld scherpten zuiver de helle kleuren van hun lichamen een korten, afgebroken toon, plekkend een luide heldering voor 't diepe groen der hoog-begroeide bergen. En overal rondom zag ze wijd-trechterend in zwaren stilstand de grijs-beginnende glooiing der schuinten, wegstijgend in een hangstaande klomp van somber blauwend groen, fluweelend in verre vloeiing, zuiver-grillend een bochtige lijn tegen het dunwazend grauw der wolken. Geleidelijk waren hun stemmen afgezwegen, onbewogen had de suizende stilte gezweefd

tusschen de beweegloos-slapende hoogten. Alleen 't schuiven der Ourthe mompelde een weekweenende grijsheid, heenlossend in het egale zwijgen der omgeving.

Laat in den middag waren zij verder gegaan, snelstappend den breedlooperenden weg die weekgolfde tusschen de platstrijkende vierkanting der bouwlanden, wisselend met lichtgrijsgeele schemeringen naast ineenwarrelend groezelig groen. Een lauwe, matklagende weemoed droomde kleurloos uit de dun-laagspannende wolken, zwijgend naar den mistigen horizont waar donkere, gaasbedekte boschvlekken onbewegelijk stonden in verre kleinheid. Langzaam schuinde de weg omlaagbuigend naar het Ourthedal, geleidelijk hooger schuivend een brokkelig-têerroze bergwand, uitsprietend korte, uitstarende takken boven hun hoofd. Diep beneden donkerde het water, scherp gesneden tusschen breed-groene grasranden, opspiegelend een smalle wolkenstreep tegen de zwart-inktende rust der ineen-plekkende pijnboomen.

Als s'morgens was ze wêêr achtergebleven met hem, dof-loopend in het dicht-witte wegstof, frisch koelend in de blanke, vochtig-zuiverende lucht, uitgerust pratend achter het lange stilzijn der doorgemoeide uren.

Tusschen de vaneen-brokkelende randen der wijkende wolken schoof week een zachtgeele

namiddagzon, schuin-streepend dichte, recht-dwarse bundels tastbaar licht, goudvloeiend den hoogen opstand der donkere boomen, stijlrekend naar boven. En luidloos zoog de wolkengrijsheid uit elkaar, zuiver latend een dunheldere hemel, têrjongend een zacht-kleurend blauw, ver, in ongeziene vlekkeloosheid, zegenend een nooit gezongen melodie over de moê-liggende aarde.

En terwijl ze naast hem voortliep, achterblijvend ver alleen met hem op den grijsslangenden weg, telkens klein-gaand tusschen de reuzende hooving der bergen, was 't haar of een gelukkige, nooit te verdonkeren glans goudde om haar hoofd, lachend een huiltroostende moediging in haar keel, lach-zenuwend voor haar oogen 't visioen van een gelijk, kleur-helderend leven, een innige spreiding van zacht-dragend geluk waar ze op trad zweeflopend in de zon-omjuichende gloeiing van haar leven.

Wijder week de stiltedwijning van den hemel, vèr tintend een roze-schemerende rand van heuvelend grijs, dichter pakkend de wattende grauweheid der wolken. Boven de breedstreckende snijding tegen het hooge blauw, boog vèr-spanneend in gouden volheid het late zonlicht, helderend met wisselende woelingen de blauw-groene fulping der toppen, schuivend tusschen de bruinstreepende stammen een spat-spiegelenden glans, plekkend

plas-liggende schijnsels langs de vastgroenende schuinten. In de weeke onbewegelijkheid van het hoogstrijkend licht witte de weg voort, telkens een klein-kortend eind stuitend tegen de donkere opmuring van den bergkant, loom bochtend met een langzaam duidelijke voortgang vèr-om de helling der heuvels, eenzaam, geheimzinnig liggend als in een droom, slapend in de eentonige, murmelende fluistering van het langs-trekkende water.

En onbewust den tijd, niet wetend de uren die wegwaanden langs haar heen, stapte ze naast hem voort, luisterend het wegdeinend spreken van zijn stem, soezend een voelloos bewegen van haar gang, levend in een mooi-vreugdend, nooit-eindigend visioen, onveranderd ziende de beweegloos-stille sluiting der bergen rondom, wisselend 't zelfde donker-staande einde, geel-zonnend met één breed band langs de top-dekkende boomen. Haar vroeger leven was ver achter haar, vaag herinnerend een somber-treurenden, lang-geleden tijd in haar denken, 't waren ontelbare dagen die zij geleefd had dien eenen dag, loopend in den gouden zonneglans van geluk; de weken die waren heengedroomd tusschen haar t'huiszijn en nù lagen dood achter haar in een onduidelijke rommeling van moeielijke verwardheid, de weinige uren die zij pas liep onder de rustende moediging der kalmtroostende bergen waren zonder begin, vèr-

mistend in schemerend, wegwisschend nevelen, een ineenvloeiende gelijkheid der indrukken, egaalkleurend den langen dag in de wisselloose verscheidenheid der doorgeziene omgeving. En 't was haar of ze nooit geweest was alleen in de sluiping van haar dagen, of weken en maanden hadden gedekt op haar eenzaam voelen, of ze naast hem liep in een jarenlange bekendheid van zijn lichaam, diepvoelend zijn stemklank, gewoon-wetend de têerrakende schuiving van zijn arm tegen de hare in den rythmischen gang van hun stappen, of de droomen van haar alleenzijn waren uitgewaakt, opzettend zijn komen als 't beloofde doel van haar wenschen, of ze waren in een nooit-eindigend samenzijn, ver buiten den omgang met anderen, eeuwig blijvend in een vrede-neigende zweving van geluk.

Luidloos zoog de donker-koelende schaduw van het dal den hooggoudenden zonneband in, slaaptintend met droomende onbewegelijkheid de moêstaande klomping der boomtakken. Dieper blauwde de hemel in vlekkeloos-spannende strakheid, têernachtend een wijkend licht, trillend van oneindige stilte, nêerzwevend een week weemoedige innigheid van snikkende rust, wevend een zang-raggende webbe van vaag droomende geluiden, zilverdradend een mystische kleur door het luider-grijzend spoken der Ourthe. In het dichter zwijgen der omgeving

dofte kort naar boven 't schuiftreden der stappen, dood latend achter hun loopen den voortwittenden weg die zuiver lag onder de eenzame nachtstille, nêërbochtend in afgeleefde rust.

En hun stemmen spraken stiller en stiller in de groot-zwevende nêerligging van den avond en zij zwegen, nu en dan kortzeggend een enkel woord, dichtlopend naast elkaar onder den luidloos-dichtenden schemer van den nacht.

Bij de eerste huizen van Houffalize stonden de anderen op ze te wachten, luidvragend waar zij waren gebleven. 'T was haar of ze plotseling opwaakte door hun stemmen uit een mooi-droomenden slaap, moeielijk voelend het warrelend duidelijken van haar denken.

De weinige uren vóór ze ging slapen bleef ze stil, niets zeggend tusschen het heldere spreken der anderen, nasoezend den heengeleefden dag, terugzoekend den langen weg dien ze was gegaan, vastdringend in haar denken wat ze gezien had in het snelle voorbijgaan van haar lichaam.

Dan, wêervoelend het zachte geluk dat gezweefd had in haar binnenste, keek ze op uit de innige staring waarin ze zat en zag hem over haar pratend met haar broêr. En ze vroeg zich of hij 't was van wien ze zoo gevoeld had in de verre uren van dien dag, of hij 't was naast wien ze geloopt had in een diepe geving van haar denken. Dan

was 't haar of hij een ander was, iemand die leek op hem met wien ze was geweest, een tweede, een vreemde die ze voor 't eerst dien avond ontmoette, een droomgeziene bekende dien ze meer had ontmoet in een vage herinnering van een duidelijk-mêegebleven indruk. Hij was zoo heel anders dan ze hem gezien had den geheelen dag, anders ziende onder het helslaande licht van de lamp, wegstaande uit de mooikleurende voeling van de innig-gevende stilte. En angstig haar liefgelichtten dag te zien heendonkeren achter 't verdrietige der werkelijkheid hield ze haar woorden in, vrezend de klankbreuk van haar stem in de têrzangende herinnering van haar gezichts-droom.

Toen zij te bed lag, bleef ze een tijd-lang staren in de schemerende duisternis van de kamer, vreugdevragend zijn beeld dat ze wêertzocht zooals ze het had gevoeld in den wijkenden goudglans van de namiddagzon, weg-soezend in een lichtvlammend visioen waarin ze wêer naast hem liep onder de fluisterzangende juiching der Ourthe.

Later, in de nauwdringende ellende van haar bestaan, wanneer ze moê ineen zat, hatend de dof-drukkende onvoldaanheid van haar leven, zocht ze dien dag wêer, smekend 't vèr-schijnend licht van die uren, troostend den week-berouwenden weemoed van die uren over haar doelloos bestaan.

IV.

Daarna was de winter wêr gekomen, eentoonig opstaand tegen de zonnende herinnering van den voorbijen zomer, donker, somber voortloomend in langsame treuring. De mooie dagen die zij buiten was geweest lagen in verre neveling, vreemd voórkomend in haar mat-gaande gedachten met onwaar verbeelden.

En als waren die dagen er niet geweest zoo leefde ze wêr eenzaam voort vèr buiten de gewontesleur van het huishouden, sleepend den gedwongen omgang met haar tante in een moedeloose onverschilligheid van haar voelen.

De eerste dagen na haar terugkomst had ze geprobeerd anders tegen haar te zijn als vroeger, nàvredend de hoogdragende betering die gezongen had door haar gemoed, maar na korten tijd had zij wêr tegenover haar gestaan als te voren, machteloos zich te buigen onder de prikkelende, tril-zenuwende drift die telkens opwakkerde in haar lichaam. En daarna had ze een diepduwende moêheid voelen slapen op haar krachten, loopend onder de sarstem van haar tante in een lui-doffende, gelijke denkeloosheid.

De eenige groote verandering die in haar dagen was gesprongen, was de regelmatig-wekelijksche komst van hun reisgenoten, vasthoudend aan haar omgang met lief-dringende gehechtheid. Geleidelijk was ze gaan vooruitzien naar den avond dat ze zouden komen, lichtend in den eenkleurigen gang met een zacht-innigen schijn, wisselend een vreugdesprekenden toon in het vervelend zwijgen der weken. Zonder dat ze er op had gelet hadden die avonden nagebezigd in haar weten, vullend de uren die zij alleen bleef tusschen hun wêerkomen, wekkend haar nêergeslapten lust tot een wegdenkend doen. Zij was wêer begonnen piano te spelen, nieuw-studeerend wat ze had laten vergeten uit de lusteloose onmacht van haar willen, moeiend met vroolijkend denken wat ze gekend had langen tijd geleden.

In 't begin was ze die avonden samen geweest met de twee meisjes in een kleinen, intiem-zuster-vredenden omgang, lief-voelend de nooit-geweten, têerwarmende kleur die zij helderden om haar heen. Maar ongemerkt was dat veranderd toen haar broêrs waren mêegebleven den gehelen avond, toonend een vaag-ernstigen klank in het dunsuizend spreken van haar stemmen. Langzamerhand was ze gewend aan hun samenzijn, diephoorend een onzegbaare, vèrtrillende charme door het mêeleven van een man in hun omgang, luisterend haar

vrouw-voelen dat ze zag wijden om zich heen, streelend een têrfijne toon van nauw-merkbare aantrekking achter hun gewoon zeggend stemgeluid. En zonder dat ze 't merkte veranderde de kleur der avonden, wennend in geleidelijken omkeer, plotseling opzettend in een duidelijk bewusten dat 't zijn mêezijn was waarnaar ze verlangde den heelen week langs.

'T was op een avond toen de meisjes waren gekomen zeggend met haastige stemmen dat zij vroeg weg moesten omdat haar broër ze niet kon komen halen. Op eens had ze een lusteloose melancholie voelen zakken over haar denken, een verdrietige boosheid tegen hem omdat zij alleen moest blijven met zijn zusters, een lachbitterende neiging zich zelf te pijnen uit een onverklaarde smart, een onverschillige opgewektheid die haar zweepte tot een zenuwachtig praten, doovend in haar hoofd 't voortdurend wêerteemend denken dat er iets was dat haar ellendig liet voelen zonder reden. En toen de meisjes waren weggegaan was ze naar haar kamer gehaast, bang om te blijven in het gezelschap van haar vader en haar tante met wie ze zou moeten praten en ze had een langen tijd gezeten voor 't venster, starend in den stil-duisteren nacht waarin de boomsilhouetten heen en wêer bogen met week-suizend ruischen. Dat vreemde gevoel van huil-lachend smart-genot was

eenige dagen met haar gebleven, langzaam overvoolijkend door de gedachte dat de week bijna wêer om was, kalmend in haar hoofd de vragende verwondering waarom zij zoo graag wilde dat hij kwam. Den geheelen week liep zij denkend aan zijn telkens terugzijn in haar omgeving, nagaande hoe hun kennis was begonnen, wonderend dat 't pas zoo kort was geleden dat zij elkaar voor 't eerst hadden gezien. 'T was haar of zij hem al jaren lang kende, of hij nooit uit haar leven was weg geweest, of hij altijd met haar geleefd had, hem ziende als haar vriend die alles wist van haar denken, meer sprekend met hem dan ze ooit had kunnen doen met haar eigen broêr.

En toch voelde ze dat 't een andere verhouding was met hem, een veel dieper opkomende genegenheid, een verhouding waarin een vage vreemdheid bleef, vast-gehouden door 't instinctmatig voelen dat zij beide anders tegenover elkaar waren dan wanneer zij met elkaar waren grootgegroeid. Hoe meer zij naging waarom zij dien avond die plotselinge treurigheid had hooren somberen door haar borst, hoe verder haar eigen voelen daarbuiten bleef, vreemdend voor haar oogen een nooit gedachte têrheid die ze terugzocht in het rustige zien van het lange voorbijzijn. En zij lachte om haar eigen kwaadheid, spottend een kinderachtig waas van niet te hebben gekregen

waarop ze gerekend had, stil-belovend in haar hoofd niet meer te doen zooals ze gedaan had, verdrietig slaande haar dagen met redeloos verdriet.

De winter was heengesneld, deelen in regelmatigigen weerkeer de hel-lijnende weekavonden, opzuiverend in langzaam komen een zachtverlangende lente, vèr belovend met langdagend lichten een helgoudend zonnen van zomerend genot.

Zij voelde dat hun verhouding was veranderd in zijn dichter spreken tot haar met innig-toonende stem, waarschuwend een dieper woelend denken onder 't gewoon zeggen der woorden. Dikwijls wanneer zij er over nadacht hoe dat andere gesloten was in hun omgang leefde zij dien gehelen winter terug, zoekend in de lang-voorbije avonden 't uur dat begonnen was een têerder kleur te schijnen over hun samenzijn, vragend aan zich zelf wat 't einde zou zijn van hun méeleven met elkaar. Zij had gevoeld al lang dat hij meer en meer was gaan zien naar haar met een langzaam uitgroeiende genegenheid, wijdend een têeromzwevende liefde naar haar heen, vragend in anders zeggende woorden of zij voelde dat hij haar liefhad, haar dwingend mée te zijn met hem in een uitvertrouwend zeggen van wat hij leefde wanneer hij niet met haar was. Dan had ze zich zelf gevraagd of zij van hem hield zooals ze wilde houden van haar man, maar altijd had ze een vaag wantrouwen

voelen twijfelen door haar binnenste, herinnerend haar vroegere droomen, willend dat 't anders zou zijn, een hoogvlammend geluk dat zou duizelen om haar hoofd, wolkend een helkringenden goudschijn rondom haar, blauwend een lachend visioen van uitzwevende helderheid om haar hoog-zingende gedachten. Zij hield veel van hem, meer dan ze ooit gehouden had van iemand om zich heen, ze hield vast aan het wêerkomen der Vrijdagavonden, bang voor de groote lêegte die zou nêerslaan in haar leven wanneer hij er niet meer zou zijn; hij was in haar gewoongaande dagen geworden haar groot-belovende steun die met haar leefde, voelend wat ze dóórdacht in de eenzame afzondering waarin ze bleef wanneer hij er niet was en toch wanneer ze opzette voor haar denken dat er een uur zou komen dat hij voor haar zou staan vragend wat ze allang zou weten, angstig smekend dat ze met hem zou blijven altijd, lang gaande naast hem door de opvolgende reïing der dagen, dan was 't haar of ze een stikkende angst hoorde waar-schuwen achter in haar hoofd, dat ze met haar willen zou breken wat ze al lange jaren had gezien in vèrtrekkend verwachten, haar mooi gedroomde leven in een altijd durende omarming van een hoogdragende liefde, weggevend zich zelf in een ruim offerende toewijding van nooit wêer-vragend gevoel. Dan rustigde zij haar vóórvoelen met de

vage bemoediging dat ze zich zou vergissen en ze mooie voor haar oogen een verder leven naast hem in een innig-trouwen omgang van dicht-beschermende vriendschap, gaande in een mêe-gevende wisseling van telkens terugkeerenden steun, maar ze voelde dat 't niet waar was wat ze zich vertelde met moeielijk zoekende overtuiging en in haar moedeloos twijfel schudde zij haar denken naar iets anders, vrezend te zien wat zij wist dat zou komen met onvermijdbare zekerheid.

De zomer was gekomen.

Ongemerkt waren de Vrijdagavonden veranderd van kleur, weglossend de intieme warmte van het winter-binnen-zijn naar een ruimend leven onder den koel-starrenden hemel, diep strakkend in vlekkeloose gelijkheid.

Zij bleven zitten in den tuin, luchtend onder den hoog-onbewegelijken opstand der boomen, rustig pratend met gelijke stemmen in de nêr-zwevende schemerspikkeling van den nacht. Dan sluimerde langzaam een ernstige slaap over de omliggende tuinen, nêerstillend een duister-staande geheimzinnigheid over de instompande scheiding der dingen, donker inktend tegen de verre ster-tinkelende lucht de vlekking der boomtoppen. In de vaag-fluisterende melancholie van den heen-weekenden avond spraken hun woorden stiller en

stiller, telkens kort-brekend een zacht geluid in de dichtstaande innigheid der schemering.

En dikwijls was 't Martha of ze machteloos was tegen het opdringend visioen dat haar terugdwong te denken aan het vorige jaar, aan den ver achter haar wijkenden zomer, vloeiend in haar herinnering de avonden toen zij buiten was, de dagen die zij doorliep onder de hoog-stralende zon, strak staande in schitterende strekking boven de grijs-stoffende wegen. In regelmatig-opkomende beelden zag ze wêer de mooi-verrende dagen voor zich, de eerste dagen met haar broêr, hun ontmoeten met de anderen en altijd opstaand aan 't einde den dag langs de Ourthe, de innig stille wandeling naar Houffalize, de breedliggende velden op het plateau, den schuin-slingerenden weg naar het dal, waarlangs ze had geloopt met hem, naast hem in een onbegrepen innigheid, ziende zijn voortstappende figuur in de hoog-gouden daling van het zonlicht, dichtstrijkend tegen haar arm met een diep trillende binding van haar nooit gezegd voelen.

En ze bleef staren in den zwijgenden nacht, zacht-neuriënd door haar denken wat ze dien avond geleefd had in nooit gevoelde têrheid.

Zoodra ze weg waren ging ze naar haar kamer, vast in zich houdend de stemming waarin ze was geweest, angstig te blijven onder het hard-brekende spreken van haar huisgenooten. Dan liep ze de

volgende dagen door het huis, vóórbeeldend voor haar denken de kleuren-doezeling van die uren, troostend tegen het snerpen van haar tante den hoogdragenden trots dat zij mêedroeg in haar binnenste wat niemand wist.

Meer en meer begon ze te bukken onder de banale burgerlijkheid van de menschen om haar heen, 't meest voelend de hating waarmêe ze tegen haar tante leefde, denkend aan haar vader met onverklaarende liefde.

Al lang had 't mensch haar voelen gezegd over haar omgang met dien anderen, plattend een kilbrekend oordeel over haar vriendschap met een man, priemend spot-prikkende woorden over zijn doen, tergend een telkens wêerbeginnend teemen over 't zelfde gesprek. Eerst had Martha gezwegen, treiterlachend de ingehouden woede van haar vijand, maar ze was uitgebroken na korten tijd in een wild-slaand zeggen van haar voelen, kortstriemend haar ingekropten haat tegen het bleekstarend gezicht van haar tante, luchtend met stijfdrukkenden onwil wat pijnwoelde in haar borst.

Na dien dag was 't geworden alsof een walmende drukking geveegd had door het huis, stikkend in de huiskamer waar hun stemmen zweepten over het stil-verdrietige hoofd van haar vader, uitknappend bij dag als ze alleen waren met elkâar, wijsdscheurend in zenuwend schreeuwen, opvlam-

mend na elk woord dat zij weg spraken in bedoelende scherpte. En Martha voelde, dat ze niet lang kon dringen tegen de doffende moêheid die drukte op haar dagen, gebroken pijnend haar zwaar-loodend hoofd, donker ziende haar leven dat zoo zou moeten doorzielen onder een nooit-eindigenden twist.

Langsamerhand begon het denkbeeld in haar op te woelen heen te zijn uit die omgeving, weg te gaan heel ver bij andere menschen, vreemden die met haar zouden zijn gewoon, niet wetend haar voelen en denken, niet hatend haar anders zijn buiten den gewonen sleurgang van het leven. Maar wanneer ze er over nadacht, zoekend in haar hoofd hoe dat zou kunnen, hoe meer ze zag dat 't nooit kon gebeuren, denkend aan den tegenstand van haar vader die haar niet van zich weg wilde behoeftend in zijn eentoonig leven haar loopen om zich heen, klein-schuw vrezend alleen te zijn onder het breed-heerschende kijken van zijn zuster.

Er waren dagen, uittrekkend tot lange weken, die zij naast haar tante doorleefde zonder spreken, gaande haar gewoontesleer van het huishouden met een ingeknepen zwijgen van haar woorden, wegblijvend alleen op haar kamer de uren van den dag tot s'avonds dat haar vader thuis was en zij in de huiskamer kwam, blindziende het lichaam van haar tante, onwillig hoorend haar

zeggen dat ze antwoordde tegen de verlegen stilte van haar vader. En korte tijden van rust vielen tusschen de opzweepende uren van nàdoffend geharrewar, vóórmooiend een leven van egale warmte naast elkaar, schijnslapend de langwroetende veete; maar daarna braken wêer nieuwe twisten in de even-gelichte vloeijing van hun bestaan en 't was of hun haat opstond met scherper lijning, strakkend een blindsteekende verachting uit hun oogen.

De zomer was heen-gekoeld in een lauwe, stilgoud-zonnende herfst, een breede drijving van weenend geluk, een zachte drooming van vèrgeleden, têerna-klagend leed. 'T was of een weeke stemming van wijd-uitgevend genot weende door haar borst, een denkelooze, wijdbehoefte diepgouden omarming van ruimtroostende smart die nêrboog boven haar hoofd dat ze ernstig, rustig voelde denken, starend met kalme gelijkheid naar de dagen die ze zag wijken na elkaar tot een graag-gewilde toekomst.

Maar ruw-barstend in den koepelenden goudschijn waarin ze leefde, brak plotseling de oude twist wêer uit, nêrbrokkelend haar helderen droom, schuddend diep uit haar binnenste 't wraak-snerpend voelen dat ze had heengeslapen onder de zachte zangfluistering van haar mooie voelen.

'T was s'morgens begonnen, heftig in eens opslaand tusschen haar beiden, eerst bitsend de

korte woorden tegen elkaar, overhardend in lange zinnen, klappend met trekkende striemen, uitsnijdend in een langspuwend schreeuwen van nieuwwoedend gevoel, gillend tot zenuwend pijnen met oud-wrokkend verwijt. Tot s'middags was ze blijven loopen in de moê-duizelende warreling van haar stemmen, jachtend werkend 't denkeloos huishouden, roezend haar hol-moêwend hoofd met de opzweepende doofing van haar eigen woorden, maar 't was of plotseling haar zenuwstrakkende kracht ineenviel toen ze s'middags alleen bleef in het groote, loom-stille huis, weg boven de lange, klankvullende uren van dien ochtend en ze viel nêer op haar bed, luisterend het hard-roode gloeien van haar wangen, kreunend een drukkend-flijmende pijn die ze voelde slijten door haar hoofd. En in de warreling van haar gedachten streeppte rechter en rechter 't telkens wêerzeurend idee dat ze weg wilde uit 't huis, dat ze heenmoest uit den omgang met dat mensch die haar mooie willen en voelen stukrammelde met genot-treiterende valschheid. Maar telkens hoorde ze dan de klaag-stem van haar vader, vragend met onbegrepen angst waarom ze hem alleen liet, lêegend zijn oude leven met een nooit te helderen donkerheid en ze snikte uit in een wanhopig huilen, stikvoelend in haar keel den benauwendenden twijfel wat ze moest doen.

Toen ze s'middags beneden kwam om te eten,

voelde zij een lusteloose matheid hangen over haar lichaam, nêrduwend haar rug met pijnlijke zwaarte, drukkend boven haar hoofd een doffe volheid, warrelend door haar denken een telkens wêerzaniken derzelfde gedachte. Ze was stil gebleven, starpeinzend voor zich uit, luisterend naar het teemen van de zacht-gesproken woorden achter in haar mond, telkens heen-en-wêerend dezelfde dingen met een zwijgende bezigheid.

Toen de anderen s'avonds waren gekomen hadden ze eerst in den tuin gezeten, onwillekeurig zwijgend onder den looden druk van haar lusteloos stil-zijn en ze waren uitgegaan, wandelend langs de verlaten, warm-donkere grachten, loopend onder de breed-spreidende onbeweeglijkheid der blader-takken. 'T was haar of 't een jaar vroeger was toen ze ook zoo naast hem liep, ver achter de anderen, soezend op de regelmatige beweging van hun voetstappen, voelend in de hooge kalmte van den stijgenden nacht de zachte langsraking van zijn arm. En nadenkend den voorbijen dag, angstig te spreken onder den week-vloeienden weemoed van den avond, voelde ze trillen in haar borst een smeekende behoefte uit te huilen wat ze geleden had al lang, terugziende den mooien lichttijd van een jaar geleden helder opstaand tegen de somber-smartende uren van later.

Hij liep zwijgend naast haar, telkens probeerend

iets te zeggen, telkens instillend de kort gesproken woorden, verdrietig luisterend haar doffe sprake-loosheid. En op eens voelde ze dat hij zijn arm schoof onder de hare, haar dwingend dicht naast zich, overdrukkend met de warme aanraking van zijn hand een têere vertrouwelijkheid naar haar heen. 'T was of een machteloose weekheid neer-zwakte in haar lichaam, opnevelend naar boven alles wat ze had gelcefd in een lang-somber behoeften naar een diep-innig uitvertrouwen van haar lijden, uit te zeggen wat omwoelde in haar verdriet, haar verre jeugd, haar alleen zijn in de uitgroeiende hoogte van haar liefde-willend ge-moed, de tegenstootende kilheid waaronder ze had geloopt in haar eenzaamheid, de pijn-slaande vijandschap die krijschte door haar huis, brekend een stootende wanhoop in haar dagen.

Langzaam waakte ze op uit haar wetenloos loopen door de fluisterspreking van zijn stem, naast haar wolkend met grijze doezeling, wiegend in haar hoofd een têersuizende heenslapping van haar denken. Maar duidelijkend in haar hooren zag ze heller en heller de woorden kleuren tegen den grijsscheme-renden opstand van de nacht wakkerend haar soezen tot een scherplijnend begrijpen wat hij sprak.

En op eens zag ze waarschuwen wat ze zoo dikwijls gevreesd had in haar eenzaam denken, wat ze had weggehouden wanneer 't opdreigde

voor haar angstend staren naar wat komen kon, wat ze al lang geweten had dat eens zou opstaan in den gelijken gang van haar dagen, schokschuddend haar voelen met radeloosen twijfel. Terwijl hij voortsprak, zeggend zijn lang-gegroeid gevoel dat voortdurend nauwer was gewikkeld om haar bestaan, vragend haar willen met angstigsmekende stem, vóór-schijnend aan haar denken een mooi-lievend leven naast elkaar in een rustigstille voortgang vèr van allen die vreemd gestaan hadden in haar dagen was 't haar of haar machteloze slapheid moewer hing over haar lichaam, herinnerend het hel-juichend klank-geluid dat ze altijd gedroomd had te hooren zingen rond haar hoofd, kort schitterend in diepen afstand de helle vlam-flikkering die zij gezien had in gloudglans kringend om haar toekomst.

Zij had zich voorgedroomd dat zij zou gaan in een onbewuste neveling van haar denken, vaag hoorend de woorden van liefde die gesproken werden naar haar heen, voelend de innige omzweving van hem die haar liefhad, onwetend waar zij liep, waar zij was, levend een stuk van haar bestaan in een nooit te herinneren schemering, voelend grenzeloos den langen tijd in 't snel zenuwen van haar gedachten, grootstaand in dat ééne hoge moment van nooit wêerkomende volheid.

Met duidelijke scherpte hoorde zij wêerdenken

in haar moê-kalm hoofd wat hij sprak, zij voelde den mêe-voerenden druk van zijn arm op de hare, werkelijk voor haar zien wist zij de late stilte rondom hun loopen, de donkere huizen slapend in een egaal-schemerende rei langs hen heen, de oude stom-stammende boomen onbewegelijk rechtend boven het zwarte, loom-hangende grachtwater, de lantaarnlichten recht vlammend tot een ver-stippende, schemer-helderende vloeiing waarin hun schaduwen kortten en lengden in regelmatigen wêerkeer, de even zuiver-opvagende geluiden om hen heen, mengend het mêeleven van anderen in hun gaan, gewoon, kleurloos nuchterend het vonkend beelden van wat zij verwacht had tot een smartende werkelijkheid.

Zij had 't anders gedacht, gaande in een gelukkig omzingen van hoog-groenende heuvels, onder een wijdruimende heldering van den hemel waaruit een trillende zilverschijn nêerpoederde van hel-glazend licht, vaag-wevend een suizenden zang van têer-wevende geluiden; zij had 't gedroomd, ver buiten den onverschilligen gang der menschen, nêerrustend op den uitgroenenden grond onder de beschermende schaduw der ernstig-zegenende boomen, in een innig-drukkende omarming van eeuwig-belovend geluk. En plotseling voelde zij, dat 't nooit zou gebeuren zooals zij 't had gewild in de mooi-zwevende romantiek van haar meisjes-

denken, dat zij nooit zou krijgen wat zij zich had voorgezongen in de lange, eenzame uren van haar jeugd. Nooit zou 't anders zijn, nooit zou zij staan zenuwtrillend in het hooge zilverlicht waarin hij zou geknield liggen, opziende naar haar oogen met smeekeende liefde, drukkend haar nêêr-hangende hand tegen zijn wildkloppend hart, omarmend de zoom van haar kleet met snikkend-biddende kussen. En luidloos schemerden de tranen op in haar oogen, donkerend den grijs-nachtenden lichtschijn waarin zij liep, weg-duisterend de kleur van haar illusies tot ineenvagende vormeloosheid, vèr opstaand met onduidelijke brokkeling.

Langen tijd liep zij stil-denkend naast hem voort. Toen, wakkerend uit haar peinzen, begon zij te zeggen wat zij al had hooren vermoeden in haar vooruitzien den langen winter door, kalm volgend de verandering van hun omgang, herinnerend de geleidelijk-kleurende toon van hun wêêrkomen met elkâar waarin ongemerkt een têere tint was gewarmd, innigend hun eenvoudig samenzijn tot een ernstige vriendschap die lang-samerhand was doorgegloeid tot het liefde-voelen wat hij had gesproken naar haar heen. En rustig als dacht zij tegenover zichzelf vertelde zij het vragen dat zij zoo dikwijls gezet had voor haar denken, den moeielijken twijfel dien zij zoo dikwijls had zien onrustigen in den gelijk-tevreden gang

der dagen wachtend met vooraf-voelenden angst dat hij zou vragen wat zij niet zou kunnen antwoorden zooals hij wilde, machteloos haar vriendschap-voelen weg te dekken achter een verdrietende onverschilligheid. En zij wreedde haar schuld uit, straffend haar onvoorzichtig toegeven aan wat zij vooraf had geweten dat zou komen en dat zij had kunnen vermijden wanneer zij haar willen gestut had tegen wat zij behoefde in hun omgang. En zij hield op met spreken, luisterend zijn moewe gaan naast haar, onder de loode stilte die nêrhing over hun zwijgen.

Maar in hun diep-peinsend stappen was 't of een medelijdende goedheid opzong door haar voelen, of een zacht-vreugdende dankbaarheid kleurde door haar smart, wêer-denkend de mooie uren die zij geleefd had met zijn mêeleven in de somber drukkende tijden van haar t'huis zijn, meer en meer hem ziende als den steun in den hopeloosen gang door de lange dagen die achter haar waren, herinnerend aan zichzelf het verlangen dat zij altijd gevreugd had naar zijn komst. En voortsoesend wat zij allang had geweten dat eens zou gebeuren zag zij de vroeger gedroomde visioenen van haar verder leven ongemerkt mengen in wat nu was, vèrziend langzaam een nieuw bestaan zooals 't zou kunnen wanneer zij met hem zou getrouwd zijn, geleidelijk kleurend voor haar zien de lange vriendschap die zij hadden geleefd met elkâar tot een

innige liefde die zou warmen in hun altijd samenzijn, zoekend in zijn omgang wat zij altijd gewild had dat haar man zou zijn, ongemerkt goed ziende zooals hij deed, ernstig, gelijk-kalm denkend door den egalen gang van zijn leven. En haar leven t'huis wrangde voor haar, opschrillend een sombere kleur tegen de zacht-têere beloving van haar getrouwd zijn, de ruw-woordende zenuwing van haar dagen strak donkerend tegen de lief-lichtende weving van gelijke vrede later, haar eenzaam verdrieten tijden achtereen, waarin zijn komen telkens een kort-rustende vreugd helderde. Zij zou altijd blijven in die rustig-egalende weving van stilte wanneer dat gebeurde, nooit zou die tijd wêerkomen waarin zij zoo lang getreurd had onder den niet-begrijpenden omgang van haar huisgezin, haar leven zou zijn een zachte vloeijing van kalm geluk, ernstig onder de steunende hulp van zijn mêe-zijn. En zij leunde zwaarder op zijn arm, dankbaar voelend zijn vragen, dat langzaam hooger lichtte in het somber-duisterende zwijgen van hun gaan.

Toen hij van haar wegging, drukte hij zacht-innig haar hand, starend in haar oogen het antwoord dat hij gewacht had den heelen avond.

.

Een week later waren zij verloofd.

V.

In het zachte halflicht van de kraamkamer lag Martha te bed, moê achterover in het hooge kussen, recht-uitstrekkend in onbewegelijke rust, week-drukkend haar vingers tegen de zwaar-dekkende deken in onbewust spelen.

'T was de derde dag na haar bevalling waarin zij pijnlijk had nêergelegen twee dagen achtereen met kort-slapende pozen van droomende soezing, met telkens luid kreunend opwaken, wonder-ziende de oude omgeving waaruit ze was weg geweest.

Haar dochttertje sliep kalm in de wieg die hoog-wit stond onder den weeken schemer die door de kamer hing, beweegloos helderend tegen den grijzen muur die plat opdommelde in egale strakheid.

Door de matte stilte dubbeltikte de schoorsteen-klok een maat-durend geluid, kort-tellend gestadig achtereen een wegsoezende kleurloosheid door de warme dofheid van het vertrek. Buiten langs het venster stond een gelijk-lichte winterdag, grauw helderend een vaststaande zuiverheid tegen de oogende vensters der achtergevels van de

Govert Flinckstraat, telkens trillend van een warrelzwevende sneeuw-drading, roerloos glazend in doode witheid, sluipend door de ruiten een heen-treurende vloeiing over de meubelen, dommelend een looden slaap over de kleurdoezelende schijnsels rondom.

'T was voor 't eerst in de drie voorbije dagen dat ze alleen was, dat ze niemand om zich had die haar weghield uit den behoefenden drang heen te denken naar alles wat was gebeurd in dien korten, lang-geduurden tijd.

In den vagen nevel van haar herinnering zag ze den ochtend wêer dat ze voor 't eerst gevoeld had niet te kunnen opstaan, de vreemde drukheid rondom haar bed met de zenuwachtige jachting van haar man, heen en wêer loopend met haastig bewegen, 't opkomen van den dokter pratend met kalm-gerustende stem zijn gewone woorden in de angstige vraag-rommeling rondom hem, de langsame kruipung der uren van den langen dag, een voor een helderend in de doode stilte van het huis. En daarna de eindeloose nacht waarin ze wakker lag, starend naar de vreemd-duisterend schaduwen der meubels, telkens inkleinend onder de weëe pijnen die ze voelde sluipen door haar moê-leunend lichaam, luisterend de kort-krakende geluiden van het slapende huis, telkens wegsoezend op de rythmende ademblazing van de vreemde

vrouw die in haar kamer sliep, onverschillig liggend in een zware rust.

De tweede dag, vroeg lichtend met ongewone kleur, wakend om haar hooren een zacht-dompemde drukte van het huishouden, 't korte binnen-komen van haar man met den dokter, 't zelfde gewone zeggen van den vorigen dag en daarna 't heftigen der pijnen, krom-drukkend haar lichaam in een scherpsnijden van een ondragelijken druk. Telkens sliep ze in, wegsoezend uit den somberen schemer van haar kamer, droomend dat 't voorbij was, wêer-wakkerend door een onbewuste smart die werkelijkte in haar waken, zweet-angstend ziende dezelfde plek van haar behang, een onduidelijk kleurende bloemengroep, veranderend onder het halflicht van haar bed in een grijs-bekkende drakenkop, bijtend met onbewegelijke gaping naar haar gezicht, terug-teekenend de vroeger geziene figuur als ze inspannend keek om ze te vinden. Altijd kwam hij wêer, beweegloos bijtend naar haar toe wanneer ze opschrikte uit haar kort-rustenden slaap, langzaam grooter vullend haar warrend denken, dwingend haar staren naar hem heen wanneer ze iets anders zag, drukkend zijn beeld naast de herinnering der uren die ze nêerlag in pijnend verwachten.

De avond, lamtrekkend de matte uren, sneller heftigend de groeiende pijn tot scheurend snijden,

woelend haar trillend lichaam in een ongedurig heen-en-wêêrliggen onder 't warm-drukkend dek. En daarna een nevelig voorbij visioenen der uren, vage stemgeluiden, klankend als in een mistig ver zijn, een zacht kreunen dat ze hoorde uit zich zelf, opschreeuwend tot een klagend gegil, korte, onmerkbare momenten van slaap, lang-droomend in een mat-rustende nêêr-ligging van haar kracht, een schrikkend wakkeren waarin de drakenkop grijnsde, onbewegelijk als den geheelen dag, gaapstarend met wijde kaken naar haar angst-bijtend gezicht. En op eens een wijde, moe-omzwevende dekking van diep-donkere matheid, een gebroken nêêrliggen van haar leden, hoorend in een dichte wolking wat gefluisterd werd om haar bed en daarna een nêêrslaande, visioenlooze slaap, waaruit ze was wakker geworden onder 't plotseling scherp opstaan van haar gedachten dat 't voorbij was.

Zij was blijven liggen, gelukkig in de weeke machteloosheid van haar ontwaken, streelend haar lust zóó te liggen zonder einde, soezend met vaag heen-en-wêêr dwalende gedachten wat luidloos zweefde door haar hoofd.

Nu, terwijl ze voor haar herinnering zuiverde wat ze toen had gevoeld, vroeg een vreemde verwondering door haar denken dat 't niet was geweest wat ze altijd gewenscht had. Vroeger wanneer ze vooruitzag naar dat oogenblik waarvan

ze had gelezen zonnend in hoog-zingende kleur, waarover ze gehoord had met onzegbare woorden van mystiesch, nooit-wêer-te-krijgen geluk, had ze altijd verlangd ook daarin te zijn, wenschend mée te leven dat ééne moment van nooit verge-tende zaligheid, grijpend naar haar kind met gulzig verlangen, vast-drukkend haar kind tegen haar kloppende borst, angst schermend dat deel van haar zelf in een diep-innigende omhelzing, ernstig belovend in haar binnenste nooit weg te gaan uit de behoeftende hulpeloosheid van dat pas beginnend leven.

Wanneer ze zich koud-kalm afvroeg of 't dàt was geweest wat door haar denken had gestaan, moest ze bekennen dat alleen een egoïstische behoefte naar rust op dat oogenblik gedrongen had in haar lichaam, onverschillig afduwend alles wat daarbuiten was, wegduizelend alles in een dood-liggenden slaap. En daarna had ze 't ook niet gevoeld, ze had niet gezongen in haar diepe binnenste van een têrbindend leven in de liefde tusschen haar en haar man, ze had niet geluisterd de vòlzwellende juicing van haar hart toen ze haar kind hoorde klagen met een klein-schorrende stem. 'T was een nieuwsgierige verwondering geweest die ze had gevoeld, plotseling verlangend haar dochttertje te zien, zoekend in de kurende gezichtttrekking van 't kind de voldoening die ze

gedroomd had, wegzwijgend achter haar teleurgestelde stilte de zachte smart dat ze dáárvoor zooveel had moeten lijden twee dagen lang.

Ongemerkt was die onverschilligheid overgewarmd naar een medelijdend, warm-berouwend voelen voor dat onbekende kind, een droef-dringende vrees voor haar doodzijn, een benauwende angst haar niet meer te hebben naast zich rustig slapend onder den wit-zachten schemer der wieg-gordijnen. Naast de spottende brokking van haar illusie was haar moedervoelen gehelderd, vóór-zwevend aan haar denken de groote verwachting van lang komende jaren naast de groot-groeiende jeugd van haar dochter, wêervindend haar eigen jongheid in de vrouw-wording van haar kind. Zij zag haar leven ver in een vage toekomst, samen gaande denzelfden weg, nauw met elkaar onder een ophelpend troosten der pijnwringende dagen, lichtend de donkere uren met een vriendelijk-helpende liefde voor elkaar. En heel ver later zag ze in haar soezen den dag dat zij zou weggaan uit hun omgang, volgend een onbekenden man, teruglatend in ongeweten smart haar moeder, oud, alleen voelend in de afgeleefde doofheid van haar verwachtingen, kort-ziende haar laatste uur, eenzaam staande onder de moêheid van haar ouderdom.

Zij boog zich op uit haar liggen, zacht weg-

schuivend de wieggordijnen en ze bleef kijken op den klein-stillen slaap van het kind, inhoudend de opbrekende snikken die ze voelde in haar borst.

Zóó zou haar leven zijn, een voortdurend mêeleven met haar kind, zorgend een egaal-kleurende tint door haar dagen, streelend een waas van zachtmoedigende tevredenheid over háár jeugd, voortdurend luisterend de waarschuwendende herinnering van haar eigen somberheid, matdrukkend op haar meisjestijd met laat-naweenende smart. 'T zou 't groote doel worden van haar verder leven daarvoor altijd met haar kind te zijn, wakend den gelijken gang van haar jeugd, mijdend alles wat zij zelf verdriet had in de eenzame traagheid van haar lichteloos verleden.

Zij leunde wêer achterover in haar kussen, terugpeinzend den voorbijen tijd van haar leven, nazoekend de dagen één voor één die ze geloofd had vóór haar trouwen.

Buiten voor 't venster dommelde langzaam een dik-lagend licht, kleet-druipend van den grauwer-wolkenden hemel, dekkend een treurende, grijsweenende klankloosheid rondom. In een weeke warreling begonnen dunne sneeuwvlokken te zweven langs het raam, sneller en sneller plekkend na elkâar, geleidelijk dikstreepend tot recht-trek-kende lijnen, telkens dooreenwarrend in dansende wisseling. Een valsch-witte helderheid sloeg door

de kamer, veegend een plas-lichtenden schijn tegen den duisterenden zolder, stillend in de wegdaling der sneeuwvlokken een wattend zwijgen, rustdekkend een wijde luidloosheid om het huis dat dof stond in een zware vastheid. Zachttrillend rusteloosde een enkel vlokje nog langs de ramen, dun-veerend in de harde lucht en daarna stond 't licht wêer strak, beweegloos glazend tegen 't venster, koud dragend den witwolkenden hemel.

Anderhalf jaar waren voorbij gehaast sinds ze was getrouwd, gelijk-kleurend met een zachtdekkende tint de dagen, ineennevelend van onveranderd weggaan. Als zij nadacht over het verschil tusschen dien tijd en haar meisjesleven t'huis, kon zij zich niet begrijpen dat zij zoolang had kunnen blijven onder de verdrietige onrust waarin zij haar heele jeugd had rondgeloopen. Haar leven was gelijker, kalmer geworden, zacht heenvloeiend in bleeke kleur, zonder prikkel en zonder zenuwende trilling. Wanneer ze scherp-lijnend haar vroeger denken voor haar oogen teekende, ziende wat geworden was van haar romantisch droomen, dan was 't haar of een medelijdend spotlachje huil-trilde langs haar lippen, zenuwtrekkend een vast-terugknijpend verdriet om haar mond.

Haar man was goed voor haar, gevend uit zijn voelen alles wat hij had, zijn leven doorgaand in

haar bestaan, lievend in haar 't groote doel van zijn doen, opziend naar haar oogen een slaafsche dankbaarheid dat zij zijn eenzaam leven had veranderd tot een vrede-gaanden gang zonder wensch, zonder verlangen. 'T was zijn schuld niet, dat zij gehoopt had door al haar dagen een ruim-groot ontvangen van een gouden adoratie, hoog-dragend haar lichtgezien beeld in offerende toewijding; zij had gedroomd een nauw leven naast elkâar in een innige omvolking van een warmvreugdend gevoel, dicht ineen, klein samend tot een onscheidbaar dubbelzijn, denkend alles voor elkâar, voelend alleen den ander in het groote omzijn van de vreemde wereld. Zij had langzaam de werkelijkheid voelen dringen in het wennen van haar getrouwd zijn, in haar alleen blijven den langen dag terwijl hij weg was naar zijn werk, in zijn thuiskomen s'middags mêelevend nog in de weggewerkte uren, in hun samenzijn s'avonds terwijl hij moê nêerzat in zijn stoel, soezend met traag-sprekende woorden, niet denkend haar zacht-vragende behoefte met elkâar te zijn in een uit-vertrouwend zeggen van hun voelen.

Dikwijls zocht zij haar illusie terug en ging ze naast hem zitten, buigend haar arm om zijn hals, streelend met haar hand door zijn haar, fluisterend liefzeggende woorden door zijn weggevreemd denken. Maar altijd was 't haar of hij aan haar

liefheden toegaf als aan 't spelen van een kind, groot-voelend zijn ernstig leven tegen de onwetende beuzeling van haar bestaan.

'T was langzamerhand tot haar bewustzijn gescherpt dat hij niet was zooals zij, dat hij gewoon, werkelijk voelde, ziende alles om hem heen door 't koele licht van zijn nooit droomend verstand, lachend in goedig toegeven, met kalmende woorden, haar visioen-leven dat ze hem zeide, bleekend de hel-vlammende kleur van haar verbeelden tot een gewone werkelijkheid. En zij was gaan terughouden in zich-zelf wat omwilde in haar ziel, nêerdompnd haar opvonkend willen tot de doode gelijkheid van zijn zeggen, wennend haar uitbrekend verlangen tot een koel egaal-zijn naast zijn regelmatig, hartstochteloos doen.

Maar dikwijls, terwijl ze alleen bleef in de spleende uren van haar langen dag, liet zij haar denken spatten in een wijdkringende straling, opwoelend uit haar diepe binnenste wat ze donker voelde dringen naar boven, los-zwevend haar gedachten over alles wat ze zag opstaan voor haar oogen in het zon-hellende licht van haar fantaisie.

Dan terugwarend in haar leven hoorde ze opeens klagen 't breede verschil tusschen haar droomen en alles wat was om haar heen en ze boog haar voorgeschimde illusies weg achter den onvermij-

delijken drang van het leven. 't Was een ont-nuchtering geweest, groot-brekend in het onwaar-zien van haar droomen, een desillusie die ongemerkt somberde over alles in haar leven, nieuw-donkerend in haar herinnering 't leugenlicht waarin zij haar dagen had verwacht.

Zoo was 't altijd geweest, haar heele leven door, een wijde desillusie van alles wat ze anders had gewild. Zoo was haar jeugd geweest, zoo was 't geweest met haar trouwen; 't was een desillusie geweest haar zwangerschap waarin ze gezocht had wat ze altijd had hooren liegen om haar heen van hooggevoeld zenuwen den langen tijd dat zij haar kind zou dragen, haar bevalling, alles wat gesproken was om haar jeugd, 't waren even zoovele ont-nuchteringen geweest in de ver-werkelijking van haar droomen.

Al den tijd dien ze getrouwd was leek 't haar of ze voortdurend wachtte op iets dat nog zou moeten komen, iets moois, dat 't eind zou zijn van haar onvoldaanheid, afsluitend een leegte die ze was blijven voelen week na week, maand na maand. Zij had gewacht op het gewoon-worden van haar nieuwe leven, dat vreemd nog in den beginne afsneed tegen den langgeduurden sleur-gang van haar leven t'huis; daarna had ze ver-langend gezien naar de belofte dat ze een kind zou krijgen, tellend de dagen die haar weghielden

van 't oogenblik dat ze moest voelen trillen door haar lichaam de vreugd van haar ongeweten verwachting; eindelijk had ze 't mooie einde vergelegd naar 't groote moment van haar bevalling, die ééne seconde dat ze zou hooren zilveren in haar oor den nooit-wêer-te-zingen klank van het eerste stemgeluid van haar kind, haar eigen kind; maar niets van alles wat ze had uitgesteld aan haar droomen was opgelicht met de oplossende voldoening van haar onbevredigd bestaan en ze was gebleven zooals ze vóór dien tijd was geweest.

Nu, in de alleenige stilte van haar denken, bitterde 't telkens verdriette voelen wêer in haar op van al die maanden, weggewacht in een verziend lichten van haar bevrediging, heenlêgend in een altijd uitblijvend-komen van de groote schittering die eens zou moeten helderen over haar dagen.

Zij dacht aan haar verder leven, vooruit wetend in haar vermoeden dat ze altijd zoo zou moeten gaan met datzelfde voelen. Dezelfde ontnuchtering zou ze zien bleeken over haar verwachtingen, dezelfde lêegte zou gapen door de lange jaren die moesten komen, eentonig na elkaar, een voor een 't zelfde, ineendwalend tot een kleurloos herinnerenden schemer, zonder scheiding, zonder plotseling opbrekende heldering die voor haar oogen zou nà-staan met een altijd vergoedende vreugd.

Sluipend zweefde een zacht-rood schijnsel door de kamer, têerkleurend een spooklichtende dreaming over den verdrietigen schemer die treurde op de meubelen, tooverend een nooit geziene vloeing van geheimzinnige weemoed door de donkere sombering in het vertrek, wevend een ijlzichtbare webbe dun, rustigend licht, bindend een ernstig-zwijgende bundeling van laat-scheidenden zonglans naar de breed-gescheurde wolklucht. En 't rood-warmend licht zoog langzaam heen, overstillend in een diepe drijving van geel-goudende poedering, nêerdoffend een gestadig dichterdekkende donkerte in de kamer. In een luidlooze weglossing mengde de dunne helderheid aan den hemel ineen, donker-strak-blauwend een wijd-diepende uiteen-schuiving der wolken, klein-puntend de week-trillende zuivering der sterren tegen de hoog-rustende vrieslucht.

Zij bleef liggen, starend in de dicht-fulpen duisternis die loomer sliep op de meubelen, vaag-wisschend de omtrekken tot heen-zachtende verdwijnen. 'T was of een moe-rustende onverschilligheid benauwend streek over haar denken, lusteloos lammend haar willen naar een ander bestaan. 'T was nu eenmaal zoo 't zou zoo blijven zoolang ze leefde. Nooit zou ze hebben wat ze verlangde, 't zou nooit kunnen worden zooals zij 't kleurde in de losdwaling van haar gedachten,

't moest zoo zijn tot 't einde van haar denken.

En terwijl ze berustend zich zelf probeerde mooi te maken wat ze voelde dat vèr stond van haar hel-verwachtte illusies was 't haar of ze na de lange peins-uren van dien dag haar vroeger leven afbrak van de toekomst, moeite doende haar dagen te zien zooals ze wist dat ze zouden zijn, gelijk, 't zelfde, zonder verandering die haar leven zou vergoeden met een altijd doorklinkende toon van moedigende vreugd, waard-makend haar dagen om geleefd te worden.

Maar in de stiller lagende slaap-dichting van den nêer-têerenden-nacht zag ze plotseling 't einde van haar leven, heengebleekt onder 't vervelende, eentonige licht van een gewoon, voor-iedereengelijk bestaan en 't sneed door haar voelen dat ze dan zou denken dat 't zoo mooi had kunnen zijn als 't anders was geweest, dat nooit meer dan een verandering zou kunnen komen en eindelijk haar dood in een onverschillig, onvermijdelijk opstaan.

En moedeloos bleef ze liggen, zuchtend een weeke ademhaling die zacht heen-losde in den omzwevenden nacht.

VI.

En de jaren bleekten heen, snel nevelend naar een schimmig voorbij zijn, leeg latend de herinnering van hun wijken, een na een, onveranderd met eentonige gelijkheid, schuivend de dagen tot weken, de weken tot maanden, de maanden tot een schemerende gevoelloose ineenvloeiing, zonder kleur, zonder klank.

'T huishouden gleed een makkelijken, regelmatig-wêrkeerenden, egalen gang, wisselloos zettend de dagen 't zelfde na elkaar, brekend met geregelden opstand de zondagen, een telkens dezelfde vooruitgeweten verandering, eentoonig van deelende scheiding.

In de vijf jaren die heen waren na de geboorte van haar dochttertje, was de omgang met haar man langzamerhand ingekoeld tot een gewoon dagelijksch met elkaar zijn, zonder zichtbaar verschil tusschen hen beide, zonder wegstaan van elkaar in hun doen. Zooals hij den eersten dag was geweest was hij nog, gewoon gaande den gelijken gang van zijn werk, ziende zijn leven in het koele, zenuwlooze licht van zijn denken, alleen

voelend voor haar en zijn kind, wachtend een verre toekomst met een ernstig degelijk vast houden van zijn plicht.

Ongemerkt was zij geworden in hun samen zijn de eenige, voelend de trouwe nêebuiging van hem voor haar willen, ziende in zijn oogen een vaderlijke toegevendheid voor wat hij niet van haar begreep. En zonder 't te willen was zij gewoon gaan vinden dat hij zoo deed, medelijdend klein-ziende op zijn eenvoudige doen, nêebuigend naar hem toe haar genegenheid, staande voor zich zelf in de hooge offering van haar wijdzwevende illusies. Wanneer ze met hem was leefde ze zijn leven m  e, sprekend zijn gedachten, terughoudend in haar diepe binnenste wat ze dikwijls voelde opwringen naar haar zeggen, indompnd haar spottend lachen dat ze wilde treiteren naar hem heen, minachtend denkend zijn gewoon koel zeggen over wat zij mooie in haar uitlichtend illusien van een onwaar-gedroomd gaan door het leven. 'T meeste kreeg zij dat gevoel wanneer zij spraken over 't kind, hij ernstig ziende haar toekomst in een v  r weghouden van wat haar zou verdrieten in de jaren die zouden komen, degelijk willend een gewoon-voelend leven voor zijn kind dat hij liefhad zonder d   liegende blindheid van een zien buiten zijn verstand, zij tegenover hem denkend aan wat zij had voelen behoeften door

haar eigen leven, voor-mooiend aan haar toekomst-denken een leven zooals zij 't zelf had gewild zonnend onder de verwezenlijking van haar gedroomde verwachtingen, ruim-zenuwend over de klein-ziende, rechte gedachten van haar man. Dan zweeg ze, toegevend wat hij haar voorzei, belovend in zich zelf te doen met haar kind zooals zij 't best vond, herinnerend haar eigen lijden onder 't klam-mattende waas van kleurloose gewoonheid waarin zij altijd had moeten leven, angstig verdrietend de even opstaande dreiging dat haar kind zoo zou kunnen zijn als de menschen met wie zij altijd had moeten omgaan.

Een groote onvoldaanheid hing over haar leven! Als vroeger voelde zij zich wêer alleen, zonder iemand om zich die haar begreep en met wien ze kon uitspreken wat rondwoelde in haar binnenste, wegzeggend haar ingeknepen bitterheid over haar voortgaan naast haar man die gewoon, wezenlijk sprak, denkend zijn oordeelen met de rechte bedaardheid van een drooge ernst. Dikwijls had ze gedacht alles aan iemand uit te vertrouwen, bevrediging zoekend in het lêegzeggen van wat voortdurend volde in haar denken, maar telkens als ze er over wilde beginnen was 't of de woorden stomstonden tegen haar lippen, diep hoorend een verwijtend waarschuwen dat zij met zoo te spreken laster zeide van haar man die zij wist dat blind

liefde haar doen, medelijden voelend met zijn niet-weten dat zij hem stil verraadde wanneer zij uitgriefde wat zij hem zelf nooit had gezegd. Dan dwong zij voor zich op dat hij meer was dan zij zelf, nêerduwend haar eigen denken tegen de waarheid van zijn zeggen, luisterend de duistertwijfelende overtuiging dat hij beter was dan zij. En zij zocht hem wêer zooals zij hem had gezien in het grage mooi van haar illusies, probeerend zijn beeld vast te zetten voor haar oogen, maar telkens werkelijkte zijn gewoon zijn terug, telkens nieuw nuchterend haar mooie willen.

Ongemerkt was een zware verveling gegrauwd over haar dagen, lusteloos drijvend een loome zwakte over haar willen. In de eerste tijden na de geboorte van haar kind had ze bezigheid gevonden in de voortdurende zorg voor 't kleine leven dat haar gewoonten plotseling nieuw-brokkelde tot anders doen, maar langzamerhand bij 't grooter worden was het altijd bezig zijn ingekleind tot een werktuigelijk terugkeerend, dagelijksch 't zelfde doen, lêeglatend haar drang-voelen om jachtend weg te denken uit de kleurloose sleur van den stillen huishoudgang naar een telkens wisselende emotie. 'T mêezijn met 't kind was niet genoeg om haar op te houden uit de geleidelijke nêerzakking waarin ze zachtjes wegdoofde, heftiger verlangend de schokkende opwaking van

een ongeweten iets dat haar zou vergoeden den tegenslag van wat ze over haar kind had gedroomd. In de zenuwende visioening waarin ze alles zag had ze sneldenkend jaren-verder voor zich gezet, wegsoezend de kalme dagen die voorbij moesten gelijken tot dien tijd, verdriëtend in de wakkering der werkelijkheid die haar terugdrong naar wat ze weg had gehouden met opwindende vermooïng. En in die wezenlijking doofde een loomende verving, mat staande op haar verwachtingen die zij te ver zag om haar denken hoog te gloeien tot lichtend verblijden.

In den lêeglammenden drang om haar dagen te vullen, bleef ze heele middagen piano spelen, alles vergetend om haar heen in de moê-warrelende druissching der noten, wegsuffend in de duizel-zwarende dwaling van haar denken. Wanneer ze dan ophield, matzittend onder de plotselingdoodstaande stilte, was 't haar in het langzaam wakkeren van haar gedachten of ze heel vèr was weggeweest, wonder ziende om zich heen 't oudgewoonde dat rustig dommelstaarde naar de dofhangende grijsheid. Dan voelde ze op eens den grooten afstand van haar droomdenken met wat ze leefde en terwijl ze willoos drukte met haar losbuigende vingers over de toetsen zachtbrekend een enkele maat van wat ze pas had gespeeld, zocht ze terug te gaan in de visioenen

van zoo even, moeite-ziende in de wegwijkende beelden wat gezweefd had voor haar oogen, helder lijnend een mooie werkelijkheid die kleurde op de golving der geluiden. Maar 't was of een langzaam-dicht-dekkende nevel schoof langs haar zien, weg-grijzend haar droomgeziene lichting en ze stond zuchtend op moedeloos rekkend haar wakkerend lijf, geeuw-klagend de lange verveling die ze voelde dompen op haar ontwaken. En ze zakte lusteloos nêer voor het venster tot haar man t'huis kwam, starend naar de wijdstrakkende lucht, denkeloos suffend naar 't weinige wat ze in 't late namiddaguur zag bewegen op straat, telkens probeerend iets te doen, machteloos om zich op te stijven tot bezig zijn, lam, zonder energie, bitter-mokkend in haar willoosheid over haar leven dat eentoonig en lêeg voortloomde zonder prikkel, zonder vooruitzicht.

Zij voelde heel goed dat 't veel haar eigen schuld was dat ze zoo leefde, dat 't niet kon een bestaan met een altijd veranderende kleur en dikwijls zette ze voor haar vragend denken op wat ze wilde, duidelijk wetend dat ze alles had wat ze mocht verlangen, vóórzeggend aan haar eigen twijfel wat ze diep achter in haar hoofd hoorde fluisteren van haar man en haar kind, maar altijd stond wêer telkens scherp tusschen haar goed willen een vaag-smartende weening van

onbewust berouw over wat ze niet had, iets mooi's gedroomds, een vaag, onzegbaar voelen van een onbekenden, behoefenden drang naar iets wat een steun zou zijn in den gelijken gang van haar dagen. En onmerkbaar treurde een benauwende wanhoop door haar borst dat 't nooit meer zou komen, nooit, nooit meer, dat de tijd daarvoor al lang heen was, dat ze zou blijven gaan door haar leven, somberend in 't machteloose verdriet nooit te krijgen wat ze verlangde van haar vroegste jeugd.

Al dikwijls had haar man gevraagd naar de verandering die hij geleidelijk in haar omgang had zien sluipen, angstig lettend de duidelijke lusteloosheid van haar werken, werkelijk voelend wat ze weg hield achter de zenuwende buien van opgewondenheid, luisterend met vrezend verdriet den valsch-klinkenden toon dien hij hoorde schemeren door de warrel-klanking van haar vele zeggen. Maar altijd had ze vroolijk geantwoord dat er niets was, dat ze heel gelukkig was, prikkelig sprekend ongeduldige woorden wanneer hij aandrang om te weten wat hij hoorde liegen in haar zeggen, zuiver hoorend in die antwoorden een vaag ingehouden lust om zich pijn te doen door de opzweepende onwaarheid dat ze anders voelde dan ze zei. Dan vroeg hij niet meer, vertrouwend dat ze zelf wel eens tot hem zou komen uitzeggend

wat er was, ziende zijn ernstige liefde, en hij bleef wachten, moeite doende voor zich zelf te merken wat er rondtreurde in haar gemoed, nauwkeurig lettend wat zij deed, scherp naluisterend haar spreken. Maar dan duurde het wêer lange dagen dat zij gewoon was, egaal levend in een kalme gelijkheid van haar denken, sprekend gewone zinnen naar hem heen in een tevreden rustigheid en hij vroeg haar niet verder, dwingend zich zelf te geloven dat hij zich had vergist.

'T was op een avond uitgehelderd tusschen hen beide, ongedacht komend in hun spreken, zuiver zettend in hun samenzijn wat langzaam brak door de mooi-gewilde vloeiing van hun leven en dat ongemerkt boorde een grooter dringenden wegstand van elkaar.

Den geheelen nattigen wintermiddag had ze met haar kind gespeeld, moeielijk haar telkens wegzakkenden lust opstuwend tot een willend méeleven in de denkeloose bezigheid van haar doen. 'T kind was eindelijk moê van 't bewegen op haar knie gesjord, zacht haar hoofdje leunend tegen haar borst, liefdwingend vleiend om te vertellen, de veelgehoorde sprookjes wêervragend in de donzende stilte van de langzaam-volscheimerende kamer.

En ze had 't verhaaltjes voorgesproken, onwetend ze zeggend aan zichzelf, willoos heendroomend

in 't klankloos kleuren van haar stem, wegsoezend in de aandachtige regelmaat van de ademhaling van haar kind. In de grijze eenkleur van den schemer waren de vertelseltjes van haar vergevoelde jonkheid opgezweefd voor haar oogen, prinsen en prinsessen helglanzend in bonte klêeren, têer het blondlokkend hoofd buigend naar elkaar in onschuldige, eenvoudige liefde; woeste ridders breedslaande hun zilverend zwaard, wildstrijdend tegen naïef vertelde monsters; goedgehartige toovervrouwen bewegend met vreemd gedachte gebaren, rondstrooiend kinderlijk schitterende schatten die opglinsterden in de duistere geheimzinnigheid der ongeweten tijden.

Ongemerkt was 't kind ingeslapen, zwaarzittend op haar knie, haar hoofdje zakkend tegen haar borst, moêleunend met saamgehouden handjes tegen haar arm die ze om haar heen had gerond met vasthoudende zachtheid.

Buiten hilde langzaam de vroege donker van de grauwe lucht, ineentreurend de wuivende boomtoppen tot vormloos zwarte plekken. Zacht ruisschend woei de onzichtbare regen, in ijle nevels zwevend onder het wegzuigend licht, nêerspreidend in glanzende veegen over de vèrklompde daken van het Hoedemakerspad die logstompten tegen den vagen schijn der lage wolken.

Achter haar in de kamer was alles weggeduisterd

tot een weeke kleurloosheid, loomhangend boven de rosse gloed die de kachel nêervlekte op de grond, fluweelend een doffe stilte naar haar heen, waarin het diepe brommen der vlammen heen streek met innigende weemoed.

Zij was blijven zitten, achteroversteunend tegen den muur, onbewegelijk starend in de dichtheid om haar heen waar zij den naklank van haar woorden zag helderen om haar hoofd, lichtend voor haar oogen de langgeleden jaren toen zij zelf luisterde wat een oudere haar voorvertelde, diep-vorend in haar kleine denken met nooit weg te gladden indruk.

En rondwalend haar zien over de ween-zuchtende treuring buiten, voelde ze helderder opstaan den mooien lichtschijn van haar pas gedroomde herinnering, wreed verschillend tegen den moedeloosen weemoed van wat er om haar heen was, langzaam rouwend een mat-drukkende denk-zweving over het leven.

Al dikwijls had 't gesomberd door haar denken 't glansloose peinzen waarom ze leefde, waarom ze gekomen was in de pijnslaande waardeloosheid der voorbijënde dagen, waarom ze gedrongen was te gaan denzelfden gang als zoovele, mêe-smartend de eindeloos-lijkende nutteloosheid der jaren, machteloos voelend haar bestaan in den dwingenden steunloosen band niets anders te zijn

dan een willoose verbinding tusschen een vorig ongekend bestaan en een volgend, ver schimmend in duister onbekend zijn.

Hoe en wanneer dat lammend voelen in haar was geslagen wist ze niet; misschien was 't geworden in haar binnenste in de onbewuste uren van haar vroegste leven, méegegroot door de langsame groeiing van haar lichaam, schuil-slui merend in haar diepe voelen tot den ongeweten dag dat 't plotseling was gewakkerd, uitruimend zijn klagend weenen door haar geleidelijk veranderend denken; misschien was 't plotseling over haar gedompt zonder herinnerende oorzaak, zonder vastslaand moment in haar bewustzijn, alleen kleurend een grauw-nevelend waas over alles wat ze dacht.

Den eersten keer dat 't geduidelijkt had tot wonderend zien was een langen tijd geleden, een gelukkigen, rustig-vredenden middag dien ze had zitten kijken naar het lief-spielend doen van haar kind dat vroolijk bewoog met klein-tastende on-handigheid naar 't speelgoed om haar heen. Terwijl ze lachend luisterde wat het kind stamel-brekend sprak met vreemd-klankende woorden, had ze plotseling hooren huilen door haar borst een wanhopig medelijddend verdrieten, vocht-stralend de stille tranen voor haar zien, een moedeloos, opschreienden angst voor het leven van 't kind,

zuchtend met moeielijk-benauwende stem den langen, doelloosen tijd dien 't nog zou moeten leven voor dat 't nêerrustend einde zou zijn gekomen.

En daarna had ze 't overal gezien, ze had 't overal gevoeld, in haar eigen bestaan van allen om haar heen, overal had ze die wanhopig kleurloose lêegte gezien, den pijn-gang door het leven, doelloos eindend naar de somber-gelijkslaande opduistering van den dood.

Nu, in de stille peinsdonkering van den treur-snikkenden winterdag, hoorde ze haar oude wanhoop wêer weenen om haar hoofd, grijs-mattend de herinnering der tijden na haar pas doorleefde jonkheid, somber, tastdichtend de ongeweten toekomst, strak-opdonkerend 't einde, onvermijdbaar, leegbrekend 't doen van haar leven.

Week bewegend leunde 't kind rechter op tegen haar schouder, vooroverhangend haar dommelend hoofdje met moeielijke zwaarte. En ze sliep wêer door, pakkend met haar wetenloose handjes om den arm die vaster steunde om haar heen, gelijk-rustig ademhalend een têer-zuchtende hijging in de omzwevende stilte. 'T laatste licht dat van den induisterenden hemel had geloofd was ongevoelig weggelost in een dun-waaiende donkerte, vèruit-nevelend een spat-spreidende vlaging van ruischende regen, sprietspikkend tegen de zwart-

glazende ruiten een schuiving van klein-nattende plekjes. In de rondstaande kamerdonkerte brak 't licht van een lantaarn op straat een dwars-vlekkend schijnsel tegen den wand, los-zwevend een dun-vagend licht door de dichte zwartheid die achter in de verre hoeken dichter ineenstond, diep-wijkend de onzichtbare muren.

Was 't misschien de onbewuste waking geweest van dat gevoel dat gedrukt had op haar leven, matslaande de vreugde die wilde opzingen door haar dagen, altijd weemoedigend de weinige momenten van smarteloosheid die ze had gehad? Niet één uur van haar leven herinnerde ze zich zuiver voortgaand in een ongemengde kleur van heldere blankheid. Altijd had er in de weinige oogenblikken van witdragende gelijkheid een nauw hoorbare klank geklaagd van têere weemoed, een dunlijnende toon van zachtschrijnende smart. Nooit had ze gevoeld de ruime wijding van een alles helderend geluk, moedig-heffend haar angsten voor wat kon komen, trots-sterkend haar vrezend zien naar de toekomst die vèr was in ongeweten dreiging. In de grootste oogenblikken van haar leven was 't altijd geweest of een waarschuwende spotlach grijsde door haar luisteren, dekkend over de vlekkeloosheid van haar voelen een grauwsmerende doffing van weenende somberheid.

Door haar kind was 't geduidelijkt tot haar

bewustzijn, in de liefde voor haar kind was dat voelen scherp komen snijden tot een telkens pijnende schrijning die weg kon bleeken voor korten tijd maar onvermijdelijk terug zou wrangen opvagend bij de kleinst-trillende aanraking. 'T zou blijven lammen op haar leven, eeuwig durend tot 't eind, groot groeiend en wêer wisselend tot klein-zwevend vermoeden, maar altijd zou 't in haar zijn zooals 't onbewust in haar geweest was haar leven lang. Misschien zou 't ongemerkt zijn heengedoofd wanneer ze geleefd had in een roezing van telkens anders klankende uren, wanneer ze had zien wisselen langs haar oogen een altijd veranderende lichting van kleurende visioenen die haar dagen voortsnelde in een stâage denkeloosheid zonder herinnerende indruk, zonder tijd om te voelen in den gedurigen nieuwen opstand van andere beelden. Nu moest 't telkens wêerkomen, opborend door de loome glijding van haar altijd zelfde bestaan, gedurig mattend haar willen door de doelloose donkering van het eind waarnaar ze leefde. Dat was haar verveling, dat was 't wat haar lusteloos maakte en ongevoelig voor wat ze zou kunnen genieten van haar leven, machtig drukkend op haar dagen die krachteloos waren vreugdend te staan tegen de weenende dofheid van hun lêegen voortgang. En zoo zou 't blijven, zoo zou ze moeten heensomberen tot haar laatste

uur, moê, vreugdeloos, achter zich ziende haar heengevloed leven in een glansloos grijs zonder mooi-uitstaande schittering, egaal, eenkleurig van duistere grauwhheid.

De treuring van haar denken was met haar gebleven nadat haar man was t'huis gekomen, tragend hun spreken onder 't wijdkringend helderen van de lamp, zwevend een dompe drukking over hun samenzijn, stillend den helderen stemklank van hun kind dat langzaam alleen was tusschen hen beide.

Toen 't kind naar bed was gebracht, zat ze wêer als iederen avond over haar man, zwijgend in de wijde stilte die hoog rondde door den kamer.

Hij zat te lezen, kort-kreukelend 't stijve omslaan der bladen, rustend om hem heen de kalme beweegloosheid van zijn zitten, wegscheidend haar bijzijn ver van zich af, nu en dan even opkijkend van zijn boek naar haar lusteloos niets doen.

Voortsoezend op haar zwevende gedachten luisterde ze de week-huilende windzuchten die suizend bliezen tegen het huis, plotseling kortschuddend een dof breken langs de ruiten, dompend door den schoorsteen een vèr-klagend toonen, hooger en hooger trekkend de weenende waaïng der klanken. Telkens tikkelde een snelle regen-vlaag op de ramen, suizend langs het huis met duister, verloren weggaan in den nacht en daarna

hing de doffe stilte wêr om haar denken, losijlend in weg-soezend dwalen.

Zoo hadden ze een tijdlang gezeten, zij achteroverleunend met haar handen steunend achter tegen haar hoofd, telkens star-peinzend naar zijn rustig zitten, toen hij op eens zijn boek nêerschoof op de tafel en voorover kijkend naar haar zwijgen haar vroeg of er iets was waarom ze zoo stil zat. Zij schrok uit haar weg zijn en terug vallend in haar omgeving antwoordde ze met vage woorden dat er niets was, plotseling voelend een jachtende roodheid die naar haar wangen golfde, haastig pakkend het naaiwerk dat voor haar lag op tafel. Hij bleef kijken naar haar heen, langstillend zijn woorden in zijn mond en verder buigend over de tafel vroeg hij haar nog eens of ze iets had. Woelend met haar handen in het goed dat ze oppakte en wêr nêrlei schudde ze zwijgend neen, bang-voelend een drang-persen van haar tranen wanneer ze zou spreken, instikkend haar uitwringend huilen achter haar zenuw-trillende lippen.

Hij was opgestaan, heen en wêr loopend langs haar zwijgen, lang stappend met gelijken gang door zijn denken, telkens kort ziende op haar gebogen hoofd dat ze nêrhield onder 't helle lamplicht. En op eens naast haar staande legde hij zijn hand tegen haar arm, zacht fluisterend met têere stem dat ze hem zou aanzien, opbuigend

haar hoofd met een lach-sprekend zeggen van zijn woorden. Maar ze boog dieper haar roodend gezicht omlaag, zacht voelend de vochtige gloeiing der tranen die ze zag glijden langs haar bevende vingers, strak-schuddend haar hoofd dat ze niet wilde, inbijtend haar snikken dat haar lichaam schokte met stuipend schudden. 'T was of er iets heel goeds weekte door haar borst, of een nêerrustend, gelukkig verdriet kalmde in haar binnenste, weenend een wijd-wanhopend medelijden in haar voelen met zich zelf, een dankbaar nederend overgeven aan zijn goedwillende liefde, 't was of ze op eens zag de ruime omarming van zijn toewijding, lichtend in haar mooiwillend denken den glans van wat ze zoo dikwijls verlangd had, zonnend haar gedroomde illusies naar een eindelijk nà-staande werkelijkheid. En nêer-zwakkend haar op-gestijfden wil om haar voelen weg te houden, brak ze uit in een lang-zacht, luchtend huilen, vaag-mompelend de kort-brekende woorden die weg-dekten achter haar telkens opschokkend snikken.

Voor haar zittend op den tafelrand was hij stil gebleven, dun-streelend zijn vingers over haar hoofd, wachtend tot zij bedaard was, drukkend haar losliggende hand in de zijne. In de zacht-vredende rust om hen heen begon hij te spreken, voorzichtig zijn woorden grijzend over haar hoofd, langzaam wennend zijn stemklank in haar moêwe

nêrliggen, ongemerkt vragend haar antwoorden, dwingend haar terugspreken met tastend probeeren.

Clankloos zeggend zijn woorden was 't of hij aan zich zelf vertelde wat hij wilde dat zou duidelijken naar haar heen, niet lettend haar zwijgen, nevelend een rustigende kalmte over haar zenuwend verdrieten.

Hij wist 't goed dat zij iets had dat haar hinderde, dat zij dien avond anders was als gewoonlijk, dat zij verdriet had, een verdriet dat haar lusteloos liet zitten al den tijd dat hij ongemerkt op haar had gelet. 'T was niet van avond alleen dat zij zoo was, al weken en maanden had hij 't vermoed, hij had haar dikwijls er naar gevraagd maar ze had hem nooit geantwoord zooals hij had gewild dat ze hem zou vertrouwen, steunend op zijn liefde die zwijgend voelde 't verdriet dat hij weghield wanneer hij zag dat ze zich niet aan hem gaf zooals hij gedacht had dat ze zou doen. Waarom vertrouwde ze hem niet, inproppend in haar binnenste wat ze voelde, waarom kwam ze niet bij hem zeggend haar te helpen in den moeilijken gang van hun samenzijn; waarom had ze nooit gezegd wat er was dat haar hinderde in hun leven, wat zij voelde dat haar ongelukkig liet in haar leven naast hem? In stilte had hij naar haar doen gekeken, lettend haar veranderend leven van telkens een korten tijd; soms vroolijkte

zij met zenuwend spreken uren lang, plotseling nêerzakkend tot een moewe lusteloosheid die dagen achtereen kon duren, somber kleurend alles om haar heen met het grauw van haar zwijgen, mattend dezelfde wanhopige stilte over zijn dagen, drukkend zijn angstig denken met moeielijk na te peinzen verdriet, onwillig te spreken wat zij voelde verdrieten in haar borst, wijdend verder en verder hun samenzijn, vreemdend een langsame onverschilligheid tusschen hun beide. Als 't zoo moest voortgaan zou die langsame vreemdheid wijken tot een nooit te herstellen afstand, onverschillig wennend hun leven, lêeg donkerend de dagen die zouden komen, smartend de jaren die ze zouden blijven naast elkaar in een ongevoeld samenzijn als twee vreemden.

Hij hield op wachtend of ze hem zou antwoorden, maar ze bleef liggen met haar hoofd leunend op haar arm, zacht kreunend haar verdriet, moësnikkend een zenuwachtig trillen van haar lichaam.

Hij begon te spreken over hun kind, roepend voor haar denken de liefde die zij voor haar dochtertje had, opzettend voor haar oogen de vreugdeloose jeugd van 't kind wanneer zou gebeuren wat hij vreesde, herinnerend in haar gedachten haar eigen jeugd die ze hem altijd had verteld grijs-gegaan onder het koude licht van een onhartelijke omgeving, vóórzeggend het leven van

het kind wanneer ze zou moeten slapen door haar eerste jaren zooals zij zelf, wanneer 't zou voelen de benauwende matting van hun weg-leven uit elkaar, waarschuwend een wrangend verwijt wanneer dat gebeurd was en 't kind, wanneer 't grooter zou zijn geworden, 't kon spijten naar haar heen, treurend haar weggedonkerde kinderjaren die zouden dompen op haar heel volgend leven. En vragend met een têr-smekende stem, probeerde hij haar hoofd naar zich op te buigen. Langzaam rondde hij zijn arm om haar hals en naast haar bukkend drukte hij zijn wang tegen de hare, leunend zijn hoofd tegen haar schouder, dwingend zijn vertrouwend liefhebben naar haar heen.

Maar ze bleef zitten, beweegloos gebogen op de tafel voor haar, gedachteloos spelend heen en wêer met haar vingers langs de franje van het tafelkleed. Ze had opgehouden met huilen, alleen schudde nog nu en dan een opsnuivend snikken door haar zwaar-zittend lichaam.

Langzaam waren zijn woorden opgehelderd naar haar roezende gedachten, borend met een strakdurend geluid in haar hooren, ongemerkt toonend boven de vage schemering waarin ze dacht, heenduwend de mistige zweving van haar soezen tot een duidelijk luidend begripen.

Zij voelde 't, ze wist 't dat er iets was gekomen

tusschen hen, sluipend met wegvretende langzaamheid in hun samen zijn, groot geworden in geleidelijk voortkruipen, iets dat hun verhouding had veranderd tot vreemdende glanseloosheid, wennend tusschen hen een onvoldane berusting dat 't niet anders was. Wanneer dat was begonnen wist ze niet, zij had niet eer gevoeld dat 't gekomen was in hun dagen, wijdend hun dicht-zijn naast elkaar, dan toen hun verhouding was veranderd, te laat om hun leven terug te dwingen naar de helderheid die een korten tijd geschenen had door haar verwachting. Hoe meer ze nadacht wat ze geleefd had in de jaren van hun getrouwd zijn hoe meer ze scherp zag staan de uren waarin ze haar desillusie had voelen grijnzen tegen de verwachtingen van haar jeugd. Zij was niet alleen veranderd! 'T was zijn schuld geweest zoo goed als de hare! In 't begin was hij met haar geweest telkens terugkomend tot haar liefde wanneer hij niet bij haar was, vasthoudend in zijn sterke manvoelen haar klein-twijfelend angsten, wêervragend haar steunende liefde wanneer hij verdrietig berouwde zijn omgaan onder menschen vreemd uit hun leven. En dāt was veranderd! Ongemerkt had hij alles weggesloten in zich zelf, weglevend in de zorging van het dagelijksch doen, onverschillig voelend voor haar behoeven dat onwaar droomde van zijn altijd terug-knielend

rusten tegen haar zacht-lievend hart. Hij was een ernstig man geworden, oud-voelend zijn degelijke leven, lachend haar altijd illusien, niet m  e-wetend wat zij wilde, wat zij behoefde in de lichtende denking van haar droom-bestaan.

Hoe meer ze enkel had gehoord wat hij zeide, hoe meer ze voelde wat ze zoo dikwijls gepeinsd had.

Al zoo dikwijls had ze v  r zien dreigen de geleidelijke wijking van elkaar wijder en wijder, ze had al lang gevoeld dat hun leven daarheen treurde, telkens had ze voelen waarschuwen door haar binnenste dat breeder en breeder de afstand kloofde tusschen hen beide wanneer ze zoo bleven leven tot 't eind. 'T einde! Zij wist 't allang 't eind, allang had ze 't gezien ruw opvloekend met wrange liefdeloosheid tegen de gemooide têrheid van haar droomen, allang had gevisioend voor haar strak-smartend oog 't lichteloos verschiet waarin ze haar leven zag, mo  slepend tot den dood naast 't zijne, ver van hem in haar voelen, ver in de onbegrepen raadseling van haar leven. Zij had 't vooruit gezien allang, 't bestaan van haar kind, erger dompend dan haar eigen leven, alleen, eenzaam gaande door haar dagen onder de koele vreemding van haar ouders, zonder de warme koestering van hun belangende liefde, zonder de beschermende troost van een mooi-gevoeld t'huis, zonder de helpende innigheid van een wijdende

eenigheid alleen voor haar. Dikwijls had ze 't voelen stikken naar haar keel wanneer ze haar kind aankeek en 't onwetend zag spelen dicht bij zich, ze had 't voelen wanhopen in haar borst, krankzinnig duizelend haar denken wanneer ze 't eind zag van 't kind, vreemd onverschilligend voor hen beiden, weggaande uit hun huis dankend de luchtende lossing der zwaarte die gedrukt had op haar jeugd, teruglatend haar ouders in een donkere ellende zonder illusies van hun ouderdom. Dan zou ze hooren striemen door de eenzaamheid van haar spijgend berouw de verwijtende beschuldiging dat 't háár schuld was, dat 't hun leven was geweest dat 't leven van haar kind had versomberd, dat hun anders doen het heele bestaan van hun kind zou hebben vermooit met een vreedende gelijkheid. En opziende naar zijn gezicht begon ze te spreken, moeielijk heeschend haar woorden door de matte stilte rond haar hoofd, toonloosend de zinnen uit haar mond, zoekend in haar drooge denken wat ze moest zeggen naar hem heen.

Was 't haar schuld dat alles daarheen dwong? Kon zij 't helpen dat hun huwelijk zoo wegsomberde, dat hun dagen egaalden eentoonig en vervelend, dat er niets was teruggebleven van wat ze gewacht had in een zonnig zien der toekomst? Zij had 't alles anders gewild, zij had 't anders gedroomd,

zij had 't gezien in een altijd-durende schittering van geluk, kalmend onder de warmende dichtheid van een altijd-blijvende liefde.

En aan haar oogen langs nevelen de visioenen van vroeger, opgezongen in de romantische klan-king van haar meisjes-verlangen, vóórgegoud uit de donkere uren van haar vroegste jeugd, lichtgekomen uit de duistere smarturen van haar eenzaam zijn altijd. Zij had 't anders gewild, zij had 't zich vóórgedroomd anders dan 't was geworden, voorgedroomd in haar haatvoelende omgeving waarin zij had getreurd jaar na jaar, angstig ziende een bestaan zooals ze 't sleepte zonder 't belovend einde dat ze verlangde in de lêegte van haar liefdewillend hart. Toen in dien tijd voelde ze nog heffen door haar ziel de hoop dat ze zou kunnen krijgen wat ze zoo graag wilde, steunend in haar wanhopende dagen de verwachting dat 't eens nog komen kon wat ze zag lichten heel diep in haar toekomst, dat eens nog zou juichen in haar borst 't geluk van haar gewerkelijke illusies.

De jaren hadden gewischt over haar droomen, scherper en scherper lijnend de werkelijkheid, wegbrokkelend langzaam en telkens wat haar had geholpen door haar loomenden jeugd-gang, wat haar had gesteund in de donker-moeielijkende dagen van haar jonkheid. Geleidelijk had ze de

verwachting voelen heenlêegen dat 't zóó zou kunnen zijn als zij gewild had, dat 't nog eens zoo zou kunnen worden als ze 't verlangde. 'T zou nooit gebeuren, nooit nooit! Te lang hadden zij al geleefd in een niet begrijpen van elkaar, te lang hadden zij gegaan naast elkaar in een ongemerkt vreemden van hun voelen, te lang al had hun onverschilligheid gegrauwd over hun liefhebben dan dat 't ooit wêer zou kunnen anders zijn. Als hij had gesproken tot haar tijden geleden, lang te voren toen zij zacht voelde schemeren door haar denken de onduidelijke melancholie van haar desillusie, lang geleden toen een vaag bijtende smart begon op te treuren door haar denken, toen zij, zelf nog onbewust wat haar verdriette, haar lusteloosheid liet loomen op alles om haar heen, als hij toen gezegd had innig klankend zijn oud geweten stem wat hij nu gesproken had in haar ellende zou 't goed zijn geweest. Dan had alles nog veranderd naar haar droomen, nieuw-zonnend een vredende eenheid tusschen hen beiden, luidend een ernstig-klankende tevredenheid over hun leven, vaster bindend hun samenzijn tot een gelukkig denken in elkaar.

En somber bitterde een pijnlustend treiteren door haar denken dat 't nooit meer zou gebeuren, dat 't uit was, dat ze nooit gelukkig zouden worden.

Maar 't was of onder 't luider wennen van haar

stem een uitzwevende wakkerling lichtte over haar denken, andersklankend haar gedachten onder de naruisching van zijn woordgeluid, ruimend een helderende kleur over haar opgewild doen. Zij voelde de warmte van zijn hand liefstrijken over de hare, 't was of de drukkend-zachte buiging van zijn arm om haar heen nauwer trok naar zijn stil knielend lichaam en diepziende naar zijn oogen was 't haar of 't jaren vroeger was, of er niets was gebeurd tusschen jaren geleden en nu, of ze wêer was in de eerste dagen van haar getrouwd zijn, de dagen toen hij dikwijls zoo vleide tegen haar aan, drukkend haar lichaam tegen zijn hoofd, stil liggend in een willoos knielen, hoog ziende naar haar gezicht in een liefdankend beloven van zijn altijddurende gehechtheid. En een weeke twijfel jammerde in haar op of 't wel was zooals zij gemokt had in haar alleen zijn, of zij niet veranderd was in hun samenzijn, voort-zenuwend op haar romantische illusies, niet ziende zijn zelfde doen, alleen lettend haar eigen voelen, meer willend dan ze mocht in de werkelijkheid van het leven.

Langzaam voelde zij de vleijing van zijn aanraken hooger vloeien door haar lichaam, kalmend haar bitter spotten dat ze spuwde over haar leven, beterend haar oude goed-willen naar haar mond waaruit ze têerder de woorden weghield die ze

voelde dwingen naar hem heen. En plotseling zag ze haar vroegere dagen van tevreden geluk opstaan voor haar oogen, de avonden t'huis bij haar vader in den tuin toen hij naast haar sprak met zacht-luidende stem, de mooie, rustig-vredende zomer-avonden die nooit hadden moeten eindigen van eenvoudige liefde, de eerste dagen van hun trouwen toen hij met haar leefde in een voortdurend méezijn in haar doen, de eerste maanden heengewaasd in een zacht-gedekten lichtschijn van altijd belovend geluk.

Als 't wêer zoo kon zijn, als zulke uren wêer terug zouden schijnen door de eentonigheid der weken, telkens opzettend een mooi-glanzend verwachten dat telkens wêer kon komen, als dat gebeuren kon dan zou haar leven wêer zijn als vroeger, den tijd dien ze in haar herinnering zag staan met een hoog-naklankende kleur.

En angstig vlijmde een dreigende twijfel op in haar denken of zij 't niet was geweest die hun trouwtijd had versomberd met haar droom-willen, of 't haar schuld niet was geweest dat zij hadden geleden een langen duister-mattenden tijd of 't niet haar dwaas jong-zijn was dat hun samenleven had verbrokkeld tot klein-liegend onwaar zijn.

Buiten had de regen opgehouden. Hoog stond de rust van den nacht onbewegelijk, luidloos

spannend een zilveren stilte waardoor de wind nu en dan bolderde met losblazende schokken, schuddend tegen de weektikkende ramen een kort wêerkomend geluid. Dan dunsuizend schoof hij langs het huis weg, ver klagend in de wijde ruimte, têer-luidend een vaag zwevend geruisch, hoog-weg-ijlend tot een breed-strijkende stilte en plotseling brak hij terug, opstuwend van ver, bolblazend in kort-vallende stooten, even schokkend de ramen met onwetend getik.

Langzaam, terwijl zij sprak was haar man opgerecht uit zijn knielen, loslegend haar hand uit de zijne, opnieuw loopend langs haar heen met gelijkgaande stappen door de kamer.

Een tijdlang bleven zij zwijgen.

Luisterend naar het weenend zweven der windgeluiden, soesde ze heen-en-wêer naar het loopen van haar man, pijnend in haar denken zijn somber staren voor zich uit. Nu dat ze alles had gezegd wat ze al dien tijd had rondgewoeld in haar alleenzijn, luchtend haar zwaar-mattend denken met een lossend uitvieren van wat haar gedrukt had maanden lang, nu was 't haar of ze plotseling een helder-lichtende ruimte zag, wegwazend naar den verren afstand een zacht nadonkerend grijs van voorbij-geleden smart. 'T was haar of zij een moedigende lêegte voelde in haar denken, een vroolijkende pijnloosheid na 't tijden-lang

rondzeuren van een telkens wêersnijdend leed, een vreemd-zoekend wonderen naar de plotseling heengenevelde smart die zij gewoon was gaan voelen, vastgedrongen langzamerhand in het dagelijksch omgaan door haar doen, een onscheidelijk gevoel dat ze nooit gemist had, diepgeboord in haar denken, 't gevoel dat altijd met haar was geweest sinds ontelbare jaren.

In de zacht-rustende tevredenheid die ze hoorde ruimen door haar borst, kon ze niet begrijpen dat 't maar diè dingen waren geweest die haar dagen zoo hadden versomberd, kleinziende dat alles in de scherpe lichtstreeping van haar vóórgesette beschouwen, verwonderd fluisterend aan haar vragend peinzen dat zij 't was die dat alles verteld had van zich zelf, donker begrijpend of 't niet een ander was waarvan ze had gesproken tijden achtereen. Hoe meer ze naging wat er dien avond was gebeurd hoe meer ze dat vreemde gevoel kreeg, hoorend de langzaam opsterkende zangluiding van een mooi-belovende toekomst, een vreugdende voorziening van den tijd die komen zou, lucht-juichend dat alles wat gebeurd was had uitgeduisterd, nieuw-illusiënd een mooi leven tot 't eind zonder troebeling van de altijd helderende kleur waarin ze 't zag lichten naar een lange verheid.

Een zacht-blauwend berouw klaagde in haar op

dat zij daarom haar man had verdriet, dat zij dáárom de schuld was geweest dat hun huishouden dien langen tijd was nêergemat in een dofliggende verveling, dat zij dáárvoor bijna haar leven had gebroken met een nooit te herstellen knauw en een hoog-vreugdende neiging drong in haar boven haar man vergeving te vragen voor wat ze kinderachtig had bedorven in 't mooi-kunnen van hun samenzijn, vast belovend aan haar eigen denken nooit meer zóó te zijn, nooit meer weg te bukken onder 't onvoldane van haar meisjes-blijvend willen.

En plotseling opveerend van haar stoel stapte ze naar haar man en buigend haar armen om zijn hals kuste zij hem ernstig, fluister-belovend haar goed willen na dit uur.

VII.

De koffie was rondgediend. Onder de helder-grijze roezing der stemmen strekte het tafelblad moê, uitgeleefd met de doode witglanzing van het tafellaken, opzettend de afgefrischte warreling van flesschen en glazen onder het weeke licht dat zacht zweefde uit de hooge hanglamp. Alleen, hoog rijkend naar boven, stond in 't midden een vaas met bloemen, zuiver met de bonte tikking der kleuren in het donker, boven-helderend groen, onbewegelijk tusschen den onrustigen stilstand der glanzende lichtveegen rondom. Buiten den wijden lichtschijn, vèr heen-gezet tegen de vaag-schemerende wanden stonden de groote meubelen zwaar, rustig starend naar de woelende luiding der klanken, stil-slapend onder de grijze stoffing die naar 't plafond suisde.

In de opgemoede diner-atmospheer zaten de gasten ongeregeld op hun stoelen, overhoekend dwars naar den naast-zittenden, kluitend naar de tafeleinden, instuwend tot een dofroezende lichaam-donkerte waartusschen de helle kleuren der vrouwenklèeren plekten met grillige lijnen, lêeglatend

't midden waar een têere zwijging wilde staan, scheidend tusschen de luiding aan wêerszijden.

Door 't binnen-gehoekte raam koelde de zomeravond tegen de lauw-hangende warmte in de kamer, telkens zuchtend in loome welving de losdunnende gordijnen, blazend een zacht-drijvende zuiverheid door de dicht-geurende benauwdheid, luidloos op-en-nêerend de stijf-rechtende lampvlam.

Rechtop-steunend tegen den breeden rug van haar stoel zat Martha, willoos spelend met haar lepeltje in het kopje, zacht tikkend tegen den mat-klankenden rand, luisterend naar het spreken rondom haar hoofd, teruggeschoven achter het donker-heen-en-wêerende lichaam van haar buurman. Zij was moê, een vage, holle moêheid die in haar hoofd woelde, zonder vast-staande gedachten, overdrijvend van 't een naar 't ander, heenzwevend in vreemd-wijkende beelden, een dof-mattende zwijging van moeielijk na te zoeken peinzing die haar telkens terugdwong naar een rustende stilte, lêeg-starend naar een onzichtbaar punt vóór haar.

In de eerste dagen na 't gesprek met haar man s'avonds was 't haar geweest of een nieuw licht geïopend was over haar bestaan, kalm-wazend een ernstig, zuiver-blank geluk om haar heen, wichteloos heffend haar gaan door de dagen. Onder de heldere, strakke koepeling van vreedende

rust die na die uitvertrouwing over het huishouden was gekomen, leefde zij voort naast haar man en haar kind, in een gelijk-innigende, vlekkeloos zenuwloosheid, zonder nadenken ziende de wijking der dagen, tevreden willend den nieuw-begonnen tijd die helder stond tegen alles wat was heen-vergeten ver achter haar.

En haar dagen blankten weg, lichtend tot helder-nadroomende weken, tintloos mengend ineen tot een egaal-staande gewooneheid.

Maar langzaam, onhoorbaar, sluipend met een even voelbare schrijning van zacht, vèrwakend verdriet was wêer een onwillig gevoel van ontevredenheid opgegroot in haar binnenste, plotseling puntend in haar egale denken de oude bitterheid van haar bestaan. 'T was eerst een klein opspattend gevoeltje, soms even snel heengeijld als 't was komen tikken tegen haar gelijkheid. Maar zonder 't te willen was ze gaan volgen in haar denken wat ze voelde snel opstaan in haar hoofd en moest ze dikwijls moeite doen haar soezen weg te dringen van de nà-blijvende gevoeligheid die ze hoorde zeuren in haar binnenste. En telkens korter achter elkaar had de snelvljmende pijn door haar heen gesneden, telkens langer teruglatend den naklank van haar herinnering, breeder telkens dringend met voller-dekkende onvoldaanheid, ongemerkt terugbuigend haar kort

geduurde tevredenheid naar 't grauwe dat ze had doorleefd vóór dien tijd. Dagen lang had ze haar kracht tegengestuwd om dat gevoel heen te vroolijken, terugzettend voor haar oogen den laatsten avond met haar man, wêerpratend in haar denken wat ze gezegd had tegen zijn vragen, nieuw-hoorend zijn zachte spreken terwijl hij naast haar lag geknield, vraag-zoekend het têer-gelukkig gevoel dat ze had gedroomd toen zij aan zich zelf beloofde een zacht-blauw-kalmend leven, lach-vreugdend wat ze geleden had in de ruimende luchting dat alles uit was. Maar zonder dat ze 't kon hinderen was haar oude gevoel van onvoldaanheid wêer opgewoeld tusschen de heldere dekking van vreugd die ze probeerde te spreiden over haar peinzen, lammend haar leven als vroeger met de sombere grijsheid van een lichteloos voortslepen der dagen.

Zonder dat hij er haar over sprak was haar man ongemerkt begonnen te probeeren haar stemming te veranderen en haar afleiding te geven. Zij waren langzamerhand meer uitgegaan, weglevend de avonden buitens'huis, meer en meer mêegaande in het doen der menschen rondom hen, vroolijkend hun stille samenzijn met hun kennissen, lichtend in haar geheelen-dag-alleen zijn de verwachting van de uren die zouden komen wanneer het eten was afgelopen en ze menschen zou zien en hooren den helderen stemklank van

anderen in het schemerend lêeg van haar door-gesoesde uren. Den eersten tijd was 't haar of een dicht-hangende duisternis voor haar oogen heen-helderde, de schemering van haar denken lichtend met de na-blijvende beelden der uren die ze weg was geweest uit de eentonigheid van haar huishouden, vullend haar gedachten met wat ze had hooren spreken om zich heen, woelend haar denken met wat ze had zien bewegen voor haar vreemd-voelen in het niet meer gewone mée-zijn met anderen.

Toch hoorde ze zonder reden in den laatsten tijd een week gevoel van melancholie in zich optreuren, een onverklaarbare ontevredenheid die vreemdde door haar denken, een onzegbare onvoldaanheid waarvan ze de oorzaak moeielijk zocht, peinzend naar haar binnenste voelen, vragend aan haar wonderend lusteloozen wat er was dat haar liet verlangen naar iets wat ze niet wist.

Dezen ochtend had ze datzelfde gevoel hooren weenen, huil-dringend haar denken zonder reden, moedeloos drukkend haar lust om uit te gaan. Die weemoed was den geheelen dag met haar gebleven, opstaande tegen haar moeite-doen om den avond te zien in den hellen glans van een vreugdend licht, telkens dringend in haar gedachten de neiging niet te gaan en rustig t'huis te blijven in de kalme zachtheid van haar kamer.

Dat gevoel had ze gehouden terwijl ze zich aankleedde, wegdringend voor haar man haar neiging om te huilen, ze had 't mêtegetreurd langs de laat-lichtende straten, 't was op haar blijven drukken terwijl ze lachend had gesproken aan tafel met de menschen om haar heen.

Nu, in de afzondering waarin ze zat onder de uiteenwijking van hen die naast haar spraken, was 't of een kalm-luchtende rust zweefde over haar heen, moê-stillend haar denken naar een starend zien van 't licht en de bloem-kleuren voor haar. En zij bleef recht-op zitten, onbewust spelend met wat voor haar stond op tafel, heen-soezend in de matting van het uitgemoeid opstijfen van haar wil.

'T was of een machteloose slapheid op haar hing, een luie loomheid om te spreken en mête te denken in het zeggen om haar heen, een willoosheid die ze niet kon wegduwen en die ze wist dat opdofde uit haar zelf, uit haar vage voelen zonder oorzaak. Zij voelde te moê om zich op te rechten uit de nêerbuiging van haar verdrietig peinzen, ontevreden zeurend heen en wêer waarom ze zoo was dien heelen dag, telkens probeerend op te leven uit de slaap-lamming waarin haar lichaam ineen-zat, telkens terug-treurend dat zij niet kon.

Rondom haar hoofd ruischten de stemmen ineen tot een licht-blauwe wazing van geluid, door-slaand

een korte witplassing van lachen, de donkere grijzing van ernstig spreken dieptoonend onder op tegen de zweving van dunne kleur. Soms luisterde een plotselinge stilte over de tafel waarin een alleenige stem egaal, achtereen voortklankte uithoogend en zachtend ineen met lang duren van woorden, kort ineens weggedekt achter 't uitluiden van de wijdgolvende deining der dooreen roezende stemmen. Dan streepten de woordklanken tegen elkaar boven haar hoofd, nêêrbrokkelend voor haar op de tafel onder 't stille licht van de lamp, lijnend van 't eene tafeleinde naar 't andere, wakkrend in haar alleen-zijn een plotseling schrikken dat ze moest mêeleven met de menschen rondom.

Meer en meer voelde zij haar donker denken treuren tegen het helle vroolijken der stemmen naast haar, ruw telkens bonkend den egalen toon van haar peinzen. Een langsame verveling loomde in haar op, een prikkelig ongeduld tegen 't luiden van de stemmen rondom haar behoefte om stil te zitten, een hatende verachting tegen de opgewektheid van al die menschen. Zij wist dat 't aan haar lag, dat die menschen gewoon waren, doende hun levenswillen met de eenvoudige uiting van hun bestaan, dat zij de uitzondering was met haar zenuwende ontevredenheid zonder reden, ongeschikt voelend mêe te leven in den dage-

lijkschen gang van iedereen. En zij berouwde haar komen dien avond, mooiend voor haar lusteloosheid de warme stilte van haar kamer t'huis, ver van al 't woelen van vreemden, rustig luisterend den voortgang der uren, vèr levend uit de onverschillige oppervlakkigheid der menschen, heftiger behoeftend in 't langer duren van al 't spreken de wijdende neiging naar rust.

Telkens schrok ze op uit haar soezen door de stem van haar buurman die iets tegen haar sprak, wonderend uit haar vèr zijn buiten 't gesprek, dan glimlachte ze even breedtrekkend haar mond met moeielijk willen en daarna zakte ze wêer weg in haar eigen denken, voortsuffend op den klank van een enkel woord dat in haar hooren had geprikt.

En week zeurde 't heen en wêer in haar hoofd dat 't toch uit mocht zijn, dat ze straks alleen kon zitten buiten 't praten om haar heen, opluchtend ziende die weinige uren die ze zou zitten in een verren hoek, wachtend tot ze kon weggaan.

De gasten stonden op, scheidend de donkere mannenlichamen van de heldere kleuren der vrouwen.

Toen zij in de voorkamer kwam, even ineenrillend uit de dompige warmte waarin zij had gezeten, stapte zij naar het venster waar zij ging leunen tegen den raampost terwijl zij diep de

geurende nachtlucht opademde die donker dreef onder de hooge oude boomen. En zij bleef kijken in de duistere vloeiing van ernstige stilte, koelend haar voorhoofd tegen de warmzuchtende zweving van den avond, uitbenauwend haar kalmende voldaanheid dat zij even kon alleen zijn met haar denken.

Achter haar in de kamer hoorde zij het bewegen der andere gasten suizen naar zich toe in een zachtvloeiend ruischen van kalm praten, onduidelijk kleurend een weeke toon van intieme tevredenheid over haar moêstaand lichaam. Zacht gleed zij haar oogen nêr en onder 't luisteren naar de weeke drooming van geluiden die over haar heen nevelde voelde zij denkeloos haar binnenste verdrieten, tastend met zacht herhalen wat dien dag getreurd had door haar hoofd, vocht-brandend haar oogen met medelijdende smart over haar leven.

Zij zag dat 't niet kon, van avond was 't plotseling in haar bewustzijn gedrongen dat zij een ander was dan de meesten die leefden om haar heen, dat zij niet voelde, dat zij niet dacht als 't meerendeel van al die anderen, zij moest zich opstijven tot mêdoen, zij moest zich dringen tot een denken dat zij niet hoorde stilpraten in haar binnenste hoofd, 't was haar of de woorden die zij voelde bewegen uit haar mond niet van haar waren, of zij een vreemde was die nasprak wat

zij niet verstond. Dat was 't waarom zij de laatste dagen een vage, loom-mattende ellende had voelen hangen op haar denken, waarom een onduidelijke, klam-voelende onfrischheid gevuld had over haar verlangen naar een egale rust, dat ongemerkt was uitgegroeid in haar binnenste onder de woelige wisseling van haar leven der laatste maanden.

En terwijl zij de woelige dagen van den verren winter nasoesde langs haar oogen, scherpte meer en meer de figuur van haar man in een hoog, rustigend licht dat over haar kleine, bescherming-willende, kwijnende ontevredenheid zachtte een helpende trouwheid, lief-dwingend in haar voelen dat zij zelf dicht naast hem was, dat zij haar licht zou vloeien in zijn leven en dat zij aan hem teruggaf wat hij wilde dat zijn bestaan zou zijn. En op eens verlangde de neiging in haar op hem bij zich te hebben, vlak naast haar terwijl zij kon streelen met haar hand in de zijne, alleen met hem ver uit 't gewone zijn der menschen rondom hen, een hoog verlangen in het lêege voelen van haar eenzaam denken in de roezende levendigheid om haar heen.

Ongemerkt zweefde haar vroeger schijndenken wêer in haar op dat al haar peinzen valsch kleurde met een mooi-zangend weefsel van graag-gewilde helderheid, een leugen-licht zuiverend over de werkelijkheid die telkens terugsomberde wat zij

gemooïd had tot een grauwe tint van gewoon zijn. Verder en verder liet zij haar soezen wijden naar dagen die konden komen, zij zag langs haar starend vooruitzien glijden zacht-blauwende uren van innig geluk, têer-roze dagen van egaal-vredende stemming, zilverend een groot, helder wit over de verre toekomst, een ernstig-blijde gang hoog door het leven.

Langzaam een na een kwamen de heeren wêr binnen plekkend plotseling het donker van hun rechte lichamen, tusschen de têere tinten der japonnen.

Knipoogend tegen het helle licht stapte zij terug van het venster. Terwijl zij mêezat in den bedaard-sprekenden kring van dames, nu en dan zacht-klankend een alleenig woord tusschen het zweven der stemmen was 't haar of zij achter haar hoofd hoorde fluisteren den dun-kleurenden voortgang van wat had opgepeinsd in haar staren naar de nacht.

En op eens zag zij haar man staan die naar haar rondzocht, een vragend lachje langs zijn mond, vroolijk knik-vragend uit de verte naar haar starend zitten. Langzaam voelde zij een dicht-warme roodheid zwellen naar haar gezicht, plotseling herinnerend een jaren geleden gewaarwording, den tijd toen zij nog op school ging en den jongen onverwacht had gezien aan wien zij dikwijls dacht met een kinderachtige, niet verderdenkende verliefdheid, schrikkend uit haar vage

soesen tot de werkelijkheid die zij voor zich zag.

Hij kwam naast haar, even in 't langsgaan streelend met zijn hand langs haar wang en vroeg zacht-leunend tegen haar recht-op zitten hoe zij zich voelde en waarom zij zoo stil was geweest den heelen middag.

Zij antwoordde niet. 'T was of plotseling door zijn dicht-bij-komen de oud-gekende duidelijkheid veegde door haar gedachten-zien die haar pas-gesoesde illusies weg-ruwde tot een pijnlijk onwaar zijn. Dat was hij niet dien ze zoo even gedacht had, hij was een andere geworden in 't volle licht van de omgeving, een altijd, oud-gekenden met zijn zelfde handgebaar, de nooit-veranderde beweging van zijn lichaam. En terwijl hij naast haar zat en wachtte op haar zwijgen keek zij strak naar zijn gezicht, verwonderd dat ze hem zoo anders had gezien en dat hij in den langen tijd die zij had door gepeinsd dezelfde was gebleven zooals zij hem vroeger had gekend.

Nog eens vroeg hij zijn belangstelling naar haar heen. Kort antwoordde zij dat ze heel goed was en zij wenkte hem stil te zijn want de menschen vóór hen schoven in een wijden kring uiteen, een lëege ruimte latend voor de piano waar een dame zat, week bewegend haar handen boven 't los-glazend geluid der even-opklankende toonen. In de matte stilte die plotseling gelijk stond in de

kamer tikkelde de rommeling van klanken voort zachter en luider vullend over de hoofden der gasten, telkens weggebroken en opnieuw uitwijdend naar hen heen.

Zij bleef, schuin achteruit-zittend, kijken naar het lichaam van haar man die rustig luisterde met een ernstig, strak gezicht. Tegen haar pas-gedachte mooiheden-verwachtingen zag ze scherp staan de lange tijden die geweest waren, de tijden die ze had wegvergeten achter 't zonnend kleursel van haar graagwillend mooi, de langgewoonde, harde werkelijkheid die zij had voelen heendwalen in de snel-ophelderende wêer-wolking van haar oude voort-neveling van gedachten.

Al zoo lang was 't zoo geweest, altijd 't zelfde; nu voelde zij 't helderen in haar denken dat 't juist dāt was dat ze ongemerkt had voelen dringen in haar tevredenheid, dat het 't gebrek was aan een groot mooi dat haar zoo moedeloos telkens dwong te zoeken naar wat haar zou ophouden in den egalen, vervelenden gang van het leven. 'T was haar liefde, een liefde die niet was zooals ze 't lange jaren had gedroomd, zooals ze gedacht had in haar meisjestijd, zooals ze de jaren van haar getrouwd zijn zich gedwongen had haar man te zien, telkens en telkens wêer dwangliegend haar werkelijk samenzijn tot een leugenleven zooals ze 't graag wilde en noodig had, telkens en telkens

wêr terugwakend in den koel-nuchterenden drang zooals hij was, telkens probeerend goed te spreken aan haar ontevreden onvoldaanheid dat 't haar schuld was, dat hij was zooals 't moest zijn, dat zij de eenige was in hun samenzijn die niet gaf wat gegeven moest worden tot een trouw-gelukkig voortleven met elkaar. Hadden zij ooit voortgeleefd met elkaar, innigend hun denken en voelen uur na uur, dag na dag, week na week? Naast elkaar waren zij gegaan door de lange jaren van hun samenzijn, naast elkaar als twee vreemden, hij egaal, gewoon, altijd dezelfde verstandige, koel-denkende man die haar liefhad zooals hij kòn liefhebben, zij daarnaast met een wijder en wijder persende behoefte naar een groote, alles wegjuichende liefde, droomend van een in elkaar zijn, elke gedachte, elke voeling één van hun tweeën, in een voortdurende omarming van hun beider leven, zij aangebeden door zijn sterkkunnend manvoelen dat nêrslag aan haar voeten zwakgetemd door haar dicht-zachtend vrouwzijn dat over hem heen zou buigen met een alles gevende offering. En ook anders had ze 't soms gedacht, een dankend opzien van haar voelen naar zijn ernstig weten, terwijl hij nêrboog zijn hooge kracht tot haar heen en haar opnam in zijn leven, dwingend haar wegkleinend mêe-zijn, dankbaar te mogen leven waar hij was.

Zoo had zij haar leven altijd gedacht, zoo had zij 't pas nog gedroomd, zoo had zij 't altijd voor zich gezien in de ontevreden dagen van haar getrouwd zijn. En terwijl ze bitter mokkend haar man bleef aanstaren zag ze wêer de oude dagen komen, elken dag als de vorige, een kalm, gewoon voorbijlammen der dagen, een na een, zonder nagedachte, zonder herinnering, zonder groote opvlamming van vreugd. Zoo zou 't altijd blijven, nooit zou die behoefte naar een hooge liefde worden gewezenlijkt, 't was uit, voor altijd uit, ze zou oud worden, langzaam wegsuffend in de snelle neveling der jaren, en dan zou haar leven zijn zonder zon, zonder licht, uit voor goed uit.

De lichtende avond sloop voorbij haar denken met een langsame voortslaping der uren waarin ze bleef zitten vreemd in de òmroezende drukte, weg in haar môê-verdrietend soesen, ziende in een vaag schimmen het bewegen der hooge lichamen langs haar laag nêêrzitten. Soms was 't haar of ze een oogenblik terug wakkerde uit een vreemd-verren droom en hoorde ze zich praten met iemand die voor haar stond, wêer en wêer luisterde ze een duizel-moeiend tikkelen van dun-klankende toonen door haar dof-matte zwijgen; 't was haar of ze op eens zou nêêrbreken in een medelijdend snikken dat ze niet langer kon inpersen in haar keel, telkens moest ze droogslikken in haar mond

om 't opgolvend huilen nêr te houden in haar binnenste. En de uren sleurden langs haar melancholie, traag nevelend een oneindige lengte, een nooit herinnerende wisseling wevend in haar nadenken.

Toen zij naast haar man voortliep langs de nacht-stille straten ademde ze diep in de koele, schaduw-vochtende lucht, hoorende 'de woorden die hij tot haar sprak als een vaag-nevelenden naklank zonder kleur, verlangend t'huis te zijn om alleen te denken zonder de hindering van roezende geluiden die haar leek om haar hoofd te hebben gepijnd dagen en dagen lang.

VIII.

Een lauwe lente-avond wijd-kalmend boven het nacht-stille Sarphatiepark.

De hemel ruim-heenstrakkend met gelijke welving, met de kleine, krieuwelende tikkeling der sterren kort-bewegend onder tegen het egale lichtgroen schijnsel van dun-droomenden maanglans, een ver-heen-strijkende hemel têr buigend naar den schemerenden nacht die over de slapende velden hing, een luidlooze, onmetelijk-zwijgende hemel, waaronder de vage geluiden van de rustende stad wegzweefden tot een weemoedig, zacht hoorbaar suizen, poederend een dun-nevelend gaas dat nêerstond over de diepe ineenschemering van den grond. De groote vierkanting van het park stond vast beweegloos in de duister-floersende schaduw, een donker-dichtende zachtheid van lichtlooze drooming, slapend een breed-geheimzinnigen slaap, ineenvloeiend de klompende doezeling der boomen tegen de wijde nacht-schemerstilte achter ver heen.

In 't midden, even plekkend tusschen het vaag-zichtbare grijs der wegslangende paden, lag

de vijver, glad-glanzend van een blauw-spiegelende staalheid, telkens tril-rimpelend een vage moireering onder 't weeke strijken van den hoog-zuchtenden wind.

En alles was stil, een ruime vredende stilte, fluweel-rustigend over de hooge, vast-staande huizen, strijkend een beweeglooze helderheid langs de donker-lichtende dagen, die regelmatig zaagden tegen de diep-blauwende lucht.

Martha stond op het balcon, voorover-buigend op de klamvochtige balustrade, kijkend in den grooten nacht vóór haar, waar de week-ijlende lichtschijn waarin zij stond dun-zweefde recht-over de strak-verlaten straat. Achter haar leegde de kamer van een wijd licht, hel-slaande over de meubelen, scherp-zuiverend 't kleurende behang, lichtloos, geel-kleidend de rechte kaarsvlammen van den vioollessenaar in 't midden tot oppuntende vlekjes, nu en dan zacht heen-en-wêer wiegend van een onvoelbaar tochten. Moê van den langen avond muziek maken stond zij in den koel-om-zwevenden nacht, strijkend haar klam-warm hoofd tegen den luwen wind, die ruischloos zuchtte over de donkere ruimte voor haar. Nu en dan keerde zij haar kijken even terug naar het licht achter haar, een kort woord sprekend tegen haar man die met zijn vriend zat te praten, dan zweeg zij wêer voor zich uit in den droomenden schemer,

wegsoezend op het luiden der stemmen, dat vaag klankte over haar heen.

Haar binnenste leven was in den laatsten tijd veranderd, een zacht-tintend blauw schijnend over haar denken dat langzaam was ingegroezeld tot een klankloos grauw. In de wijde, lusteloze behoefte naar rust die zij had méegetreurd den avond dat zij met haar man 't laatst was uit geweest, had zij een langen tijd gemoedeloosd vreemden om zich heen te zien en zij was in haar huis gebleven alleen, zonder omgang, langzaam nêerduffend in een vage, matte denkeloosheid, onverschillig wat er leefde om haar heen, machteloos de kleurloze verveling heen te helderen die zij zag hangen over 't huishouden. 'T was een moewe onmacht die op haar lichaam drukte, een verdrietige pijnvoeling zich niet te kunnen opschudden uit de geleidelijke ineenstomping van haar doen, een wanhopig-smartende lamheid die haar dwong mée te zijn in haar eigen ellende, terwijl zij een ander bestaan zag, dat zij zou leven wanneer zij sterker kon willen. En het huishouden sleepte een egalen, stil-doffen gang, klankloos zwijgend van den eenen dag naar den volgenden, een lichtloos waas van somberheid drukkend over allen die om haar waren.

Toen, in de gewoon-slappende egaalheid van hun samenzijn, had haar man voorzichtig begonnen

voor haar denken op te dwingen de behoefte naar de wisseling van een nieuwen omgang in de doode eenzaamheid van haar leven, probeerend het komen van zijn vrienden rond haar verre eenzaamheid. En zij had onverschillig toegegeven, schuw vooruit ziende de moêwende martelingen van een veranderd doen, buiten de sleur van haar gewend voelen.

Den eersten keer dat Theo Walter bij hen kwam, had zij heen-gezucht voor zich zelf dat zij wêer lange uren zou moeten levendigen uit de drooming van haar denkeloosheid, veinzend een opgewekt mêeleven in een onverschillig spreken, dat haar liet verlangen naar 't eind van den avond, vooruit-hoorend de leugen, die zij zou zeggen met een breedgetrokken lachje of hij wilde terugkomen. Later had ze dikwijls teruggedacht naar de snelle heenneveling van die eerste uren, hoe hij opeens was opgestaan uit hun spreken, verontschuldigend zijn lange blijven, en hoe ze verwonderd gezien had dat de avond heen was, ongemerkt weggepraat in de nieuw-lichtende klanking van woorden, die hij gevroolijkt had om haar hoofd. Hij was weergekomen, eerst lange weken latend tusschen twee bezoeken, daarna korter en korter, wennend zijn meêzijn in hun leven. En langzamerhand was hij gekomen elke week, regelmatig helderend een korte lichtheid in hun huishouden, dat anders egaal,

gelijkkleurig heensleurde, dag na dag 't zelfde. Zij was gaan leven op dien enkelen avond, die haar uit haar gewone, kleurlooze denkdoezeling dwong, navoelend den wakkerenden invloed van zijn geweest-zijn den vorigen dag, Zij was muziek met hem gaan maken, eerst probeerend haar kunnen uit de langgeleden oefening van haar studeeren, daarna, zonder 't te merken, heele avonden mēegaande in de opgewonden zenuwachtigheid van zijn hooge voelen. Dan de volgende dagen begon zij weer als vroeger te studeeren, tijden achtereen, vullend de leegte van haar dagen met een zachteer moêsoezen op de rythmende zangluiding van haar spelen, heenpeinzend in de wolkende werveling van klanken, die zij opruischte rond haar hoofd. Geleidelijk voelde zij zijn bestaan mēeleven in haar denken, telkens weer naherinnerend zijn doen in de veranderde kleuring van haar dagen, dichter dringend zijn figuur naast die van haar man, langzaam beter vergelijkend zijn nieuwe hoffelijkheid tegen de bekende gewoonheid van hun getrouwd zijn.

In 't begin was haar man altijd 's avonds thuis gebleven wanneer Theo kwam, maar langzamerhand was hij, onverschillig zijn uren door te luisteren in de roezing van klanken die hem moê maakte, weggegaan naar zijn drukker wordend werk en had hen beide teruggelaten, eerst een

paar uur, daarna een geheelen avond, terugkomend wanneer ze hadden geëindigd.

Dan was 't Martha soms, wanneer zij hem hoorde de trap opkomen, of plotseling de warme kleur waarin ze zat, werd heengevaagd door een koel vreemdende verveling, en zij schudde ongeduldig even haar hoofd, ontevreden dat hij tusschen hun spreken brak, ruwend de intieme têrheid van hun samenzijn tot een banale gewoonheid. En meer en meer was zij gaan vasthouden aan de uren, die zij alleen met Theo was, spijtig de avonden, die haar man t'huis bleef en zij haar verlangen van een heele week gebroken zag, en zij bleef met Theo doorspelen, vooruitziende naar den volgenden avond, verdrietig navoelend de dagen die langzaam heen-verveelden zonder zijn komst.

En meer dan een jaar was heengevloeid over hun vriendschap, warme zomeravonden met een laat-droomend licht langzaam wegpoederend aan den hoog-helderen hemel, melancholieke herfst-uren, vroegdonkerend een weemoedigen schemer in de kamer, waar ze zacht wegzwegen, starend in het lager dichtende duister, een innig warmen winter met 't ruim-zwevend lamplicht door 't vertrek, waarin de kaarsen stonden met een bleek-gele vlam, onder de weenende wind-huilingen tegen 't venster, luider hoorbaar in de weekgesproken stilte van hun rusten.

En de lente was gekomen, een week-zingend heimwee gelukkigend in haar borst, een wijden, onzegbaren weemoed vredend in haar binnenste, een weenend verlangen naar een ongekende, ongeweten vreugd, iets zoet-fluisterends dat zilverde in haar hooren, een goud-geurende laching van hooge vreugd die zweefde door de têer-blauwe ademing van den zuchtenden wind, duizelend in haar hoofd een vage klanking van vroeger gedroomd gevoel, een hoog-drangende neiging heen te zijn in een altijd wegslapende liefde.

Nu, in den lauwen lentenacht bleef zij staan, vooroverbuigend over de balconleuning, napeinzend den langen winter, die achter haar was, heengeleefd voor altijd. Een vage ontevredenheid mokte in haar denken, zij had verlangd naar dezen avond meer nog dan anders, zonder reden vreugdend in 't vooruitzicht alleen te zijn met Theo, tot op 't laatst had zij gehoopt dat haar man zou weggaan uit hun alleen blijven, strakker dan een vroegeren avond had die verwachting opgestaan in haar denken. Haar man was gebleven hinderend in haar voelen dat de oude, zachte intimiteit opzong in hun spreken, ernstig telkens zeggend zijn gewone degelijkheid voor de lief-doelende woorden van hun gesprek. En zij was weggestapt uit hun bijzijn, behoeftend alleen te zijn met haar spijt, telkens luisterend een vage neiging in

haar binnenste te huilen van ongeweten verdriet.

Het verlangen was opgedrongen in haar denken, langzaam heftiger sterkend dag na dag, zij had aan dezen avond gedacht als aan een groote vreugd die duidelijker kwam nader en nader, zenuwachtig jachtend de laatste uren van den heengesleepten dag. En na elk weggesneld uur had zij geluisterd naar 't misschiene zeggen van haar man dat hij zou heengaan, maar 't was telkens later geworden zonder dat hij ging en de avond was ingestild tot den nacht, langzaam brekend haar graaggewilde verwachting. Een nieuwe, leege week begon voor haar op te schemeren, lang, eindeloos lang, moeielijk somberend den egalen opstand der dagen een na een, sluipend in een onmerkbaaren voortgang tot een volgend licht.

Achter haar in de kamer was 't onduidelijk luiden der stemmen afgestild, een doode leegte slapend in de zwijgende nacht. In den wijddrijvenden schemer over het park stond de onbewegelijke stilte hoorbaar, zachtfluweel-dichtend in een diepe eenzaamheid, weekgetint van 't hoogijle maanlicht, een kalme vloeijing van têr-ademende oneindigheid, onmetelijk, ver-heen-zwevend naar een onzichtbaar verschiet, een droomgeziene neveling van ontastbare wijking, rustigend een onduidelijk fluisterende verwachting van een eeuwig-durende, gelukkige kalmte.

Toen zingend met een lijn-gouden klank hoorde ze langzaam in de wijde, diep-blauwe hooving van den nacht zangende tonen uit zijn viool rechtopbuiend een statig stijgen van geluid, ernstig zwellend een breed-zegenend welven door de ruime rust. Wijkend over haar hoofd klaagden de breed-drijvende galmen van zang weglossend in den têeren schemer, heen-ijlend een korte poos, voortgedragen in de koele lucht, langzaam uitvloeiend tot een dunner-trekkende ragging van onzichtbaar trillen.

En sneller drongen de klanken achter over haar heen, stijgend tot een wilde breking van nêerbrokekend vallen, een goud-vonkende regen van rythmend geluid, drang-warrelend naar de loomstaande stilte waar 't heengleed, zacht, kortafstompemd met onzichtbaar verdwijnen.

Zij leunde op uit haar vooroverstaan en achteruit strekkend rugde zij tegen den duisteren muur, luister-ziende in 't helle licht van de kamer waar Theo stond, mêebewegend zijn lichaam met den rythmus van zijn spelen, zielend zijn diep voelen in de juicing van klanken die hij strooide in den lentenacht. 'T was haar of hij alleen speelde voor háár, of dat laatste spelen dien avond voor háár was, of hij daarmêe wilde troosten een nooit te vergeten belofte in hun samenzijn; 't was als een vergoedende weggeving van zijn ziel voor de nêergebroken verwachting die hij ook dien avond

moest voelen, een têer-zenuwend begrijpen wat zij dien avond had geleden, meelevend wat had rondgesmart in haar pijnend zwijgen.

Zij voelde 't in zijn spelen, zij zag 't in zijn staren voor zich uit naar haar alleen staan in den wijden nacht: zij was het die hij speelde, zijn voelen voor haar dat langzaam gegroeid was in hun dikwijls alleen zijn, dat geleidelijk gebonden had over hen heen tot een helder, kalm-kleurend lichten, scheidend hun voelen weg uit de nooit begrepen gewoonheid van wie naast hen waren, een groot klank-zilverend mêevoelen met elkaar, één-zingend hun nooitgesproken liefde tot een hoog-juichende koepeling van eeuwig geluk.

En hooger warmden de klankzwevingen rond haar hoofd, stijgend in een zachtvonkend schitteren dat heller telkens opflikkerde tot een wijdbreed langzaam gloeien van vlammend geluid; een ros-wilde veeging van dicht verlangen waartusschen het têersnikkend ellenden brak diep-opklagend, weenend een berouwenden weemoed van weekgrauwend wee. 'T was of haar heele leven langs haar sprak in zangende woorden, een lange rei kleurvoelende fluisteringen van nooit gezegd lijden, een plotseling hel opsprankende ziening van wat jaren had gepijnd in het ongeweten donker van haar denken, zuiver opzettend tegen het fulpen duister van den nacht de openbaring van haar altijd geheimd willen, een

helle duidelijking die scherp-lichtte tegen het schemer-grauwen van haar onbegrepen bestaan.

Dat was haar lange-jaren droom, dat had haar liefdeleven gezien in haar jongsten denktijd, dat had zij gepeinsd in de sombere tijden van onvoldaanheid, onbegrepen vragend haar binnenste leven naar de werkelijkheid van haar willen. Dat had zij gevraagd aan haar meisjesjaren, mēeweenend haar verlangen in de leege dagen van haar huwelijk, dat had zij angstig hooren klagen in den gewonen heengang van haar bedrogen getrouwd-zijn. Zoo had haar leven moeten zijn, hel-gekleurd met de warme aanbidding van haar man, haar dagen heengezongen in de diep-opgalmende klanking van een mēegoudende liefde, stralend om haar lichaam de nēerbuigende smeeking van hem die met haar zou leven, altijd en altijd nieuw wēer voelend haar diep-opjachtende droomen, — zóó alleen wilde zij 't leven, een groote, wijde, hoog-omgoudende liefde, eeuwig-durend in altijd weer-schitterende nieuwheid.

Zacht heenlijnend klaagde de gouden zang weg in de wijde lucht, een weeke droomdoezeling neersuizend onder 't helle kamerlicht. En alles werd stil, een doode stilte waarin de lauwe nachtwind suisde om haar hoofd een eindeloos-week-zuchtenden zang, hopeloos van verdrietig geluk.

IX.

Op een avond na den eten kwam Theo hen vragen mee te gaan wandelen tot het donker werd. Haar man had geen lust en ze ging alleen met hem in een plotseling oplachende vroolijkheid die snel haar hart voelbaar bonkte tegen haar keel.

Toen ze op straat kwam onder de stoffig-warmé benauwdheid die van de zongedroogde steenen opsloeg, voelde zij op eens een onduidelijke gêne dat ze zonder haar man met een vreemde liep, een vaag schuldig verwijten dat 't niet goed was haar man weg te laten uit hun samenzijn, een angstige verlegenheid voor de menschen, die haar zagen en die waren of ze haar aankeken en lachten. Zoolang ze in de Jan Steenstraat was keek ze strak voor zich, onwillig op te zien naar de regelmatige sturing der hoogroezende huizen, die haar van de overzij aanlogden met de doode oogverschilling der vensters, recht en zonder beweging. Op de Utrechtsche Zij ademde ze diep op, een breede zucht ruimend naar de wijde koelte, die schaduwde over den matgrijzen weg. En ze stapte naast hem voort, los van hem af, telkens een kort

woord sprekend tegen zijn kalm doorpraten, langzaam gemakkelijk voelend de geleidelijke wegwijking van 't vreemde naast hem te gaan.

'T was een late zomeravond, een langzaam-over-rustende loode warmte naar de herfst, een dof-stil-doomende kalmte van afgemoeide loomheid onder een onbewegelijk blauwe lucht, een roerlooze avond van zacht weekende herinnering uit den voorbijgeleefden dag, klagend een fijn-wevende lijning van têere melancholie, dunwebbend met onzichtbare drijving.

Breed donker deinde de Amstel in een loggen stilstand, telkens week heenwijkend het water met wijdhoekende golving naar de oevers, wanneer een onbewegelijk voortglijdende stoomboot recht sneed over de donkerende vlakte, uitverschend een holle geur van koele vochtigheid over den matwarmen weg. Aan de overzij stonden de huizen in een dun-roode helderheid met hier en daar aan enkele korte, gouden scherp-schittering van een venster, een onregelmatig brokkende rij van warm-moewe klomping met de leeg-vierkantende snijding der straten, die donker rechtten, grijs tusschen den lichten opstand der naast-plattende gevels. Heel ver naar den horizont waasde een onduidelijke mengeling van groen tegen het hard-roode huizendak van een paar woningen boven het water, een kortstaande inkleining achter

de donker oploeggende massa van de zwemschool, onbewegelijk met de even grijzende schildering van de voorzij. En boven, heel hoog een diep-strakke lucht, een wegwelvende blauwheid van ver-indiepende kleur, een vredende strijking van egale wolklooze stilte, wijd heenstrekkend in roerlooze wijking, helder van lichtlooze gelijkheid, een ruim-spannende stilstand van onmetelijke rust, eindeloos starend boven den avond een scher-mende grootheid.

Tusschen de warrelende langs-beweging der menschen naast hen wandelde zij voort, onregelmatig pratend een onverschillig gesprek, meer en meer voelend een gewoon worden van haar gaan met elkaar. Buiten het Tolhek liepen de menschen ruimer uiteen, telkens lêeg latend groote, grijsplekkende weglengten, meer en meer stillend een afgezonderd buitenkleuren onder de hooge oude boomen die roerloos stonden met een regelmatige stamming, telkens een, kort ruischend een trillende suizing der ineenwarrende takken in de têer-weeke koelte. En verder ging zij nauwer naast hem, ongemerkt alleen-voelend wijd uit de menschen achter hen, één loopend op de gelijke beweging van hun stappen, verder vergetend hun vreemde kennen in de zachte gewoning van hun samenzijn.

Op de brug aan het stoomgemaal bleef zij staan, rustend tegen de warm-houten leuning. In

den koel-nêierzwevenden avond was 't of een glazen zuiverheid scherp stond over de luidlooze rust die nêer begon te slapen over de velden. De indonkerende vierkating van het gebouwtje sneed lijnend tegen de dieper blauwende lucht, recht opzwartend de harde breed-streeping van den schoorsteen in de onbewegelijke ruimte, een vaste massa eindend boven het zwart-stalende smalle water dat glad, diep-spiegelend hard-kantte tusschen de groen-hoogende grasranden. De platte velden lagen loom uit onder een dun-wazenden, nevelig-schemerenden damp, vochtig doomend even boven den grond, langzaam ineen-grijzend ver heen tot een laag-drijvende, grijs-dichtende vloeïing van vage misting. Aan de Weesper Zij stonden de huizen nog in een zuiver licht dat week dreef van de dieper kleurende lucht, een duidelijke bocht buigend langs den Amstel, slang-spiegelend in 't deinende water dat helder-blauw heen-trilde naar de stad, terugstralend de têer-over-vloeiende ineenwisseling der late zonnetinten. Hoog, vast begon de stad te staan met de ingrijzende violetting der huizing, breed-uit-rekkend naar beide zijden, de dun-hooge scherping der kerktorens spietsend naar den ijl-blauwen, oranjewazenden hemel, een diep-weg-wijkende sombering van levenlooze onbewegelijkheid, helder brokkend onder de dun-trillende têerheid van de lucht.

Terwijl zij haar oogen rondsoesde over den wegslapenden dag, voelde zij een zacht-klagenden weemoed weeken door haar lichaam. 'T was of alles wat zij had ingekropt na den avond toen zij voor zich zelf 't eerst had gefluisterd, dat zij hem liefhad, plotseling begon op te drangen in haar binnenste denken, nieuw-scherpend voor haar herinnering wat zij had doorgetwijfeld den eersten dag na dat uur in de leege eenzaamheid van verdrietig-gelukkig onrustigen door het huis, de telkens wêer-hoog-golvende weenstikking naar haar keel, wanneer zij staarde voor haar terugpeinzen zooals ze hem den vorigen avond had gezien; de wêer-en-wêer jachtende angst dat haar man zou boren in haar diep-woelend peinzen, de duizelmoewende heen-en-wêer deining van haar voelen dat zij niet mocht nasoezen wat rondgelukte in haar borst, machteloos haar anders-willen te stuwen tegen de visioeneering van haar droom. Al die weken had zij haar zelf-tegen-vechten diep gehouden in haar lichaam, dikwijls plotseling angstig inbijtend de woorden die zij hoorde opwilden in haar mond, telkens zenuwachtig wegpersend achter haar streep-knijpande lippen wat ze wilde juichen in een uitvierende triumfeering van geluk, duister wetend de nooit gesproken waarschuwing dat zij niet mocht liefhebben een ander als haar man. Heftiger was dat verwijt gegroot in haar denken,

langzaam hooger donkerend den têr-blanken lichtschijn van de eerste dagen; zij had gedwongen haar slappend voelen voor haar man tot een voortdurend trouw-doen in hun leven, wevend om hem heen een warm-lievende toewijding van haar omgang, pogend 't zien van Theo te mengen in het bijzijn van hem, haar hartstocht voor den ander verbeeldend tot een inniger leven met haar man.

Maar telkens was dat willen ingemoeid tot een machteloos mêedeinen op het mooi-sarrend ideaal van visioen dat opkleurde voor haar oogen in de uren die zij alleen zat, in de momenten die zij naast haar man leefde in de stilte van den avond, terwijl hij werkte onder de dood-gezwegen rust van den kalmen nacht, — de nabeelding die haar onmachtig drukte voort te doen haar huishoudwerk en die haar langzaam liet achterover leunen boven haar bezigzijn, ongemerkt tijden achtereen wegsuffend haar gedachten, altijd naar dat eene wêerzeuren in haar hoofd wat zij dien avond had gevoeld onder de gouden klanking van zijn spelen.

Nu, in de droomzwevende weving van den hoogruimenden nacht was 't of geleidelijk haar tegenwillen lossapte tot een machteloos mêesleuren naar wat gewoeld had in de verre diepte van haar binnenste, of zachtjes haar beter pogen heen-nevelde, achterschuivend de wegkrachtende vech-

ting van haar dubbel voelen, een langzaam wijdend licht helderend in de grijs-dompemde moeheid die geduisterd had over haar dagen. Zij hoorde haar graag-verlangend droomen gemakkelijk helderen in haar borst, alleen zingend de kalm-vredende voldoening van haar vóórgezien leven, terugdek-kend de pijnende twijfel die gewroet had tegen de kleurwillende kalmte van haar visioen. En zij staarde op naar zijn lichaam dat naast haar stond, zwijgend met toegevend wachten tot zij zouden voortgaan.

In de langzaam vaster nêerstaande rust van den avond was 't haar of zij alleen met hem was voor altijd, of haar pijnen door de laatste weken vèr lag achter haar, of haar man, haar kind weg waren uit haar zien, heengeleefd eindeloos vèr, of tijden waren gewaasd over hun zijn, heenwisschend hun beeld uit haar zien, teruglatend een vage herin-nering van iets in haar leven, dat haar benauwde met een lang-nasomberende angsting.

Zij wakkerde uit haar zwijgen door zijn stem-geluid, dat mistig vreemd klankte naar haar be-grijpen, voelend 't zachte schuiven van zijn arm drukkend den hare. En zij liep naast hem verder, dicht steunend tegen hem aan, gaande als een nooit eindigend loopen altijd met hun beide, zonder wêrkeeren in haar vroeger bestaan.

Langzaam in een breede stuwing statigde de

Amstel ernstig voort, kort buigend tegen den scherp-dunnenden oever-rand aan de overzij, smalstaande aan de verre bochting van den weg waar de duisterende boomen een massieve vlakking hoogden voor den donkeren hemel. Wijd heen spreidden de landerijen egaal-liggend naar den horizont waar zij wegmistten tot een rondstreckende, telkens vlekzwartende lijn, dik, regelmatig platgespreid tot een droom-starende vlakte, onmetelijk van slapende grootheid, zwaar dragend 't somberdrijvend treuren van een koe-klacht boven de beweeglooze dofheid. En helder diepte de lucht een vaster kleurend blauw, ongemerkt wijkend de vage wegtinting van weifelend licht tot een onveranderde gelijkheid van ernst, hooger en hooger welvend de weenende nachtvrede over de aarde. Grijzer witte de koel-looperende weg tusschen de naastdonkerende ineenvloeiing van kleuren, even telkens induisterend onder de bewegende voortschokking van een rijtuig, lêeg wêer rustend achter 't wegschimmen van de grauwschuivende massa in den verren schemer.

In het dof-ademende zwijgen waarin zij liepen begon zij te spreken lang achtereen, wegzeggend de weeke melancholie die gelukte in haar borst, zonder weten heenvertellend naar zijn luisteren wat treurde in haar denken. Klankloos schemerde zij haar woorden uit haar mond, drang-voelend

een wijdluchtende behoefte te vertellen haar leven, alles wat zij hoorde woelen in haar diepe binnenste zijn, wat zij zag helderen voor haar oogen in de moewe lusteloosheid van haar dagen.

Haar jeugd somberde ze voor haar zeggen, de lang-verwaasde dagen van haar thuis zijn, de altijd weer-mooiende verwachting die zij verlangd had om te trouwen, de lam-slappende desillusie die zij zag weenen over haar leven, ontkleurend alles wat zij voelde, alles wat zij had gewacht, alles wat zij zag werkelijken in de illusie van haar mooi-willend gevoel. 'T was de eerste keer dat zij dat alles sprak naar 't hooren van een vreemde, nooit had zij 't uitgeruimd naar een ander, alleen haar man had 't even geweten, tijden heen, nooit had zij zelfs aan hem vertrouwd wat wroette in de geheimende ongekendheid van haar ziel. Een vage, onzegbare willoosheid leegde de woorden uit haar mond, een langzaam in-zwevende vertrouwdvoeling van hem die naast haar zweeg, een schemerweenende behoefte te zeggen wat zij altijd had ingeknepen in haar têr-vreezend wantrouwen van niet te worden mêegevoeld, een wijd-kalmend goed-weten van alles, ingezongen door de gelukvredende liefde van den avond. En dichter op een sprak zij de uren van haar jaren, haar trouwen in de groote, mooiheids-illusie van haar romanzen, haar leven de laatste jaren heengeduisterd

tusschen de korte licht-glimpen van een beter-belovende, korte flikkering van haar graag-willend gelukkig zijn, de weggelamde verwachting van haar leven naast den man dien zij liefhad, heengesloemd tot een eentonig gaan naast elkaar, zonder hartstocht, zonder gloeiing van altijd nieuw-vlammende aanbidding, de lêeg-sleepende verveling van haar huwelijk zonder doel, zonder licht.

Haar man vertelde zij, haar wonderend opzien naar zijn altijd gelijk-zijn, de ongeduldige kitteling van haar zenuwend jachten tegen de koel-kalme degelijkheid van zijn doen, haar onbegrepen leven in zijn bestaan dat altijd 't zelfde heenging, gelijk, tevreden zonder de uitjuichende buien van opgewonden denkeloosheid, zonder háár wild-moewende uren van hooge vreugd, terugdompnd haar lichaam dagen achtereen in een uitgemat nêertzitten, lusteloos en zonder kracht. Zij wist dat hij haar liefhad, hij zag naar haar op met een dankbaar willoos-zijn voor haar wil, hij gaf haar zijn liefde zooals hij die kon geven in de klein-bleekende nuchterheid van zijn gevoel. Maar zij wilde anders, zij wilde een vlam-slaanden hartstocht, een altijd knielend aanbidden, hoog telkens opjuichend haar liefde in een gulden omvolking van adoratie, een romantisch-nêerknielend weggeven aan haar vrouw-zijn, feestend haar wezen in goud-juichend klanken van geluid, vlammend een aureool rond haar gaan

van nooit-eindende lichting, wijd, zwevend rond haar lichaam een dun-gazende webbe van mystische kleur.

Zij wist dat 't zoo niet kon zijn, zij wist 't, haar leven kon niet gaan onder de luid-gedroomde klanking van haar binnenste zangen; en toch ze voelde dat 't beter kon zijn in haar dagen, dat maar weinig meer de looden doodheid van haar bestaan kon levendigen tot een tevreden voortgang. En dàt was wat hij niet begreep, haar man, dàt was wat hij niet voelde in de egale degelijkheid van zijn denken, dàt was wat hun samenzijn eentonig maakte, een regelmatig grijs-glijdende kleur zonder de schitter-vlekkende breking van een lief-kleinend licht.

En zacht zwijgend zuchtte zij een berouwend verlangen naar dat andere, opgedroomd in haar zeggen, week treurend dat 't nooit zou zijn zooals zij 't voelde in haar borst.

Toen zij omkeerden was de hemel ingedonkerd tot een diep-stalend blauw, stolpend over de slapende wijking van de landerijen een roerlooze welving. Ruischloos kalmde de Amstel langs hen voort, schemerend een kantlooze vloeiing in het duister van de overzij, onzichtbaar glijdend naar de stad, die heel ver klomp-zwartte tegen de even dun-veeg-lichtende lucht, puntend in de egale strijking van den nacht den klein-geelenden stilstand der lantaarn-vlammen. De Weesper Zij lag

weggedekt achter een diep-dichtende zwartheid met hier en daar een enkele veeg van helderheid, die week heenzweefde in het donker er naast.

Alleen de rosse schroeiing van een vol-licht café boven het water stond beweegloos, één in het duister, vloeï-spiegelend in het zwart beneden, sterk op tegen den achterwijdenden nacht, lang, scherp-kortend en vast. Laag boven het water luidloosden geheim-bewegende kleurlichten, rood en groen, in een verre staring plotseling in het hoge duister, onbewegelijk met loshangende voortglijding, diep onder-somberend de logge massa van een dooden schuitromp, heen-lossend in den omhangenden schemerschijn. Vormloos, grijs in het zwevende schemer schimden de boomstammen aan den wegkant boven ineen, egalend tot breedstaande banden, zwart, onzichtbaar têer-ruischend weeke windzuchten, geurend over het wit van den inkortenden weg telkens dun-blauwe hooigeuren, mengend een vochtende zuiverheid van dauw-slapend gras. Hoog wijdde de nacht-rust op de aarde, geheimend, zweef-dekkend een innig-stille kalmte.

In de wegscheidende eenzaamheid van den nacht hoorde zij weerzangen in haar denken het zilver-helderend verlangen van den zomeravond, toen zij 't eerst had gevoeld dat zij Theo liefhad. En mengend in haar peinzen het verlangen dat zij gehelderd had door de matte alleenheid van de

laatste weken, kleurde zij door haar zien de wezenlijking van haar droomen, voelend in haar hart de jachtende klopping van hoog-duizelend geluk, dat zij zóó mocht loopen zonder eind, blijvend bij hem die nooit zou heenwijken uit haar dagen, altijd zonnend 't mooi-gouden geluk dat zij had zien weven in het roman-zien van het leven.

Zij voelde dwingen naar haar mond de woorden die zij kon zeggen, moeielijk ze terugknijpend tegen haar tanden die zij vastbeet van een denklooze vrees dat zij het zou uitbreken in de egale stilte om hen heen, telkens probeerend te moedigen wat zij wilde dwingen tegen zijn niet begrijpen, angstig dat zij zou zien ineenbrokken de licht-gezongen illusie naar een grauwe ellende, wanneer hij niet zou nemen haar wegofferende liefde, neerduwend haar wanhopig behoeven naar zijn genegenheid, groot, wijdgevend wat zij voelde zwellen in het diepste weten van haar ziel.

En zij bleef stil, elken voetstap rouwend die hen dichter schokte naar haar oude bestaan, snel schuivend achter haar herinneren den korten tijd van nooit-weer-eenigend alleenzijn.

Langzaam begonnen de huizen op te hoogen voor haar zien, schimmig zwaar-klompend tegen den helderen hemel, blind-nêerslapend boven de donker dooreen-bewegende menschen op den onrustiger bijliggenden weg.

Zacht, vaster drukte zij zijn arm onder de hare, onbewust dralend haar stappen tegen 't voorverdrietend omgaan van 't oude, lang vergeten leven dat zij voelde komen, onvermijdelijk, dichter-dringend tegen de weemoedige achterwijing van haar even gewerkelijkt verlangen. Week-slangend in haar denken boorde een vage angst in haar stilzijn dat zij straks wêer zou zijn over haar man, dat zij zou spreken gewone woorden, terwijl achter in haar hoofd nog zou klanken 't grijs-nevelen van haar zeggen over haar leven, alles wat zij geruimd had over hem zelf, wat zij vertrouwd had over het diepste van haar voelen, dat zij zou zien zijn gewone gezicht, onwetend alles wat zij gehaat had over zijn bestaan.

Scherper schrijnde een duidelijk berouw in haar op dat zij hem verraden had tegen een vreemde, zwijgend zijn liefde die zij wist dat steunde zijn heele leven, zijn liefde die hij haar gaf zoo veel hij kon, helpend waar zij vroeg, graagwillend haar vertrouwen in den een-voelenden voort-gang van hun 'getrouwd zijn, zijn innige toewijding die zij niet kon zien zooals hij 't had vast-gemooïd in zijn voelen, dat zij verraden had zijn wijd-lievend vertrouwen in haar liefde, alleen haar latend met dien anderen, niet vermoedend in haar gewoon-doen het wild-rommelend woelen van haar diepe drift; dat zij verraden had zijn ernstig-hoog-lievend

nêr-zijn voor haar genot, toegevend haar te vreden zijn tegen zijn alleen blijven in de eenzame verveling van zijn lêeg huis.

Maar terwijl zij in haar beterend denken voor zich zette een anders willend doen, pijnde door haar voelen een wanhopig benauwend verdriet dat zij niet meer zou hebben wat in de laatste weken haar dagen had gezonnigd met een weemoedig mooi droomen, dat haar illusiën zou uit zijn van wat zou kunnen, dat zij wêr zou leven eenzame uren zonder vreugdepeinzen, loom-mat starend in een eindelooze lichteloosheid, zonder de telkens zangende vreugd van haar stille genegenheid te koesteren met 't warmend mooi van haar fantaisie.

En in een plotselinge vaging van pijn-willend leven, drukte zij vast in haar plicht-voelen de smart van een offerend liefhebben, geheim te bewaren wat er rondzong in haar ziel voor den anderen, nooit te zullen zeggen wat zij zou hooren klagen in haar eeuwig-slepende ellende, altijd vroolijkend een gelukkig vreden voor haar man, verder en verder heen-schuwend het beeld van den ander, om terug te boeten haar ondankbaar verachten van zijn goede liefde.

Toen zij aan de Jan Steenstraat kwamen gleed zij zijn arm zacht nêr onder den haren, wijder loopend van hem heen, probeerend met een gewone stem te spreken over wat om hen heen was.

Maar 't was of de lange duister-schemerende straat een loode ellende drukte op haar voelen, weenend een wanhopig-snikkende machteloosheid over haar willen, te leven zooals zij wist dat zij moest, herinnerend 't korte denken dat zij had hooren waarschuwen in haar peinzen straks.

X.

In de moêwe, wild-onder-pijnende kalmte waarin zij haar dagen door-zenuwde, dreigde opeens het zeggen van Theo, dat hij misschien zou weggaan naar buiten. Hij had 't kort laten vallen tegen haar man, een avond na hun muziek-maken terwijl zij zaten te praten. Zij had niets gesproken, een langsame sluiping voelend in haar borst van een vreemd dood-denkelooze lêegte, een bleeke ziening van een matte lusteloosheid, een wijd-moêwe losvalling om nêr-te-liggen onverschillig, machteloos om haar willen op te sleepen tot voort-leven in de wanhopige grijsheid die zou drukken door haar verder bestaan.

De volgende dagen leefde zij door in een hooger en hooger zenuwende spanning van haar willen, drang-behoefte haar smart te geeselen met scherper striemend leed, wild-lachend een schrijnende onverschilligheid voor wat gebeurde, vroolijkend in haar zeggen wat zij hoorde scheuren in haar ziel, dieper wroetend de telkens nieuw-brandende herinneringen van wat soms even weglêegde uit haar voelen.

Langzaam kalmde zij weer terug in de sleuring van haar leven; zij hoorde niets meer van zijn weggaan, zij was angstig te vragen of 't zou gebeuren, vreezend met haar vragen te duidelijken wat in haar rond-schuwde, zij leefde van week op week, telkens uitziende naar den avond die komen zou, winst rekenend elk uur dat hij naast haar was. Maar elken avond als hij bij haar was, wachtte zij ieder oogenblik van stil zijn, dat zij 't plotseling nieuw zou hooren, recht-op-zettend den dag van weggaan, vast-lijnend 't uur dat hij voor 't laatst zou zijn in hun huis. En zij jachtte de uren door, haastend zijn heen-zijn, snel-sprekend de tijden van rust om die woorden te hinderen uit zijn mond, luchtend een uitgemoeid zuchten wanneer hij weg was gegaan. Dan zakte zij mat nêr uit de streng-gestijfde opwindning waarin zij had geleefd, inhoudend haar drang om uit te snikken over haar leed, nêr-lammend uit de sloopende zenuwing, die zij gestriemd had door haar willen.

De voortdurende zenuwspanning waarin zij haar leven heensleet, bitterde uit over het huishouden, lêeg, koud-vreemdend den omgang met haar man en haar kind, vervelend, loom-sleurend de avonduren tot een pijn-zwijgende lengte, moê-hangend na den warrelenden dag van onrust een kort-luidend heftigen. Soms vlagde plotseling een

opwindende bui door haar voelen, waarin zij berouwde haar doen, heftig herinnerend wat zij zich had voorgeplicht en zij was weer goedig tegen haar man, zorgend voor zijn leven met een weggevende toewijding. Dan dwong zij haar liefhebben tot een hooge ziening van hem alleen, en zij leefde m^êe in het kleine dagleven van haar kind, waarin zij bezigheid zocht met een leugen-mooiend voorzeggen dat zoo haar bestaan moest zijn, gaande op het groote licht van haar opoffering. En scherp zette zij de overtuiging voor haar denken, dat zij op die wijze zou terug-beteren de zonde die zij deed in 't geheime liefhebben van den ander, boetend de groote vreugd die 't beeld van Theo haar gaf met den pijnenden dwang van haar plicht te doen. Maar daarna zakte zij weer plotseling ineen, n^êer-lammend haar willen in een doffe melancholie, een looden terug-ploffing uit de leugenopwinding tegen hetforsch-dringend verlangen naar dat andere wat zij sarrend voor zich zag en zij zat machteloos n^êer, mat gezenuwd en mo^ê, wanhopig wildend in haar behoefte naar rust alles weg te trappen uit haar leven, naar Theo te gaan en hem alles te zeggen, smeekend haar met zich te nemen, ver weg, weg uit de smartende l^êegte van haar omgeving, werkelijkend in haar dagen een korten tijd van altijd gedroomd geluk.

En haar vroeg-geleerde conventie-voelen twijfelde

tusschen haar willen een vaag medelijden met haar man bindend voor haar denken, en 't spitste in haar hoofd plotseling, scherp snijdend naar haar borst een stikkende smart dat Theo niet zou willen en haar weigerend zou terug-laten, alleen in de wijde leegte van haar verder leven zonder de mooie illusie van wat telkens zonde door de grijsheid van haar dagen. Dan zou zij niet meer hebben dat eene wat haar opstrakte uit de neerzakking, waarin zij telkens gleed door de dreigende waarschuwing van wat haar plicht was, machteloos weg te dwingen uit haar zien 't mooie dat voor-zweefde aan haar denken, geheimzinnig duideljkend in de momenten van moedeloosheid, teerder kleurend door 't grauwe waas van gewoonheid waarmee zij haar dagen had gedekt.

De herfst was gerustigd door de lucht, wevend een stil-gouden webbe van droomend licht onder de hoogwijkende zonneglans, een week-gelukkige melancholie drijvend in zacht-welvende deining, breed en ernstig.

Zij was een heelen dag thuis geweest alleen met het kind, dat stil had zitten spelen in de kamer bij haar, terwijl zij voor het venster soesde naar buiten, waar laag onder haar de boomen in het park roerloos stonden met het donker-tintende bruin der pluimen, zacht-vlekkend tegen het laat-welkende groen dat nog helder zomerde in het stille

licht. Laat op den dag was 't kind uitgegaan met de meid en zij was teruggebleven in de slapende zwijging van het huis, hoog in de glad-koele kalmte van de zachte tocht die streelend zuchtte door de wijd-uitgehoekte ramen, geurend een bruin-weeke scherpte van heen-drogende bladen rond haar hoofd.

Langzaam had de eeuwig-rustende weemoed van den weglevenden zomer een têer-trillende smart gezongen in haar peinzen, een onbewuste herinnering van goud-toonende visioenen, een vaag-berouwend verdrieten naar een ongekend geluk, dat nêrluidde van den wijd-spannenden hemel, diep-blauwend van egaal licht. Telkens deinde haar soezen heen naar de tijden die waren weg-geschimd achter haar leven, terug-wijkend tot de verre dagen van haar jeugd, plotseling scherp zettend een lang-geleden beeld, meereiend een breed volgende wisseling van heen-gedoezelde herinnering, over-mooiend naar een indrangend visioenen van wat zij hoorde klanken in haar fantaisie, terug kortend tot wat vast stond, onbewegelijk in de werkelijke kleur van haar leven.

En telkens zag zij de groote vreugd beloven in haar droomen het vooruitzicht van den avond wanneer Theo zou komen, helderend het weemoedige klagen van wat wêer-beeldde uit haar voorbije leven, dichtbij vreugdend een werkelijk licht voor den verren schijn van wat ze heen-

deinzend spiegelde met een leugen-wetende
mooiheid.

s'Avonds toen hij kwam waren zij eerst blijven praten in de langzaam volschemerende kamer, geleidelijk heen zwijgend naar de zacht-droomende schaduw die dichter en dichter laagde over de boomen buiten, ruischloos zwevend van de inblauwende lucht. 'T was of een weeke, ruim-hangende weemoed weende over de aarde, onmetelijk wijdend luidloos een stille toon van verre smart, een moëzangend snikken van eindeloos-voelend leed, een breed nevelend visioenen van nooit geweten geluk, ruischend in de têere zwevingen van den nachtwind een even suizende klank.

Martha voelde een vreemde moêheid hangen op haar lichaam, een matte, stille loomheid om zoo te blijven, uren achtereen, zonder spreken, zonder geluid van stemmen rond haar hoofd, een behoefte om heen te soezen op de wijde zweving van den nacht. Haar peinzen van den heengeleefden dag zwaarde ineen tot een huilende melancholie, waarin zij zacht-wiegend in gouden helderheid haar denken visioende tot scherp-blijvende beelden. De zinnende kalmte van den herfstdag weefde in 't donker van den avond een week-weenende neiging van wegzijn, een telkens wêer golvende drang uit te snikken zonder reden, rustigend haar ellende van onzegbaar verdriet.

Toen 't licht was opgestoken ging zij staan leunen tegen de piano, lusteloos om zelf te spelen. En zwijgend bleef zij luisteren naar zijn spel, strak starend naar de hêen-en-wêer wieging van zijn lichaam op de rythme der klanken, moeielijk zoekend 't verder zien van haar donker-opgezongen droomen.

In de omwevende geluidswarreling waarin zij stond, losde haar terugdenken ineen naar het nieuwe voelen dat zij hoorde gelukkigen in haar binnenste, heenzangend haar donker verdrieten in de hoog-lichtende juicing van tonen. Als in een zacht-goud-wijdende stolping rondde de klanken langs haar hoofd, streelend over haar heen een weeke ademing van vrede, rustigend door haar zenuwend tobben een kalm-nêerspreidende gelijkheid, die haar lichaam losmoeide uit de stramme spanning waarin zij had gepijnd den langen dag. En met 't sneller vloeien der klanken, hoogde haar voelen verder uit, scherp trillend in de werkelijkheid van 't uur waarin zij leefde, luider en luider roepend 't groote moment waarnaar zij verlangd had zoo langen tijd.

En hooger wjdden de tonen door 't vertrek, stijgend met week-buigende lijnen voor haar op, uitzachtend in dunzwevende schijnsels, heenlossend naar alle kanten in een dun-ijlend waas van trillend licht. 'T was een gouden schemer waarin zij

stond, een dun-goud-glazende schemer waarin de dicht-geele lijnklanken trokken met weeke schuiving, uitstreepend tot draad-trekkende tonen, heenbrokkelend in een warreling van kleinbrekende stukjes die prikkelend schitterden in de gulden lichting waarin alles wegweefde tot een tastbare webbe van helder-zangend geluid. En hooger wijdden de tonen door de kamer, ernstig, breed opklagend onderuit, overzwellend tot waaiende welvingen van klank, moeielijk drijvend in deinende golving, loom stijgend tot een langzaam wegkleurende donkering van geluid, wêer en wêer drukkend de tikkeling der korte stippen tot een egaal-trekkende waze van tint.

Weeker schrijnde haar leed, zacht doorzongen van een vèr-oplievende fluistering van geluk, krachtiger langzaam dwingend op de heen-lichtende maat-wieging der muziek, uitronddend in haar borst wijder en wijder een ruim-juichenden galm van vreugd, een breed-omarmende neiging van alles-omzonnende liefde, altijd-guldend den grooten gang van het leven tot een eeuwig-gedragen offerende vlamming van goed-zijn. En in de hooge zenuwing waarin ze trilde, voelde zij haar zien punten naar zijn staan, mête-denkend de beweging van zijn lichaam waarmête zij de klanken zag kleuren naar haar heen, week-streelend in têtère zuchten, sterk-forsch-dwingend 't sterken van zijn wil, innig-

smeevend zijn nooit-gesproken wenschen tot een licht-wevenden zang, heen-sleepend haar willen tot machteloos mēegaan.

Langzaam was 't of haar denken heen duisterde tot een vage schemering, duizelend haar gedachten in een onduidelijk roezen waarin haar willen brak, telkens zwakker mattend onder de opzweepende visioening van haar nieuw-vlammende droomen.

In de hoog-zangende schittering van tonen die wervelde over haar lichaam, zag zij geleidelijk alles wat zij zoo lang graag had gewild, alles waarmēe zij zoo lang haar stille leven had gemooid licht-zuiveren voor haar denken. Als in een gouden sprook hoorde zij 't fluisteren naar haar heen, langsschitterend met het buiteland dwarrelen der uitspreidende klankbrokkeling, de verre dagen van goud-hoogenden zonneshijn, de dagen van alleen zijn in haar meisjeskamer, in de wijde stilte van hun huis, alleen met de ver-uitwevende fantaisie van haar liefde-kleurend droomen, opklagend in de breed-weekende trekkingen der diepe tonen het goud-zonnende peinen van haar volgroeiend vrouw worden, ernstig kleurend haar toekomst-voelen met de hoog-geziene toewijding van haar levensuren, duisterend met sombere tonen van donker geluid den ver-wazenden tijd van haar wanhopig leven, alleen gaande op eigen kracht zonder hulp in haar moeielijk dragen, alleen,

eenzaam heenlevend in de wan-kleurende snerping van onbegrepen haat tegen haar goed willen.

En wijder uitspannend in een heerlijke galming van zang, hoorde zij luid juichen de sproke van geluk die zij kort geleefd had, herinnerend in haar voelen den mooisten dag van haar bestaan, den dag die zij door had gelukkigd in de wijdom-glanzende zonnewarmte van een rustige, weemoedig-vredende natuur, vèr alleen met den man dien zij mooi zag in de romantische lichting van haar werkelijk-gedroomde uren, den eenen grooten dag, die verborgen had gesnikt door haar later leven, den dag dien zij geloopt had naast haar man langs het mompelende stroomen der Ourthe, luisterend in het ruischend trekken der golfjes een eeuwige belofte van klein-levend geluk. En in de wijd-lichtende triomfing der muziek stond haar visioen wêr hoog, eenig, alleen, vast-opgezet in de durende sleeping der klanken, haar visioen van een breed, kalmzegenend geluk naast hem dien zij liefhad, dankbaar dienend zijn mêevoelen van wat behoefde in haar ziel. 'T stond vast op voor haar zien, ineenwerkelijskend met zijn bewegen, duidelijskend meer en meer 't tastbare van haar peinzen: hij was 't dien zij liefhad, hij was de wezenlijsking van haar willen, 't was Theo die in haar latere dagen 't geluk beloofd had dat zij zoo dikwijls had gezien, ver voor haar in een

droom-gevoelde zonning van gouden licht, zacht-kleurend de somberheid van haar dagen met den weeken schijn van altijd wêerzwevend verlangen. En angstig dat zij niet langer kon terughouden de tranen die zij voelde persen naar haar oogen, trillend achter haar lippen het smeekende uitschreeuwen van haar liefde die zij dringend voelde bonken in de stikking van haar hartslag, duwde zij haar stappen langs hem heen, nêr-mattend op het balcon, waar de koelende kalming van den nacht luidloos daalde langs haar hoofd.

'T was een apotheose van licht! Een helder, zuiver-egaal licht dat metaalde over de aarde, hoog ijlend van een strak-groen-wegblauwenden hemel waarin de maan rond-zwijgend bol hing met een loode staring. Een mystiek, droom-fluisterend licht, beweegloos geheimend in luidloozen rust-stand, fluweel-duisterend de dichte schaduwstrooken onder langs de huizen, waarop de boven-zachtende gevels duidelijkten met uitstrijkende veegen glans, plassend langs de glooiende dakschuinten vloeiende vlekken glimmend blauw. Een vreemd-spokend licht, dat de lêege straat breed-spannend nêersliep onbewegelijk, vèr heenschuivend in recht-trekkende platheid, ongekend visioenend de gewone beelding tot een nooit geziene stad. Een hoog-kleur-glazend licht dat wijd stolpte over 't park, even veegend met kleine

guldin de dun uit-takkende boomtoppen, ineenklompnd de zwarte beweegloosheid der bladkroonen tot donkere massa's van zwaar-staande duisternis, samen-donkerend de wijde vierkantin tot een doffe nêrligging van angstig herinnerend droomen, een kleurloos-schemerend plekken van vaste stukken duisternis, scherp-kantend tegen het helder lêegen er naast, waarin het dikke water van den vijver weg-strijkend glom in roerlooze spiegeling.

En wijd door den blauw-dooden nacht een eeuwige stilte, eindeloos, lêeg welvend in verre wijking, een luidloos suizen van week-nevelende geluiden, vaag, onhoorbaar zwevend door de gladde lucht, heen-doezelend over de slapende aarde een een wazende poedering van eenzaamheid.

Martha stond rechtop, diep ademend in de rustigende nacht-helderheid die bedarend gleed langs haar zenuwachtig schokken. Achter haar in de kamer hoorde zij de muziek heen-breken in een eind-klagend tonen, zacht uitlossend de laatste klanken in den nacht waar zij wegmengden een week-vloeiende weening van onzichtbare lijnen.

En de muziek zweeg geheel weg, dood opsuizend de kleurlooze sterving van het gouden licht dat gezongen had door den schemer. In de matte nêrligging van geluid die zij achter zich voelde, hoorde zij weksnikken de kleine trekjes van

klank die Theo na-speelde in peinzend probeeren, korte trillingen van kleur die even braken in de laatste zweving van vol geluid, vage streelingen van langbelovende melodie, strak afvallend tot kort-wilde wan-kleur, vreemd-zangende tonen uitgehoogd in een mooi-willend lengen, plotseling schrillend in een spottend keeren tot vlak-liggende gewooneheid. En ook dat vonkte heen in de heldere lucht, alleen de nacht stond onbewegelijk, eindeloos, groot, wijd-zingend over de aarde een eeuwigen zang van vrede, voort-fluisterend een nooit-werkelijke spoke van geluk, weenend van têrkleurende zachtheid.

Toen, langzaam voelde zij de tranen luidloos glijden, een na een, langs haar wangen, sneller vochtend uit haar oogen van ingehouden geluk. 'T was de nacht die haar gelukkig maakte, de wijde, ernstig-zegenende nacht, de goud-zangende nacht, welvend in ontastbaren lichtschijn door de nadrooming der tonen, webbend in spoorloos heenzijn; 't was de innige, diep-juichende nacht die haar het koude lichtleven heendekte met têrspannende tinten, eeuwig belovend 't uur waarin zij stond, vlammend voor haar zien een altyddurend gloeien van haar liefde-voelen, uittrionfend 't galmen van die eene klank-vullende ziening van eenig geluk. En voorover buigend haar hoofd weende zij zacht-snikkend haar grooten weemoed.

Theo stapte naast haar, schaduwend den lichtschijn waarin zij zat. En week leggend zijn hand op haar schouder sprak hij vage woorden boven haar hoofd, innig langsamend den stemklank van zijn zeggen. Maar 't was of door zijn aanraken haar geluk dieper boorde in haar binnenste, pijn-schrijnend 't opsterken van haar laatste willen en machteloos in te krampen wat zij hoorde klagen in haar borst, brak zij luchtend uit naar de vredende stilte rond haar heen: ik kan niet meer, ik kan niet meer, ik heb je lief.

XI.

s'Ochtends van een vroege-lentedag zat Martha in den tuin voor het huisje op den Ruitersweg in Hilversum. Om haar heen, zacht-vloeiend onder het dunne zonlicht, zilverde een vredende kalmte week-twijfelend van den bleek-blauwen hemel, beweegloos warrel-takkend de boomen recht-op naar de lucht, waartegen het groen der kleine knoppen schemerde met têr-wazigen schijn. Telkens zuchtte lauw-warm een smal-ademend windje door de ochtendstilte, mêeblazend vochtende geuren van donker-natte aarde, hooi-riekend de koelende suizingen die losden in de wijde ruimte. En rondom stond de bleeke stilte onbewegelijk, drijvend met luidlooze helderheid, even nu en dan doormompeld van een vaag heen-lossend geruisch, opdompend van den onzichtbaren straatweg, scheidend den smallen Ruitersweg in een onbekende eenzaamheid.

'T waren pas een paar dagen die zij in Hilversum was, vreemd-voelend in de plotselinge rust die over haar heen kalmde na de roezig-schemerende weken geleefd in een snelle jachting van emoties.

Nu, in de matte, nêr-peinzende lêegheid van haar eenzaam zitten, was 't haar of opeens tijden waren heengehaast tusschen de vorige weken en den ochtend, terugschuivend haar voorbij leven eindeloos ver, nevelig verwonderend de herinnering der laatste maanden die woelig na-moeiden in haar hoofd. In de moeielijk helderende denk-warreling die heen-en-wêerde langs haar matte soezen, zocht zij voor zich op te zetten wat komen kon in de sleurende lêegheid van haar volgend leven.

Alles wat achter haar was geleefd zou blijven weggedekt in een nooit-wêerkomend voorbij zijn, zij zou een nieuw bestaan beginnen waarin zij geen eindende lichting zag, geen enkel belovende verandering, een leven eindeloos van alleenheid, eindeloos van onveranderd voortgaan. Na 't spreken met haar broêr eenige dagen geleden, waarvan zij de woorden scherp zag opstaan in haar denken, had voortdurend die eene gedachte in haar gezeurd, dat alles uit was, voor goed uit. Hoe meer zij naklankte wat hij met haar gesproken had in de lêege wachtkamer van het station des te helderder scherpte het voor haar oogen, dat er nooit meer een verandering voor haar kon zonnen in de eeuwige grijsheid van haar verder leven.

Toen zij was teruggekomen naar Amsterdam, gebroken voelend de zenuw-spanning waarin zij had gesleten de laatste avonden van den winter,

had zij hem plotseling zien opkomen uit de woelende dooreen-warreling der menschen, ernstig nemend haar arm in den zijnen, terwijl hij zwijgend haar m^êe-liep naar de wachtkamer, waar zij waren gebleven, klein-zittend buiten de wisseling der vreemden, weggescheiden uit den wijden omgang van het grooter stadsleven om hen heen. En in een mistenden nevel hoorde zij w^êer zijn woorden dat zij zou wegblijven waar heen zij wilde, totdat haar man zou hebben bepaald, wat zij zouden leven hun verder bestaan.

Haar bro^êr had zoolang een kamer voor haar gehuurd in Hilversum en daarheen was zij gegaan, wachtend de lange dagen tot hij bij haar zou zijn om af te spreken hoe zij verder zou doen.

Hoe meer zij nadacht over zijn zeggen, hoe meer 't haar leek onwaar te zijn dat zij alles had doorgeleefd. Soms was 't haar of zij 't niet was die zij zag loopen in de nevelende vaagheid van haar terug-ziend herinneren, of 't een ander was die zij zag doen wat zij m^êevoelde in de verre doezeling van droom die zij hoorde naklagen in haar peinzen. Dat gevoel had zij in den laatsten tijd dikwijls gehad, in haar zijn buiten met Theo, in haar terugkomen naar Amsterdam, den heel langen dag in den trein, onder de rommelende dendering van de schokkende wagen, telkens opmistend met vreemd-voelende golvingen tusschen

't praten met vreemden, waarin haar stem klonk alsof zij 't niet was die sprak.

Wanneer zij nu, verstaande uit de wildroezende duizeling waarin zij zoolang had gedroomd, terugdacht aan alles wat gevreugd had door de kleurvaging der laatste maanden, zag zij alleen dien avond in den maneschijn op het balcon, terwijl zij gelukkig stond onder de gouden nagalming van zijn spelen. Daarna was er niets meer geweest dat helder kleurde in haar leed-grijzend leven. Twee enkele uren scherpten op in het grijs van dien tijd, twee uren wrang van pijn-smartende herinnering, ruw-veegend een helslaande vlamming van smart in de grauw drukkende herinneringen van die dagen. Twee uren van eindeloos leed, één uur toen Theo haar gezegd had dat hij weging, een ander toen zij heenliep uit haar huis, teruglatend in de ernstig-weenende stilte van haar weggaan, haar kind en haar man. Wat toen gewaanzinnigd had door haar denken, had zij nooit meer terug kunnen zien.

Zij had 't allang gevoeld in hun omgang na den langen winter van vlammende passie, doorgeroesd met Theo, dat haar liefde zwaar drukte op zijn leven. Zij had 't gevoeld in zijn telkens korter blijven in haar huis wanneer hij s'avonds kwam, in zijn telkens niet kunnen wanneer hij zou komen en zij geleefd had dagen achtereen

op die eene visie van genot; zij had 't gemerkt in het langzaam wegmodderen van hun liefde tot een grove passie, uitbrekend tot uren van wilde omhelzing waaruit zij wakker stond in de plotseling-rouw-scherpende gewoonheid van haar omgeving; zij had 't gemerkt in zijn ongeduldig toegeven aan haar willen wanneer zij probeerde hun verhouding mooi te kleuren met het licht van haar romantisch-willend gemoed.

Toen zij wakker was geschrokken den eersten keer, nadat hij haar gegrepen had in een duizeling van opgespannen lust, had zij een week-smartenden weemoed hooren snikken in haar borst over wat er was gebeurd, klagend haar mooie liefde die daarop was gebluscht. En zij had geprobeerd haar liefde hoog te houden, hooger dan zij kon, machteloos haar lichaam te stutten tegen zijn willen, telkens wêer toegevend den drang van zijn wil, telkens wêer wakkerend uit haar kort-gevoelde drift tot een pijnlijk, walgend, schamend duidelijk-zien wat er was geworden van haar mooie droomen. Dan leefde zij naast haar man voort, tijden soezend naar zijn altijd egale lief hebben, medelijden voelend met zijn vertrouwend liefde die gelukkig was in háár geluk. En zij nam zich voor anders met Theo te zijn, alleen een ideaal gaan door hun leven, een hooge illusie-gang door de zonnende dagen van hun liefde, die zij zouden koesteren met têr-

dragende handen tot 't einde van hun dagen, spreidend een blauw-rustigend licht over hun leven. Maar verder en verder voelde zij zich indrabben naar de walgende grofheid van een banaal bedriegen van haar man, zenuwachtig vreezend wanneer hij over Theo sprak, angstig dat alles helder zou worden voor zijn oogen en zij voor hem zou moeten staan, ellendig, schaamte-gloeiend haar gezicht, klein-schuldig voor de eerlijkheid van zijn voelen.

Dikwijls had zij geprobeerd haar verhouding met Theo af te maken, terugzettend hun leven vreemd van elkaar, maar dan zag zij wêer de wijde lêegte beloven in haar verder bestaan, de duistere kleurloosheid die geschemerd had over haar dagen vóór dien tijd, den altijd verlangenden weemoed dien zij getreurd had haar lange leven door, en die zij kort had gedroomd te zien heen-wijken in de lichtende werkelijkking van haar verlangen. En angstig dat leven wêer te moeten doorsleuren dag aan dag 't zelfde in die lang-geweten doodheid van haar voelen, duwde zij haar denken weg, machteloos zich op te krachten tegen wat misschien nog een kort licht kon kleuren over haar dagen.

En de winter was heengegaan !

Toen op eens was 't nêergeploft in haar denken, ruw storend den gelijkwennenden gang van haar nieuw bestaan. Theo was weggegaan naar buiten,

teruglatend haar alleen in de wanhoop van haar leed, lêeg-duizelend haar hoofd in de moeilijk begrijpende werkelijkheid van wat gebeurde.

'T was haar geweest of een grof-dreunende slag gebonkt had op haar hoofd, buigend haar lichaam tot een slap nêer-matten, machteloos en lam, ineen weekend haar kracht zich op te zetten uit de logge moêheid waarin zij denkeloos nasoesde den klank van zijn woorden. Maar plotseling na zijn wegzijn was de lust in haar gespot zich zelf te pijnen, te wroeten in de zeere rauwheid van haar wondvoelen, te spotten hooguit haar nêergesmakte illusie, pijnend meer en meer de schrijnende smart die scheurde door haar denken. En vol-bewustend wat zij deed, had zij alles aan haar man gezegd, vlijmend haar woorden naar hem heen, treiterend haar eigen leed in het verdriet dat zij zag wringen in zijn gezicht, scherper en scherper borend de smart van haar ellende met haar zeggen, wegslaande uit haar mond alles wat zij hoorde knakken in haar borst, wreede woorden van haat die zij onwaar voelde terwijl zij ze zeide, spotklanken die zij striemde uit haar keel, huil-lachend het leed dat zij voelde terug-klappen in haar denken, een razende geeseling van langgekropte beroerdheid, uitruimend alles wat gemodderd had in haar diepe voelen maanden lang, boetend in de bekentenis van haar ongeluk alles wat zij had voelen

wrangen in de anders-gewilde werkelijkking van haar droomen. En daarna was zij ingesmaakt tot een lam, denkeloos nêertzitten, onverschillig en zonder kracht, alleen voelend het groote lêegzijn van haar leven nu Theo weg was, alles terug ziende punten naar die ééne gedachte met hem te willen zijn, hoe dan ook.

En op eens, na een langen, lêegen dag, was 't opgespat in haar denken hem achterna te gaan, en hem te vragen wêer met haar te zijn als vroeger in de pijnende ongekendheid van haar liefde, nêer te smeeken haar vrouw voelen en hem te bidden haar te nemen in zijn gaan door het leven, alles willend liever dan zoo te blijven alleen met de herinnering van zijn geweest zijn, dan voort te leven een wanhopig bestaan onder het altijd verwijtend berouw van dat eene, groote mooi dat zij had kunnen hebben en dat was heengegrauwd tot een schamend-sombere naklacht.

En zij was weggegaan uit haar huis, nêerhardend haar huilen dat opwrong naar haar keel; 't was 't laatste moment dat zij stond in haar eigen thuis, in de warm-koesterende omgeving waarin zij geleefd had, jaren achtereen, zij wist 't vooraf dat zij nooit zou terugkomen bij haar man en bij haar kind; wanneer zij weg zou gaan zou zij voor altijd scheiden wat geweest was in haar vroeger leven en de jaren die zouden komen.

Nog had het denken aan haar kind haar vastgehouden van haar willen, nog had zij geangst heen te gaan en haar kind nooit wêer te zien, snijdend tusschen hun bestaan een nooit weer te dekkende scheuring. Maar alles wat zij zag opsnellen voor haar onrustig zien was heengesomberd achter het donker-belovend waas van haar volgend leven, zonder den grooten lichtschijn die in de laatste maanden haar dagen had gemooïd, en die haar een korten tijd haar bestaan minder lêeg had doen voelen.

En zij was heengegaan uit haar huis, voortgejacht door altijd die ééne verlangende gedachte Theo weer te vinden, brekend haar heele leven, blind voelend voor alles om haar heen, alleen ziende in de krankheid van haar willen het illusiënd idee dat zij gelukkig kon worden wanneer zij met Theo zou zijn, heen vergetend de langzame wegdrabbing van hun liefde, vaag herinnerend hoe zijn liefde was ingekoeld tot een gewone passie.

Wanneer zij nu terugzag naar de weinige dagen die zij was geengeweest, was 't haar of een benauwende droom in dien tijd geklemd had op haar leven. Een eindeloos zitten in den nachttrein naar Parijs, alleen in den leegen coupé, slapeloos rechtop starend uit 't venster; een nooit eindigende lantenacht onder 't vermoeiend doordenderen van den trein, altijd voort, de dag die langzaam weg-

schemerde onder de laat-lichtende blauwing van den hemel; vage herinneringen van menschen die zij zat na te kijken in hun loop en langs den stilstaanden trein; helder witte landwegjes geheimzinnig stillend onder het avondlicht, wegbochtend kort onder het overrammelen van haar wagen, wijde grasvlakten uitbreedend langs den spoorbaan, 't zelfde, onveranderd liggend verre einden, met aan den horizont een schemerende donkering van stilstaande boomgroepen. En telkens een kort vaststaan onder de ongeken de kapping van een station, en weer verder en verder rommelen in de schudding van den trein, een langzaam veranderen van den avond buiten het raampje, een onzegbare verschilling van wat er schemerde langs den weg; 't lange rustig zijn in een vreemde stad onder de klanken van anders-sprekende stemmen, en weer voelde zij zich schokken met een duizelende jachting in den nacht, den eindeloozen nacht, waarin zij rechte op zat te staren naar de schimlichtende korte zwevingen van wat naast den trein vaagde, luisterend in het rommelen der wagens het terugklanken van haar denken, vermoeiend, vaag, teemend altijd dezelfde woorden als in een droom, voelend in haar hoofd een pijnende vermoeidheid, die haar telkens liet leunen achter tegen 't kussen, waarin zij den trein week voelde schudden, rusteloos en zonder ophouden. Een

zoeken naar een kort-trillende slaap in het hooren der regelmatige schokken, telkens wakker schrikkend door het klagend fluiten van den trein, koelend haar zwaarspillend hoofd in den stillen nacht, wanneer zij stilstond in het donker van een station, haar nieuwsgierig soezen naar de slaperige menschen die even liepen langs den trein, hel-sprekend in de duisternis waarin 't zuchten van de locomotief breed blies, schoksteunend een korte poos moê, onwillig voort te rukken in den wijden nacht, die angstig drukte over de slapende aarde. En eindelijk een vaag lichten ver aan den horizon, een even zichtbaar helderen van den vast-span-nenden hemel, langzaam wijder en wijder lossend een weeken schijn door de lucht, langzaam op-trekkend in dun-vloeiend schemeren den vast-liggenden grond, duidelijk scherpend de huizen langs den spoorbaan, die bleven slapen in een doode rust, een sneller denderen van den trein in het bleek-zuiverend landschap. En de zon roosde in de dampige misting van den dag, ernstig goudend een breed licht tegen den heenstillenden nacht, glim-veegend helder-glanzende lichten over de groene velden, schitterend korte tikken licht op de diep-klompande dorps-huizen, een ruime spreiding van kalmte, waarin het rusteloos jachten van den trein eindeloos moeide, altijd door, verder en verder.

En daarna Parijs. Een groote, warrelende menschenmassa langs haar heen, een ruisch-rommelend geluiden van stemmen tusschen 't ratelen en bewegen van rijtuigen, waarin zij was gegaan onwetend waar zij reed, alles hoorend in een mist, een droom-ziend vagen van hoog-vastende huizen, met schitteringen van goud-letterende woorden die zij las, nazeurend de klankluiding in een moeiend teemen van haar denken, wonderend telkens haar korte heenzijn van huis in de warrelschimmende denkmoeiing waarin zij ging. En toen een looden slaap, een dood wegzijn uit 't vreemde leven dat zij hoorde ruischen rondom haar liggen, een onbewust voortleven in de brokkelende visioening van vreemd-gekende herinneringsbeelden, een willoos vergeten van alles wat gestriemd had door de laatstgeleefde uren van haar bewust zijn, lêeg wakend een klein oogenblik haar zien in de vreemde omgeving van het onverschillig vertrek waarin 't op eens pijnlijk puntte in haar denken waar zij was, snel-woelend langs haar oogen alles wat gebeurd was, schimmend alles eindeloos ver in een wonderend tusschenschuiven van lange jaren.

Zij was naar zijn hotel gegaan, een laffe schaamte voelend in de heldering van haar gedachten uit de doffe soezing waarin zij de laatste uren was geweest, op eens nuchter ziende

haar doen onder 't helle licht van haar nêergekalmd willen.

Hij was uit en zij had een langen tijd op zijn kamer zitten wachten, onrustig zenuwend in de matte stilte van het vertrek, waarin zij vaag de straatgeluiden hoorde ruischen, opdwarrelend van ver onder de vensters, scherper ziende haar doen in de vervelende lêegte van haar rustig zitten waarin meer en meer haar zenuwen inmatten tot een zuiver denken.

Zij was op 't balcon gaan staan, onwillekeurig kijkend naar de huizen aan de overzij waarin zij de beweging van menschen zag, langzamerhand wegsoezend op de gedachten wat zij deden, nieuwsgierig lettend hun heen en wêer gaan, volgend in haar denken lange fantaisien over hun leven, vragend wat zij zouden denken van haar staan alleen, onbekend in de dagelijkse gewoonheid van hun bestaan. Nu, in het duister-ver-heen-zijn van die uren rook zij wêer de vreemde geur die over haar heen gewolkt had, opscherpend voor haar oogen alles wat dien dag gebeurd was, een grijze geur van stoffig asfalt waarin de lucht van paardenmest wolkte met matte streepen, zwevend naar haar heen op het dof-schuivend geluid van voetstappen, onrustig, vermoeiend in een onophoudende beweging 't krassend schuiven van wielen die

langzaam over de schuine straat gingen, een groote witte omnibus dien zij zag wegleinen naar den hoek van den straat tusschen de klein-zwarte stippeling van menschen die diep beneden haar liepen.

Zij had hem zien loopen plotseling trekkend in haar oogen zijn figuur uit de lichamen die onbekend heen-en-wêerden onder haar. En op eens was 't haar geweest of hij veranderd was, vreemd lichamend onder het nieuwe licht waarin hij liep, moeielijk in haar herinnering zettend hoe hij geweest was een tijd te voren.

Zij was terug gestapt in de kamer, angstig berouwend dat zij was gekomen, vaag vooruit voelend dat zij vreemden waren geworden voor elkaar. Hij was opgeduidelijkt voor haar oogen, verwonderd pal staande in de openhoeking van de deur, onwillig somberend zijn gezicht toen hij haar herkende. En op eens had zij in hun zwijgen hun liefde gezien, vreemd-pijnend onder het ongekende licht van de lêege omgeving; 't was haar geweest of zij plotseling wakkerde uit de droom-drukkende neveling waarin zij geleefd had, of op eens haar krankzinnigheid nuchterde een koud, helder-ziend begripen in de duisternis van haar denken.

Zij hadden gesproken tijden achtereen, hij telkens opzettend voor haar luisteren een vaag

ontschuldigen van zijn doen, groot-woordend het ongeoorloofde van hun omgang, wêer en wêer zeggend dezelfde woorden tegen haar niet kunnend begrijpen, wanneer zij terug vroeg de dagen die zij samen hadden geleefd in een warm-bindend verlangen naar elkaar. En zij had voorgezet aan zijn niet-willen alles wat zij gedroomd had vóór hij was gekomen in haar leven, alles wat had rondgemooid in haar denken, de dagen die zij alleen zat in de eenzaamheid van haar stille huis, voortdurend mengend zijn leven in de illusie van haar droomen, alles wat zij had voelen trillen in haar binnenste, wanneer hij naast haar was de lange winteravonden in haar kamer en zij zwijgend staarde naar zijn heen-en-wêer bewegen op de rythmende zang der muziek; het goud-lachend visioen dat zij gehelderd had voor haar oogen wanneer zij terugdacht aan de heen-genevelde uren van zijn bijzijn; de juichende vlamming van geluk die zij had voelen gloeien kort maar door haar bestaan; den tijd toen zij had zien duidelijken in haar binnenste peinzen dat zij hem liefhad, eindeloos lief, en zij in hem zag de wezenlijking van haar lang-gedroomde illusie, de werkelijkheid van het geluk dat zij verlangd had lang, lang te voren.

En smart trillend tegen zijn koppig zwijgen had zij hem verweten wat hij gebroken had van al 't mooie dat zij had verwacht, wat hij gelogen had in

het toegeven aan haar vragen, spuwend voor hem nêêr 't vuile dat hij gemorst had over het zuiver blanke van haar visioen, langzaam toornend naar hem heen het schamend schuldig voelen van haar leven, wijtend aan zijn achter-gedachte berekenen dat zij zich had voelen diepen naar een donkermodderend bestaan, onherstelbaar grauwend over haar verder leven een nooit wêêr te helderen lichteloosheid. Maar altijd had zij gestuit tegen zijn telkens herspreken van wat hij gezegd had, telkens voorzeggend aan haar vragen 't zelfde wat hij had opgezet in zijn denken, onwillig vast, altijd wêêr klankend dezelfde woorden naar haar heen, lang wikkelen wat hij herhaalde in een wenteling van zinnen, warrend in haar hoofd haar recht-gewilde denken, nevelend in een vage luiding van klankende woorden haar scherp pogend overtuigen.

En zwijgend onder zijn zeggen had zij 't gevoeld in haar binnenste denken dat 't niet meer kon, dat hij niet mêêvoelde wat zij altijd had gewild, wat zij mooi had gezien in de visiewilling van haar leven; dat hij nooit begrepen had haar hooge ziening van een lievend leven naast elkaar, rein in de warm-koesterende vlamming van hun liefde, een eeuwig goudend zonnen van hun liefde over hun bestaan, innig, eindeloos verlangend hun samenzijn in een ideale

omarming zonder ander willen dan een altijd
durend geluk.

.
.

Wat daarna geleefd had in haar bestaan was een vage mengeling van schimmig geziene dingen, een roesemoezing van wisselende, vaag-lichtende beelden, een dof drukkende angsting van een droom-voelend leven uren achtereen, zonder vorm, zonder herinnerende scherpte. De weinig dagen die zij in Parijs was geweest, visioenden eindeloos langen tijd in haar denken, jaren scheidend tus- schen haar heengaan uit haar huis en haar wêerkomen.

Langzaam had zij zich hooren wakkeren uit die vreemd-voelende onbewustheid door de leege rust van de zachtluidende omgeving waarin zij de laatste dagen leefde, 't was haar of geleidelijk een zwaar-dichtende duisternis heenhelderde van haar denken, sluipend scherper-lijnend haar zien in de wonder-beeldende onpersoonlijking van haar leven.

In de week-lauwende stilte waarin zij zat, voelde zij een onverschillige lusteloosheid drijven op haar voelen, een wonderende spotting voor alles wat zij gedaan had in de troebeling van haar vroegere dagen. 'T was haar of zij vèr-af-staande wêerkeek op wat een ander had gedaan, op wat met een

ander was gebeurd, een ander die zij had gekend tijden te voren en die haar nu was vreemd geworden in de wisseling van ieders gaan door eigen dagen. Meer en meer voelde zij een opluchtende vrede zachten over haar denken, een nêêrliggende voldaanheid dat alles voorbij was en was uitgewoed tot een leege zenuwloosheid waarin zij kon nieuw leven een ander bestaan, egaal, eentonig, zonder de slijtende emotie, waarin zij vroeger had geijld.

Er was een moêheid in haar geknakt, een nooit wêêr te heffen moêheid die haar door liet leven, lam, onverschillig, passief, nemend de uren zooals zij gleden over haar heen, zonder wil, zonder verlangen, ver uit de woelende menschheid rondom haar leven. Nooit zou zij wêêr komen tusschen den mêelewenden omgang van anderen; haar doen had haar weggescheiden uit den gewoon-gaanden sleurgang der menschen, verachtelijk staande in de lêege wijdte van allen die niet gedaan hadden wat zij had gedurfd, alleen ziende haar voelen, haar hooge willen naar een leugenachtig mooi dat was vastgegroeid in haar binnenste zonder haar wil, zonder haar weten. Nooit zou zij meer het leven zien in de romantische lichting van haar mooi-willend idealen; zij was moê, eindeloos moê, van een binnenste, nooit te-levendigen moêheid, 't eenige

waarnaar zij zag was rust, een wijde, denklooze rust, zonder scherp-kleurend verschil in de gelijke, eentonig-langsame heen-vloeiing van haar verder leven.

Om haar heen zong de vroege lentedag een zacht-fluweelend licht, weemoedig zuchtend de geurende suizingen van den wind door de klein-knoppende takken, een verlangend beloven van gouden zonneschijn en licht. En zij bleef zitten in de luw-vochtende lucht die rond haar hoofd kalmde, nêergebroken tot een machteloos berouwen naar den kleur-klankenden droom, die een korten tijd gehelderd had door haar dagen.

XII.

Zij bleef in Hilversum wonen waar zij op de Groest een paar kamers huurde.

Den eersten avond dat haar nieuwe woning klaar was, zat zij voor het venster, moê van de drukte der voorbij gehaaste dagen. Zij had haar broêr naar het station gebracht en zij was langzaam terug gewandeld in de eenzame stilte van den vroeg-heen-duisterenden dag, zacht luisterend een vage melancholie die over haar heen weekte in de grijze leegte der verlaten straten. Toen zij thuis kwam had zij een tijdlang heen-en-wêr geloopt in de vreemde nieuwheid van haar kamers, rondkijkend naar den dooden slaapstand der meubelen in den matten schemer van de suizende stilte. Zij had zich uitgetrokken, loom bewegend in het niets-meer-te-doen hebben van haar alleen-zijn en lusteloos om iets uit te voeren was zij nêrgerust voor 't raam waar zij was blijven soezen naar de losse heen-en-wêr-dwaling van haar gedachten.

Buiten leegde de Groest langs het huis, met de grijze grondplatheid tusschen de kort-hoogende

wandelpaden aan beide zijden waaruit de donkere boomstammen vast-stonden kaal uit het zand, boven dichtend de wijdspreidende warreling der takken, schemerig mazend een onrustige dooreenlijning tegen de opzwarende gevels aan de overzij. In het koel-kleurlooze licht van den wijkenden dag zakte de avond luidloos op den egalen weg, even telkens bewogen door de loom-metende stap van een voorbijganger; een schommel-krakende wagen schoof eentonig heen langs de boomen, moê voortgesjokt door een droom-gaand paard en daarna leegde de weg weer eenzaam, mat-liggend tusschen de grauwschaduwende plekken der boomen. Telkens wiegde de wind een lange, suis-pluimende schudding door de takken, kort-lichtplekkend een valsche helderheid uit de lucht, opbollend een schuivende wolking van stof dat over den weg wemelde, nêerspreidend de grauw-vervelende straat tot een wijde verlatenheid. Dan was alles een korten tijd stil, alleen het ruischen der takken zweefde een weemoedig koud-treurend klagen onder den egaal-groezeligen hemel.

Achter haar in de kamer stompten de meubelen weg onder den zacht-dichtenden schemer die luidloos naar binnen laagde door de helder-grijze vierkanting van het hooge raam, ineen somberend de kleuren tot een egaal-duistere neveling van zwart, even nog hier en daar glimpend een spie-

gelenden veeg licht. Langzaam stond een volle donkerte in het vertrek, waarin het lichtje onder de trekpot op tafel een weeken, kleinen schijn vloeide, onmerkbaar heenzachtend in de fluweele duisternis rondom.

Van avond was zij voor 't eerst alleen, de eerste maal dat zij gescheiden leefde uit den omgang met anderen, het eerste uur van haar nieuw bestaan. Den eersten tijd toen zij terug was had zij in haar diepe binnenste een vage verwachting hooren fluisteren dat alles wêer zou kunnen goed worden, haar eigen voelen óverdenkend naar het voelen van haar man, steunend haar twijfelen tegen zijn liefde die haar zou wêernemen in zijn omgang, langsam vaster opzettend haar verlangen in de duidelijke smart die zij voelde over den korten tijd van waanzinnig zenuwen, vóorbelovend aan zich zelf dat hij begripen moest het verdriet dat pijnde door haar borst. En meer en meer borend in haar vooruitzien 't altijd weerkomen van die gedachte had zij in hem haar eigen denken gemooïd, wachtend dat hij haar zou terugroepen, om voor hun kind wêer te leven naast elkaar.

'T was niet gebeurd, 't had niet kunnen wêer gegoed worden wat zij had gebroken in zijn hooge, dankbare liefde, hij had beter gevonden haar niet meer te zien, voort levend de ruïne van zijn bestaan in de lichtelooze sleping van zijn verdere dagen.

Zij had alles geregeld, alles besproken wat zij zouden doen, koel redeneerend alsof 't een ander was voor wien zij alles deed, telkens wonderend haar voelen waarin zij een kalm berusten hoorde, onmachtig waar te overtuigen aan zich zelf, dat 't niet voor een korten tijd maar was dat zij alleen zou blijven.

Nu van avond in den weemoed van haar terugkomen onder de melancholie der waaiende boomen, was 't opgeklaagd in haar denken, plotseling duidelijk voor haar zien dat 't voor altijd was dat zij alleen zou gaan, dat zij alleen zou komen in haar huis, dat zij alleen zou blijven in de sombere leegte van haar kamer.

'T was of een zuiverende helderheid scherpte in haar denken, beeldend tegen de duisternis van de kamer haar vroeger leven, de lichtende uren van haar getrouwd zijn, de dagen van stille vreugd, de korte momenten van innige liefde die zij had voelen warmen voor haar somber-droevende buien van verdriet. In den verren afstand waarin zij alles nu zag staan was 't of een mooier licht vlamde over dien tijd, of een nieuw-vreugdende nooit-geziene kleur openbaarde over de herinnering van alles wat voorbij was, smart-berouwend het nooit wêerkomen van wat zij mooi zag in den verlangenden weemoed van haar herdenken. Dat was alles uit, gedaan voor altijd, nooit zou 't wêer-

komen wat zij had heengetrapt in haar overmoedig begeeren; nooit zou zij wêer voelen de koesterende warmte van een tehuis; nooit zou zij naast zich voelen de steunende kracht van iemand die haar liefhad, grenzeloos lief en die haar zou helpen gaan den moeielijk zwarenden gang door haar verder leven.

Terwijl zij zat te kijken naar de verlaten straat waar de schemer-schaduw dichter en dichter rustigde met treurende weekheid, dacht zij na over haar verder bestaan. Zoo zou 't altijd zijn, zoo zou zij zitten avond na avond, wachtend in den duisteren nacht, oneindig lang, zonder ooit iets wêer te hebben voor zich in de lichtlooze neveling der toekomst; zóó zou zij door-slepen haar dagen een na een, langzaam heennevelend in de snelle gelijkvormigheid van dag na dag 't zelfde.

En zij vroeg aan haar stille peinzen hoe lang 't kon duren. Zij was nog niet oud; de jaren die zij voor zich zag in onafgebroken reiing duisterden weg in de onbekendheid van een lichtelooze toekomst, jaren na jaren zonder vreugd, zonder verschil, zonder afwisseling. Haar leven zou zijn een langzaam wachten op den dood, een kleurloos passief laten leven van haar lichaam in de geleidelijke verstomming van haar voelen onder de leege omgeving waarin zij moest zijn; de herin-

nering aan wat geweest was zou blijven zeuren in haar denken, telkens borend een nieuwe smart in haar voelen dat altijd zou verlangen naar vroeger.

Zij voelde het scherp vlijmen in haar borst, zij wist 't nu dat 't nooit zou veranderen in haar binnenste voelen, zij zag op eens scherp staan voor haar denken 't verlangen naar alles wat zij had gehad en dat was heengevloed langs haar leven zonder dat zij 't had genoten, berouwend in haar alleen zitten nu dat 't nooit zou wêer zijn onder het verlangend willen van haar bestaan. Dood was haar leven, dood zou haar leven verder zijn, een langzaam heenlevend sterven, vreugdeloos, zonder licht tusschen den onverschilligen gang van vreemden, zonder een helpend opbeuren van een lievende genegenheid in de loodzware nêêrligging van haar energie.

Buiten stond de nacht rusteloos over de aarde, weemoedig fluisterend het weenend ruischen van den wind door de donkere lucht. Een wijd spritsende regen begon nêêr te waaien tegen het donker glanzende venster, spattende een spikkeling van druppels tegen het glas met korte, zacht-trillende tikken. Om haar heen somberde een donkere eenzaamheid, wijd, benauwend, moê drukkend van lichtelooze wanhoop, wevend een webbe van zwartdoffen rouw over den eersten avond van haar nieuwe leven.

Daarna volgden de dagen gelijk achtereen onder de grijs-waaiende melancholie der late lente, een-tonig heen-sleepend naar avonden smart-peinzend als de eerste. En 't was als of 't weglevend licht van den door-getreurden dag haar wêerdwong naar haar oude plaats voor het raam waar altijd dezelfde grauwhed dreef over den stof-liggenden weg, elken avond op nieuw deinend haar denken naar alles wat gebeurd was in de verre neveling van voorbij-zijn.

Langzaam begon de zomer op te warmen uit de woelige wisseling der lente, zonnige dagen lichtend over de Groest waar de schaduw der hoge boomen koele plekken donkerde op het helle grijs der voetpaden. Wanneer zij s'morgens haar huishoudwerk had gedaan, ging zij op de bank voor de deur zitten lezen, frisch-ademend de zuiverwarme lucht die over haar heen dreef, telkens starend naar boven waar de hemel egaal, dun-blauw strakte tusschen de uitlijnende takjes der boomtoppen. Dan steunde zij haar boek op haar schoot en zij soesde weg in de kleine geluiding van het dorpsleven om haar heen: een paar menschen die klap-stemmend in de ochtend-stilte langs het huis liepen, de verwegge zang-roep van een koopman die smal-helder door de rustige lucht opdwaalde, verder en verder zachtend tot een nauw galmend luiden, het doffe rammelen

van een wagen wegdompend tot een vaag dreunen door de stilte en daarna lag alles wêer een tijdlang onbewegelijk; alleen het klop-hameren van den smid van de overzij tikkelde over den weg, kort stillend tot een matte rust en wêer snel optakkelend achtereen, waartusschen het schelle fluiten van een gekooide vogel rolde, brokkelend in rond-bollende trekjes van zang.

Dikwijls bleef zij den heelen ochtend zoo zitten, plotseling opschrikkend uit haar soezen wanneer het juichend stemluiden der kinderen die uit school kwamen woelig brak in de gelijke stilte, verwonderd dat 't al zoo laat was, moê nasoezend hun heen-en-wêer spelen, machteloos zich op te levendigen uit de suffende rust die over haar heen dreef wanneer zij wêer weg waren.

s'Middags ging zij wandelen uren achtereen, dwalend haar stappen zonder doel, loopend tijden lang langs de schaduwende wegen van het Spaanderswoud waar zij 't kraken van haar voetstappen luisterde over den bruin-gladden grond, langzaam voortdroomend op de gelijke beweging van haar gaan. In de wijd-hangende stilte van den middag, loomwevend onder den hoogen zonglans de dunne ragging van onzichtbare geluiden, voelde zij haar denken terug dwalen naar vroeger, opnieuwend in haar fantaisie de oud geweten illusie die zij zoo dikwijls gemooïd had in haar peinzen, moê-

wakend uit haar onbewuste leven wanneer zij wêer in het dorp terug kwam. En langzamerhand werd 't haar of alles van haar leven onwaar was, mengend de scherp-geweten dagen van haar bestaan in het leugen-licht van haar fantaisieën; de uren van diep-gevoeld leed mooiend onder den illusiënden schijn van wat kon gebeuren, elken middag wêer zoekend wat zij den vorigen dag had gepeinsd, geleidelijk haar leven ziende als in de opwinding van een romantisch boek dat haar dagen vulde met de mooie napeinzing van een anders wisselende wereld.

En zij leefde den zomer door in een kalm vreden van haar dagen, onopgemerkt wennend aan haar vèr-zijn van anderen, meer en meer voelend haar gezond rustigen uit 't gewoel van de groote stad, waarin haar vroegere dagen grijs-lagen met de nevelende herinnering van een benauwend droom.

De herfst goud-zonde aan den hemel met ernstig rustige dagen van eindelooze kalmte, warm-stillend de middaguren tot een eindelooze weekheid van droom-mooiende peinzing, met langzaam tintende kleuren van stervend groen over de onbewegelijk spreidende bladen.

Op een middag was zij naar de Hoogt van 't Kruis gewandeld en was moê gaan liggen tegen de schaduwend helling boven de hei. Vèr over

haar stonden de bosschen van Loosdrecht in een wazige misting van grijs-paarsch licht, zacht vóór-donkerend de hooge heuveling der boomen die opstonden achter de platte vlakking van den gelijken grond. In een langsame glooiing lag de hei, zacht opgaand naar de onduidelijke donkering van groen aan de overzij, scherp-geurend een warm-innige broeiing van droog-krakende lucht naar boven, zacht-trillend uit de ros-paarsche schroeiing van den grond een egaal trekkende fluweeling van onduidelijk violet dat laag hing over de bruin-donkere glanzing der ineeng-gelijkende planten. Hoog boven stond de hemel in strakke rust met de nauw-zichtbare dekking van dun grijs, welvend in een ruime bochting naar den horizont, waar 't diepe blauw verzachtte tot een dampig-paarschen nevel. En de zon beweegloosde een vaststaand licht, goud-glanzend een helder-tonende doorzichtigheid over de aarde, diep-violettend de verre boomgroepen onder een mistig-droomend waas van heen-vloeiende omtrekken, paarsch-glanzend de bloeiende tapijting van de hei, ontastbare gouddraden wevend door de lucht, glanzend weglichtende plekken gladde helderheid op de donker-egale strekking van de warm-blakerende laagte. In de scherp-donkerende schaduw der hooge boomen lag zij te staren naar het gouden licht dat voor haar stond in beweeglooze

zuiverheid, luisterend de weeke stilte die door de rustige ruimte zong. Zij voelde een zachte melancholie treuren door haar borst, een langzaam stillenden weemoed die klaagde door haar denken, nêer-mattend haar egale leven tot een vaag-angstigend ongelukkig voelen.

Den vorigen dag was haar kind bij haar geweest, plotseling bewegend in haar alleen zijn de woelige kleuring van haar jonge spelen, eenzaam latend haar huis in de sombere schaduw van den nêerpoederenden avond. 'T was haar geweest toen zij terug kwam op haar kamer of op eens alle leven was heen-gescheiden uit haar huis, of de kamers lam, ineengezakt staarden naar de lêege duisternis die door de doffe vensters naar binnen schemerde, of haar huis moê, nêergemat stond onder het grijs-wemelende licht dat langzaam heenzoog van de aarde. Zij was vroeg naar bed gegaan, visioenend voor het donker van haar dicht-geknepen oogen de snelle weg-beelding van den dag, de droom-na-nevelende herinnering van de weinige uren die het kind naast haar had geleefd. En s'morgens toen zij opstond had zij een moêwe lusteloosheid gevoeld, zij was gaan zitten voor het huis, nasoezend uur voor uur wat den vorigen dag gelevendigd had door de egale gewoonheid van haar dagen, ongezellig, vreemd voelend haar huis waarin zij liep met een loodmoêwen stap,

stil-kijkend naar de terugheldering van wat den vorigen dag gekleurd had in de vervelende lêegte der kamers.

Nu, in de weemoedige fluistering der droom-liggende stilte voelde zij de melancholie van den geheelen ochtend donkerder treuren in zwaardrukkenden somberheid; 't was of de stil-gouden licht-webbing een dichte smart weefde over haar peinzen, zuchtend onder de hooge rusting van den beweegloozen zonneglans een weeke herinnering van lang voorbij geluk, een rouw-verlangend leed van nooit te voelen vrede, een wijd-benauwenden weemoed van een groote, schoon-belovende toekomst, ver, ver, heen-wijkend tot ontastbaar werkelijken.

Zacht soemden de kleine, têr zangende insectengeluiden rond haar hoofd waarin 't weeke suizen der even trillende bladeren een wit-scherp ruischen blies, dun heen-lossend in het wijde licht. En de stilte stond ernstig, beweegloos, een gouden, eindeloos-vredende stilte, luidloos spreidend over den donkerrossen gloed van de hei die langzaam overdonkerde naar de verte, nevel-violettend in wazigen schemer.

Langzaam voelde zij vloeien in haar binnenste den weemoed van de herfst, 't langzaam heenssterven van den zomer, 't laatste glanzen van het zomerlicht dat, overgoudend in week-stil zuiveren,

moeielijk wijkend nêerstond over de mat-rustende aarde. 'T was haar of zij haar eigen leven voelde heen-stillen in de melancholieke rust van den dag, of haar eigen leven 't einde was van een lang heengelicht bestaan, of zij leefde de laatste dagen van een zon-gehelderden tijd, nàlichtend een laatsten glans in het weemoedig heen-scheiden uit de mooi-gezonde dagen. En op eens puntte het in haar denken dat de zomer voorbij was, dat zij zou blijven in de sombere schemering van den langen winter, zonder terugkomst in de warmsteunende mêeleving van een lievend huis, dat 't voor altijd was dat zij alleen zou zijn, zonder menschen om zich heen die met haar zouden gaan in een innige steuning van haar uitgesomberd denken. Op eens zag zij spotten voor haar peinzen de langsame sleuring waarin zij had geleefd de lange weken van den zomer, de vage gedachte dat 't maar tijdelijk was haar wonen in Hilversum; de gedachte die zij dikwijls had voelen nevelen in haar hoofd maar die zij nooit had scherp gezet voor haar zien, mêelevend in de mooi-vredende goedheid van het zuiver-gelukkigend zomerlicht; op eens zag zij voor zich duidelijk dat zij nooit wêer zou terug zijn uit de eenzaamheid van de laatste weken die langs haar waren heen-geneveld. Zij zou alleen blijven altijd, eindeloos alleen tot in 't verre verschiet van haar dagen, eentonig, 't zelfde, sleur-gaand

week na week, maand na maand, jaar na jaar.

En nêrbuigend haar hoofd bleef zij zitten staren naar den grond, volgend de willooze beweging van haar handen, die zacht streelden langs de neigende heen-en-wêer wuiving der lang-puntende grasplanten.

De zon schoof lager en lager naar den blauw-wazenden horizont, dwars-guldend een warm-kleurend licht over de duister grijzende hei, vèr-goudend den donkeren opstand der Loos-drechtsche bosschen, lager en lager zwevend den ernstigen weemoed van den wijkenden dag. Hoog in de lucht begonnen kleine wolkjes te grijzen, rose lichtend met têer-dichtende randen, stildrijvend in de wijde ruimte, eindeloos stil bewegend in luidloozen voortgang.

,

XIII.

En haar leven ging eentonig, 't zelfde, dag op dag, week voor week, maand na maand.

En haar leven ging kleurloos onder de regelmatigte wisseling der jaargetijden, de dagen nevelend tot weken, deelen de weken tot maanden, de maanden rondend tot langzaam heensnellende jaren.

De winter. Korte, grauwtreurende dagen van nêrsiepelend licht dat moeielijk loomde over de aarde, huilend van den egaal-grijzen hemel, een taai-hangend schijnsel van moedelooze wegleving, lange, lichtlooze uren van stil-streependen regen, achtereen, eentonig door, altijd en altijd raggend van de gelijk-dekkende lucht, uren 't zelfde onder de onveranderde kleur buiten, waar een flauw-wazige nevel doemde, dampend over de zwart soppige boomen, den natten weg donkerend met een diepe bruining van vocht, spiegelend de blauwe daken aan de overzij met veegen helderheid, onmerkbaar wisselend onder de luidlooze schuiving der wolken. Matte, onbewegelijk-kruipende dagen die zij in haar huis bleef, denkeloos

vervelend naar den lêegen weg, niet bewust den zwijgenden voortgang van haar leven, luisterend 't weenend klagen van den wind, wonderend uit de wezenlooze drooming waarin zij soesde dat de uren langs haar waren heengevloed, zonder nablijvende kleur, zonder herinnering. Dan zag zij langzaam den schemer donkeren over den weg, luidloos neerdrijvend op de vlagende waaiingen van den wind, somber dekkend dichter en dichter op de aarde, een wijde, groote zwartheid waarin de wind wilder woelde, kletter-spattend de dikke druppels tegen het vast-glazend venster. En de nacht stond over haar alleen-zijn, de eindeloze nacht waarin de geheimende fluisteringen van den wind angstig klaagden, huilend een week-weenende vernietiging van geluk, een eeuwig dompende zwaarte van leed, waarin de regen klakte altijd door, zonder ophouden, een lange druppeling van onzichtbaar schreien.

Heldere, hard-lichtende vriesdagen waar doorheen de glazen wind sneed, scherp, dun droog-stoffend den weg waarop de zon bleekte; een ijl-blauwe hemel waartegen 't witte licht stond beweegloos, strak in de wolklOOze zuiverheid van kleur. In haar kamer warmde een vroolijk licht, luid-plekkend scheeve figuren op den grond, helderend in slaande tinten de meubelen waarover de zonnestralen schuin bundelden, strak-lijnend

dwars door de spiegелende ruiten. En als zij uitging klopten haar stappen kort op den drogen grond, een voortdurende geleiding in haar gaan langs de verlaten wegen waarnaast de bouwvelden lagen wijduit, leeg in het helle zonlicht, donkerkluitend de harde brokkeling van aard, de weilanden ver-glazend van grijs-groene dunning, de boomen met spichtige lijning der zwarte stammen, scherp-warrelend de bladlooze takken, fijn-nettend tegen het blinkende blauw. En het zonlicht diepte heen, ernstig innigend de blauwe lucht, trillend onder tegen den hemel een langzaam donkerende stuiving waarin de sterren even punten, luidloos sterkend een goud-flikkerenden schijn, een geheimzinnig fluisterende oneindigheid van tooverende visioening, roerloos stil onder den wijd-zegenenden maanglans die zacht-groen blauwde strak-spannend de buigende koepeling van sprekende vlekkeloosheid.

Dagen van sneeuw, moeielijk rekkend tot den avond onder 't laffe licht dat droomend kleefde langs de grijze drading der vlokken. Een zwijgende moê-volgende warreling van grauw-bewegende witheid, zacht-lagend tot têer-dichtende klomping, stil-dekkend een onmerkbaar hoogende spreiding van blanken schijn waarin de geluiden dof klankten, in den natten damp. Lange, koude uren van suizend-scherpen wind met de klein-stukkelende

sneeuw die dun blies tusschen de reten der vensters, stuivend tot poederend uitgeblazen strooïing van levenloos wit, strijkend met week ruischen door de lucht, gestadig dekkend buiten op den droog-gevroren grond waar zij bleef liggen, los van harde rulheid, naakte, grijze plekken blootend waar de wind boorde, opgepoederd tot welvende kuilen tegen de boomstammen en tegen de huizen. En uur na uur gelijkte heen, moedeloos leeg onder 't treurend donkeren van den dag; onhoorbaar kroop de avond op uit de matte induistering van den dagschemer en alleen het weeke galmen van den wind treurde door de stilte, bolderend met welvenden val in den schoorsteen, telkens kort brommend een loeiend knorren in den haard waar 't vuur spatterend opsloeg tot een waaïering van vonken.

En daarna dagen waarop de hemel helder, vroolijk stond boven de witte aarde, een hooge, ruimende zuiverheid van blauw, waartegen een plat-schitterende zon alleen zilverde, wijduit stralend een hard licht dat de breed-strekkende sneeuwvlakte blindde in eindelooze blankheid. En in haar loopen over de wit-mullende wegen hoorde zij 't telkens kraken van haar stappen op de inpakkende sneeuw, een zacht, klein méelevend geluid in de verre rust rondom haar gaan. Wijd weg aan den horizont nevelde de sneeuwvlakte in een têer-blauwig waas, diep-kleurend van een

even violettenden weerschijn; de boomen aan den wegkant stonden ernstig, roerloos op, een na een, met de streepende langsbanding der sneeuw aan één zij, zwaar dragend de uitwijkende vorking der takken waarop in kleine hoogten de sneeuw riggelde, dun-wittend naar de tēere einden.

Een hoog-zangende, wijd-vredende Kerstavond, nahirinnerend jaren lang. Zij had laat gewandeld door het Spaanderswoud, weeklopend onder de ernstige stilte die dichte over de onbewegelijke boomen, voorzichtig stappend over de verlaten paden, angstig dat zij een geluid zou breken in de blanke vrede die van den grijs-stillen hemel kalmde. Toen zij op den Trompenberg kwam was ongemerkt de avond geduisterd over de aarde. Ver vóór haar lag de donkere klomping van het dorp, zwart zwarend uit de wijde leegte van de hei, met de onregelmatige schemering der boomen even wit gepoederd tegen de dun-helderende lucht. En de hei naast haar schoof in slapende beweegloosheid naar den onzichtbaren horizont, heenlossend in den blauwen nacht, roerloos wit van een week-schijnselende zuiverheid, optooverend uit de nēerplattende vlakte een droom-schemerend licht, eindeloos stil, een doode, wattende stilte, waarin helder, onduidelijk een paar verre menschenstemmen opsloegen, kort galmend een zilveren klank. En over alles smeekte een geheimzinnig

zwijgende hemel, têer-nevelend een zachte wolking tegen het diepe blauw, waar tusschen week goud de sterren zangden een altijd-vredende fluistering van mooi geluk. Telkens suisde een vaag zuchtende wind door de eeuwige rust, trillend in onzichtbaar bewegen de dun-kristallende boomtakken, ruischend op den hard-witten grond een têer-ritselenden regen van sneeuw, een zacht-mystiek klagen, sprokend uit de geheimende schemer-lichting van den nacht, oneindig, weemoedig van nooit-geleefd genot.

En uit de verre stilte begon 't zilveren klanken van de avondkerk te zangen door de kalme lucht, wijder en wijder welvend 't trillen der galmen, een alles zegenend spreiden van onzichtbaar vloeiende zuiverheid, lang, langzaam en diep.

Toen, terwijl zij luisterde naar de gelukkig-visioenende drooming van zangende kleuren die innig weenden rondom haar alleen staan in de wijde, ruime vrede van den avond, toen voelde zij 't op eens dringen naar haar keel, uitscheurend een ruw snikken in de groote eenzaamheid waarin haar leven stond, verlaten uit de steunende mêeleving van hooge liefde die zweefde een gouden weemoed door de diep-blauwende geheiming van den Kerstnacht.

En op haar kamer had zij den heelen avond gezeten voor het vuur, peinzend haar voorbije leven, starend in de langzaam-wegrossende gloed

haar toekomst, een onmerkbaar heenlichten van haar bestaan, eindend in een kille grauwheid, dood, een valen, dof-zwijgenden dood.

Er kwamen dagen van dooi, dagen van lauwen, vocht-klammen dooi, waardoor een zacht-geurende dooi-lucht zweefde, opademend van heel ver, wevend een vaag beloven van helder warme zomers onder de wolkende lucht. Van den gelijken, grijs-dekkenden hemel woei zacht-, mistig-dampend een fijn-vochtende regen nêer, waas-poederend een weeke neveling van onzichtbaar nat over de huizen, langzamerhand donkerend de kale boomen met egaal-tintende kleur. En s'avonds loomde een dichte, wit-grijze mist, dof onder de even zichtbare takken, een wêe-riekende, onbewegelijke nevel, vreemd-kringend de stille lichten der lantaarns, een loodstille dekking van ontastbaar zwijgen, kort-zonderend huis na huis, boom na boom in de plotselinge omhanging van vaste witheid.

Stille dagen van koele frischheid met een kleurloos licht dat treurde van de lage lucht. Wanneer zij wandelde voelde zij haar stappen zacht drukken in den weeken grond, die koud, donker lag in een beweeglooze rust, de grasvelden dun-groen in een lêege, onverschillige wijking naar een onzichtbaar verschiets waar een gordijnende damp onbewegelijk hing, stompend tot vormlooze grijsheid de vaag zichtbare donkering

der dingen. En zij bleef een langen tijd kijken naar het vroeg-vroolijken van de helder kleurende crocussen die los opvlekten uit de zwarte aarde, alleen wonderend hun schelle geluidjes van kleur tegen de levenlooze grijsheid om hen heen.

En bij haar terugkeeren naar huis zag zij veel aan den hemel een breedwijkende scheuring der wolken, waartusschen de onzichtbare zon een geel licht kleurde, roodend naar 't Westen een donkerbloedende gloed, luidloos scheidend in het zwijgende grijs der wolken, langzaam onduidelijkend naar een roerlooze egaalheid, waarin de breking der helderheid wegzoog lossend tot dun-vloeiende tinten van geel en oranje. En alles was stil, een eindelooze, zware stilte, wijdhangend een zwijgende rust over den heenloomenden dag.

Langzaam groeide de lente op uit de naakte grauwhed der koude maanden, een têr luwen van den òmsuizenden wind, rekkend de dagen tot langere lichtheid.

Er waren dagen van kleurloos licht met een wolklooze lucht têr-blauw in eindelooze strakheid waartegen een schitterend zilveren zon blikkerde, blindend en wijd. Hoog wildde de losse Noordwestewind door het zonnelicht, moëblazend een bolle rusteloosheid, een koud zonstoffende wind dagen achtereen, nêermattend tegen den avond onder den vaag-kalmenden

schemer, opsuizend onder 't nieuwe licht van den volgenden dag, vermoeiend-eentonig vullend de uren met kleurloos wit bewegen. Wind-dagen met een brokkel-wolkende lucht, grijs-stukkend met luidloos drijven in de ruimte, eilandend tot groote vlakten donker grijs, vreemd-figurend met snelle verandering in elkaar, telkens somberend angstige schaduwen die zwijgend voortjachtten, kort-helderend een nêervallend licht dat schemerig wegzakte tot een egale kleurloosheid. Dagen waarop zij uitging vast-stappend tegen den wind, moê-loopend tegen de bolderende drukking van scherp-suizend geluid dat langs haar hooren schoof, koud-voelend in de luwe schaduw buiten den zonneglans van daareven. En over de lêege velden zag zij de wolkschaduwen jachten met snel-nevelend schuiven, naderend over den grond naar haar stilstaan onder de dekkende ophooging der boomen met zwijgende somberheid, heen-snellend naar de wijde verte waar de zon onbewegelijk een korte poos stond, grijs-egalend alles waar 't licht heenzoog, plotseling doodend de helle kleur van zilveren schijn.

Dagen van ruw-donkerende regens, wisselend de glasdradende neveling der druppels tot wild-warrelende sneeuw-buien, plotseling tikkend de hard-drooge korreling van hagel tegen de ruiten, waartegen de klein-rollende witte stukjes afsprongen,

een dun-rulle laag dekkend op den grond, die langzaam wegzoog in de vochtige aarde. Weinige dagen van een warm-luchtende zomerzon, droomerig stil onder de weeke drijving van zacht licht, dagen die een moedeloze matheid drukten over haar denken, de ellendigste dagen van haar eenzaam leven, waarin zij een berouwende smart hoorde waarschuwen in haar binnenste, een wanhopig verlangen der vroegere tijden, een lust de uren terug te zoeken van vèr-geleefd geluk, machteloos haar willen te krachtigen tegen haar neiging, die zij wist dat haar zou pijn-slaan dagen achtereen. Buiten streek een zacht-têere tint van dun-bleekend groen over de boomen, een luchtig-mazend kantwerk van ontastbare kleur, dat los hing over de donker-kale takken, ineenvastend naar de verte in den dichten opstand der stammen. En s'avonds weefde de zon, die langzaam heenzweeg aan den blauw-rozenden hemel, een melancholiek schijnsel van late innigheid over de aarde, een weemoedig-stillende weekheid van vage drooming, vóór-kleurend een visioening van vreemd-gekende landen, zangend een zacht-weenend verlangen om weg te zijn, ver weg, waarin de avondwind zuchtte door de takken een even suizend geluid van koele warmte. Dan bleef zij zitten voor het open venster, peinzend naar den nacht, die langzaam alles heen-sliep achter de luwe donkerte van fluweelend

grijs, volgend in haar herinnering de reining van dagen uit haar jeugd, de mooi-lichtende uren van gelukkigen weemoed, wanneer zij op haar kamer droomde over de induistering der rustige tuinen, waarin week-vage stemmen galmden, weglossend in den innig-fluisterenden nacht. En tegen de verre lichting van haar jeugd zag zij haar leven staan, een grauwe, nooit-helderende massa, dor-eentonig, 't zelfde, zonder kleur, zonder geluid.

De zomer. Een hoog-schroeiende zon die droogde over den dof-gloeienden grond, een wijd-warmte-slaande zon, scheerend een hel blindend licht over de aarde, waarop de donkere schaduwen stonden scherp-snijdend tegen de wit-terug-slaande lichtplekken, een ruim-juichende helderheid, die luid zangde over 't donkere groen der bladen, de kleuren der bloemen opvlekkend tot kort-spuwende tikken van tint, broeiend een loode hitte door de dagen, die vredig stil rustigden in den zwijgenden voortgang der uren. Er waren dagen van warmte, waarop s'morgens een zachte moê-loomende wind-stilte drukte onder den egaal-blauwen hemel, overschetterend s'middags naar een strakke hitte, die zuiver stond onbewegelijk boven den berstenden grond, even koelend s'avonds in het dunne suizen van den wind tot een zacht-lauwen schemer, dompend een loode warmte s'nachts in het limpide

zwart dat doorzichtig dekte onder den ster-tinkelenden hemel.

Ongemerkt was alles veranderd onder de leefflichtende warmte van den zomer, kleurend een helder groen langs de grijs-liggende breedheid der wegen, de velden vierkantend met recht-wijkende hoogingen van wit en geel, vullend de ruime lêegte van de vlakte met scheidingen van zacht-weeke tinten. s'Middags, wanneer zij uitging, liep zij langzaam stappend in de warme rust, droomend onder de luidlooze nêerligging van den zonneglans, voelend tegen haar gezicht de droog-gele uitbroeiing der korenvelden, waarin de bruine grond droog-glad kraakte onder de scherp-harsende hardheid der denneboomen.

Dagen van vochtig-klamme warmte onder de wolk-grijzende lucht, zonder zuchten van wind, zonder koelen van droog-lichtende zonnestralen, dagen van melancholieke stilte onder de beweegloos-hangende bladen, roerloos-lammend de takken, die log strekten in het kleurlooze licht, een luidloos drijvende rust, oneindig treurend een vagen weemoed onder de lage dekking der wolken. Dagen van dof-broeiende benauwdheid onder den dun-wolkenden hemel, waarvan een zonloos licht hing, telkens brekend een langzaam-heenzuigenden zonneglans uit de onmerkbaar dichtende grijsheid van den horizont.

En de wolken grauwden dichter op langs de week-tintende lucht, schuivend in luidloozen voortgang een dicht-ineengrijzende vlakte van donkerend grijs, angstig breedend wijder en wijder een dik-somberende laging van blauw-grijs zwart, waartegen de zonnestralen braken, valsch helderend een kras-veegend schijnsel dwars-vreemdend over het mat-rustende licht. En alles schemerde weg onder een vroeg-nachtende duisterheid, die luidloos dieper dekte een vreemden avond over de dreigende stilte. Dan plotseling schudde de wind met buigende welving tegen de boomkruinen, wervelend met korte stooten een warreling van droog-poederend stof langs den grond. En de regen begon nêr te tikkelen met enkele, ronde druppels, sneller trekkend lange streepen van nat uit de zware lucht, plassend in de tril-slaande ruisching van vocht, waaiend tot op-nevelende misting van damp, voortveegend langs den donkerenden grond met suizend schuiven, kletterend tot breed-tranende streepen langs de ruiten.

Kort sneed de bliksem in den grijzen damp, dof-narommelend een duister-dreunende dendering van zwaarte, telkens scherper puntend een klein-hellenden streep van ros licht, waarachter de pers-drukkende slagen vielen uit-rommelend tot zacht brommen, weeker en weeker. En langzaam dofdon de slagen verder en verder uit elkâar,

heenbrommend naar de verte, groote ruimten stillend tusschen het wêerschuddend dreunen. Alleen de regen siepelde nêer, achtereen, langdruppelend met zacht tikkelen, dunner stralend de strepen vocht, die van de langzaam wittende lucht lijnden.

Wanneer het onwêer voorbij was, ging zij wandelen, ademend de vochtende koelte, die nêerhing van de brokkel-drijvende wolken, luisterend het week klakken der druppels langs de bladen, die een frisch-groene geur donkerden onder de boomen, waarin de zon begon te lichten, trillend kort-kleurende tikjes schittering tusschen de natte takken.

Twee wandelingen, die in haar denken bleven, mête-beeldend hun herinnering der jaargetijden.

Een droog-heete middag, gloei-stolpend een blank-hard licht over de hei waar de bruin-roze grond een wolkenden walm van broeiende benauwdheid terugsloeg naar boven, rul-glijdend het losse zand onder haar stappen die moeielijk schoven over de laag-dorrende planten. Onder de dicht-bij-eene sparreboomen van het bosch hing de loome warmte log, beweegloos-zuiver drijvend een duizelende geur van groen-scherpe harslucht, heendunnend plotseling in de koele schaduw der hooger groenende boomen waarvan de bladen breed dekten een donker lagende

diepte van onbewegelijke rust. Dwalend langs de smalle paden droomde zij voort, luisterend de zacht-geheimende geluiden van het hout, telkens stilstaand in de wijd looden rust rondom haar lichaam. Hoog boven haar hoofd soemden onzichtbare insecten een week-lijnend suizen, dun-raggend een helder gouden arceering van dooreen-warrelend gestreep; kort-schuivend tikte het vallen van een dor takje op den slapenden grond en dan was alles eindeloos zwijgend, alleen het ruischen van de stilte weefde een onzichtbare têrheid van leven door de doode matheid.

Zij stond voor den spoorbaan, die plat lag gelijk met den boschgrond, grijs, helder rechtend met het zuivere zand tusschen de opstaande warreling van lage planten langs de randen. In een eindeloze strakheid trokken de rails voort naar beide zijden, langzaam lijnend naar elkâar, heenpuntend onzichtbaar in de donkerschermdende sluiting van boomen in de verte, plotseling ombochtend aan de andere zij over de wijde zon-lichtende hei. 'T was of een zware, onmetelijk doffe lêegheid dreef over den vast-liggenden weg, een nooit-wêer-bewegende stilheid die v  rwevend uit het omstaande hout langzaam n  erloomde over de scherp-snijddende lengte van roerlooze verlatenheid, glimplassend met luidloos zilveren groote veegen schuivend licht langs de donkere rekking der lijnen.

En zij ging verder, stappend met gelijken gang door het dik-mullende zand van den weg, diep-ademend de schaduwende koelte die onder de breed-langs-staande boomen frische. Toen zij aan Groeneveld kwam luchtte een week-blazende wind over het wijd-uiteen stammend hout, geurend met têere welvingen de warme wuivende ademing van droogend hooi, strijkend met dun-trillend bewegen over het diep-donkerend water dat naast den smal-witten weg sliep. Aan de overzij van den vijver ging zij liggen op het dunne gras, droog-koelend in de vochtende schaduw der boomen die breed boven haar hoofd over het water schuinden. Ver voor haar lagen de wijde grasvlakten zuiver zonnend onder het hooge licht, wijkend achter den even geweten straatweg naar het week-donkerend verschiet waar een ijlgrijs waas schemerde, onmerkbaar vloeiend in het laag-staande blauw van den hemel. Onder haar zuiverde het water van den vijver, onbewegelijk, diep-helder met de onduidelijke rommeling van grauw-stille waterplanten, plat stalend naar beide zijden, glanzend met een schitter-glimmenden lichtschijn tegen den scherp-buigenden kant van het eilandje in het midden, langzaam donker-week-geelend naar de schaduw die de dik-bladerende boomen naar onder vloeiden. Tegen de glad-glooiende gras-helling van de overzij platte een hel-groene

dekking van plomp-bladen op het water, zacht telkens deinend met week bewegen, even vastgedrukt door de witte, rond-heffende knoppen, heen-smallend naar het midden tot een klein-rond alleenzijn van een glans-geelende bloem, hel vlekken tusschen het grijs-groen glimmen der klein-droog-druppelende bladen. Hoog, breed tegen de trillende blauwheid van de lucht donkerden de boomen van het eilandje, hun dooreen-warreling van groen mengend in het glansbruin der beuken, waardoor de zon een roslachtende schroeijing streek, hel-nêer-staand op het kleurend water. En over alles rondde een vaste stilte, wijd wevend een glas-hardend licht, een dun-kleurende blauwe rust heenkoepelend naar de wijkende verte, een kalmspreidende zilvering van zacht-metalende zuiverheid waarin kleine geluidjes lijnden een nauw hoorbare zanging van geheimzinnig leven. Even schoof van heel ver het rommelen van een spoortrein door de stilte, dof-snijnd een lang fluiten in de lucht en daarna weefde wêer de luidlooze rust een webbe van kleurloos suizen over het water.

Toen, in de lichtende eenzaamheid van haar zitten voelde zij langzaam een eindeloozen weemoed treuren door haar peinzen, een smart-berouwend verlangen naar liefde, een treurende behoefte weg te zijn uit haar lichteloos leven dat duister somberend

grauwde tegen de helder juichende zonning rondom haar, een diep-woelende ellende over haar gebroken gang door de dagen, die zij eindeloos zag reien na elkâar, lichteloos in het hooge licht om haar heen. 't Was de altijd wêerende refreining van haar droomen, de langzaam opsluipende wêerklank van wat onduidelijk huilde in het diepe geheimen van haar voelen, het zwaarhangend duidelijken van wat onzichtbaar schrijnde in haar moedeloos treuren, vaag-schaduwend het verder wijkend licht van vroegere vreugd. In de blanke stilte van den zomermiddag ruwde haar smart op, wijdend in het vredende kleuren der goud-omzangende geluiden tot een dompende wanhoop, benauwend haar ademen in de fijn-geurende lucht tot moeielijk-hijgend stikken, een grenzeloos rauwende onverschilligheid voor wat komen kon nog in haar leven, mooiend voor haar tranenstralende oogen den dag waarop zij zou nêerliggen, voelloos en koud.

En met haar loopen naar huis zweefde haar smart-donkerend voelen met haar mêe, wolkend rond haar hoofd een duistere ziening van leegte, klankloos leeg, een ver-duistere schaduw van nooit gedacht leed, langzaam duisterend het zilver-lichte beeld van den middag.

Wêer een dag van zon, een gouden, herfst-neigende zon, onbewegelijk vloeiend een innig

licht over de hoog-stammende denneboomen. Zij was uitgegaan zonder doel, slenterend langs den straatweg die verlaten grijsde onder de stoffig-droge hitte van den middag. Zij was het bosch ingedwaald lusteloos menschen te ontmoeten, verlangend een eenzaam loopen ver van het kleurig gaan van vroolijkend leven langs haar melancholie. Dicht aan de kanten van den zacht-zandigen weg schemerden de boomstammen met een grijs-wazige kleur, dicht opeenvullend een ineenvloeiende stam-tinting waarin smalle strepen helderheid stonden ver-dekkend de ruime lichtheid van de hei. Een zacht weemoedige luidloosheid stond over het bosch, donker-bruin tintend den ongelijken grond waar de oude naalden droogden een vlak-spreidende kleur, eentonig en stil. Eentonig, egaal van weeke grijsheid dichtten de boomen nauwer naast elkâar, ineendonkerend de somber-groene takken die beweegloos stijfden hoog uit de kale rechtheid der stammen. En het zonloos licht laagde stiller en stiller onder de schemerende streep-naaldende kruinen, loom-doffend een scherp-geurende hitte die log hing op den gladden grond. Een langen tijd liep zij voort, soezend in de dood-zwijgende stilte, onbewust haar gaan langs de altijd zelfde boomen, denkeloos stappend over den grijzen grond, egaal 't zelfde onder de dekkende laag lichteloos bruin.

En opeens ruimde een wijd open plek voor haar lichaam, een hel-lichtende blankheid van zonglans, wijkend rondom naar het hooggordijnend bosch, zwartgroen donkerend in forschen opstand onder de luide welving van glans die nêersloeg van de strak-blauwe lucht. 'T was een vast zwartende muur van donker groen, een breed-wijkende sombering van egale diepte, scherp-snijdend een zacht-buigende lijn tegen het glans-groenende grasveld dat eenzaam, luidloos sliep onder den hoog-helderen hemel. Over den blank-blindenden weg stapte zij voort, scherper trekkend in haar oogen de langzaam los-bruinende stammen van de Vuursche, teruglatend achter haar den treurende weemoed der dennestammen, voelend de koele schaduw der oude bladboomen zegenen over haar hoofd. En moê van den langen weg ging zij zitten onder het rustig-schemerende licht dat dun zonkringde op den grond.

Hoog rustig voor haar blokte het oude kasteel, recht opwandend zijn rose-helderende muren uit het water waarin diep naar onder roerloos strak de kleuren spiegelde, in limpide drooming. Een slaap-zwijgende opstand van zware rustigheid dragend met stuttende vastheid het blauw-glanzend dak waaruit de vierkante schoorsteen breedden, scherp kantend tegen de lucht. Aan de overzij glooide het lichtend groene grasveld onder de

breed staande bundeling van zon, vlekken uit de gladde gelijkheid een warreling van schetterklappende bloem-kleuren, kort-trillend in het helle licht. En verder donkerde de diep-fluweele schaduw der boomen, têr-duisterend op den grond, wijdkringend rond den ruimen zonglans van het kasteel de geheimende sluiting van een verre wereld. Onder tusschen de boomen hing een poederend-gouden lichtheid van droomende warmte, langzaam heendunnend tot een vaag schijnsel, losvloeiend naar de schemerende dichtheid rondom. En alles stond roerloos, fluisterend stil, een gelukkig vredende stilte waarin zilver-dun het zangen van een vogel klankte, even zuiverend een witten toon door het gouden lichten der zon. Zij bleef onbewegelijk zitten, starend voor zich uit, luisterend de vredende suizing der stilte, een zacht kalmend spreiden van innig-weenenden weemoed, een vèr-belovende rustiging van ernstig vreugdend geluk.

En de uren luidloosden heen, têr-vloeiend in het zacht-schaduwend licht dat verder en verder droomde naar de donkerstammende boomen, waarvan de hooge toppen goud-kantend trilden in het vredende licht van het late middaguur.

Toen zij terugging naar huis was 't of zij een groot, gelukkig uur van haar leven terugliet, een mooi-zangend visioen dat nooit wêr zou werkelijken

in de duistere gewoonheid van het bestaan dat zij tegemoet ging, alsof daar een laatste glans van hoog geluk gedroomd had door haar voelen.

De herfst. Groote, goud-stille dagen. Dagen van wijde goudheid, dagen van eeuwig-rustigende goudheid, dagen van eindeloos gouden weemoed, rondom vredend innig en zacht. Dagen van ruimguldend licht, wevend glanzende draden ontastbaren schijn door de nauw-deinende lucht, een langzaam heenleven naar een snikkend berouw-wend donkeren van een nabije toekomst, een ernstig beloven van oneindig durende treuring, langzaam sluipend door de zacht-wijkende rustiging der uren. Dagen van weeken zonneglans têer-fluweelend een weenende streeling, zegenend een gelukkige smart over de roerlooze aarde; dagen van ver-stil-blauwe luchten waartegen de gouden zonneglans heenvloeide, dun-ijlend tot onmerkbare klaarheid. Wanneer zij wandelde liep zij langzaam voort in den innigen goudglans der lucht, droomend onder het stille koelen van den herfstgeur die van den hoogen hemel nêerstond, helder en frisch. Wijd-uit breedde de hei, een verre wijking van zacht-tintend rose, kleurend boven den bruinen grond tot naar den horizont waar een dun-grijze nevel droomde, ineen-blauwend naar de lage welving der lucht. In het luidlooze middag-licht zweefde een onduidelijke suizing van

klanken door de ruimte, op-geheimend van heel ver, vaag fluisterend een têere wolking van heenijlende kleur om haar hoofd, voort-lossend achter haar over den kalm-liggenden grond. Ver donkerstompnd in het dunne licht lag het dorp met de donkere hooving der boomen tusschen het helle kleuren der daken, vast uit de platte vlakke, breed eindend tot een heen-dungroenende rijzing van blauw-wazend bosch, plotseling kort-stammend tegen het helle zonlicht dat over de hei glansde leeg en zonder sluiting. Alleen, recht-borend boven de boomen glom het grijs leien dak van den toren eenzaam, zwijgend met onverschillig staren in de zuivere helderheid. Kort schitterde tegen het egale blauw het los gouden vlekken van den windhaan. En luidloos hing de zon langs de eindelooze diepte van den hemel, onmerkbaar schuivend naar de verre welving die heenboog naar de aarde, langer donkerend de schaduwen over den glingladden grond, lager tintend de boomtoppen in de verte waarvan de nevelende schemering heenzoog tot goud-poederend lichten. Dan voelde zij onhoorbaar een smart-pijnende melancholie dichten over haar denken, een diep-zwarenden drang om nêr te liggen altijd tot 't einde, moedeloos klagend haar verloren leven dat donker ging onder de mooi-kleurende zegening van laten zonneshijn.

Na het eten ging zij voor het huis zitten, wachtend het langzaam schemeren van den avond. Tusschen de donkere boomen van de Groest egaalde de breede weg met heldere plekken, scheef lichtend naast de schaduwendende grijsheid van kleurlooze tint. Schuin aan de overzij bundelde de zon een breede schuiving van dwars-geelende lichtheid tusschen den ruimen uiteenstand der huizen, warmend een vloeiende helderheid van plassend licht over den weg, opveegend een vaag gouden losheid van kleur langs de vaste stammen.

Dan op eens in de verte boven den weg, zag zij het stof wolken onder de donkere boomtakken, dekkend achter de grijze stuiving het vage bewegen van onzichtbare geluiden. En langzaam hing de zwevende warreling naderbij, overlichtend in de geele dwarsbundeling der zon, die tusschen de huizen schoof, doorzichtig dunnend het vale waas waarin een kudde schapen liep, dicht opeen dringend tusschen de voetpaden, steunend de grijs-witte lijven naast elkâar, onrustig bijeen gehijgd door den bruinen hond die haastig langs hen blafte, donker-kleidend tegen de dooreen-warrelende beweging der witte pooten. En dunner in den gouden zonneglans poederde het stof omhoog, een gouden wolk drijvend boven de kudde, nêrwemeland in goud-trillende lichtheid

over den weg, uitzwevend een wijd-wazige rosheid tusschen de gelijk-lanende boomen, een vol-levende stuwung van dooreen-haastend loopen waarin het stootende blaten kortte, week heengedekt, onder het schuivellend gaan. En de kudde stuwde rond den hoek, doffer ruischend den haastigen voortgang over den droogen weg, wijd leeg latend de langsame achter-stapping van den herder die alleen, rechtop, donkerde in de ros-heldere neveling van goud-stof die luidloos nêerlaagde over de verlaten voetpaden. Dan was alles rondom wêer stil, een ernstig staande stilte waarin het wijkende licht van de zon een têere blauwheid weefde, langzaam donkerend een weeken schemer over den grond. En de zon schuinde weg achter de egaal-tintende daken, luidloos lager en lager fluissterend een gelijk-strakkend licht, onmerkbaar diepend langs den wolkloozen hemel een vaste blauwing waarin even kort de sterren begonnen te bleeken, geheimzinnig van verre stilte. En de avond droomde op uit de ineendonkerende aarde, een mat-blauw-groene lichting van weeken maanglans, langzaam stillend een metalende toovering, donker klompnd. de boomkruinen tegen de strakster-tinkelende eindeloosheid van de lucht, scherp-trekkende schaduw-plekken zwartend op den grijzen grond die dood lag onder de witte kalming van het hoog-dunnende schijnsel.

En daarna de nacht, de wijd-omzwevende nacht, de zilver-stille nacht waarin het weeke ritselen der bladen zuchtte een suisend gefluister, onhoorbaar heenlossend in de omhangende zilveren kalmte; de koel-metalende herfst-nacht visioenend vreemd donkerende omtrekken tegen den vrede-spannenden hemel, waarin het goud der sterren flikkerde luidloos, zingend een droom-sprookenden toon van stil geheim. Dan stond zij op, moê van haar heen-en-wêêr zwijgend denken en 't was haar of de wijde stilte van den nacht over haar leven had gedekt een donker-kleurend treuren waarin vaag lichtend de herinnering van vroeger schemerde, klankloos in verre wijking.

Er waren dagen van bleeke, zacht-vloeiende têrheid, kleurloos droomend van den wolk-dekkenden hemel een wijd-overstillende zweving van vreemd-fluisterend leed, een luidloos deinen van weenend licht langzaam lagend over de aarde, doezelig drijvend onder de gelijk-strijkende lucht.

Over de donker-groenende bladen begon een ros-bruine tint te strijken, droog-schrimpelend het dicht-warrelend gelijken der kruinen tot lichtdunnende kleur. In de roerlooze stilte van de lucht zweefden de geel-bruine bladeren luidloos omlaag, geleidelijk spreidend over den grond een schuivelende plekking van dorre treuring, kleindwarrelend onder het lichte suizen van den koelen

wind. En de herfst leefde onmerkbaar heen, naaktend de boomtakken tot smal-zwartende streepen waaraan de zacht-geele vlekken helderden tegen het late groen.

Lange dagen van regen begonnen te somberen van de lage lucht, schuddend met heen-en-wêerende wuivingen de natte stammen, zwevend met wild dwarrelen een daling van dorre bladeren naar omlaag waar zij vast kletsten vocht-rottend in het plas-weekend zand.

De avonden begonnen vroeg te duisteren over de aarde, klompend tot onduidelijke plekken het zwart der boomen, de huizen heendonkerend achter de diepe lichteloosheid van den nacht, klagend weenende waaiingen van regen-kletterenden wind tegen de ruiten. En een vocht-klamme kou hing in de lucht, even warmend wanneer s'middags een bleeke zon brak tusschen een helderende wolkscheur, kort herinnerend het heengeleefde licht van den verren zomer.

Op een laten herfstdag was zij gaan loopen vast stappend in de stille koelheid die nêerstond van de stille lucht. In het Spaanderswoud hing een klam-matte damp tusschen het laag-stillend struik-takken onder de hoog-rustige boomen, klevend een vochtige kou op het zand waarin haar stappen zacht drukten tot ondiepe kuiltjes. Hoog om haar heen gleed een gelijk-doffe rust,

hangend een doodende stilte over de takken waaraan de dorre bladen onbewegelijk bruinden tot hel-egalende vlekken, scherp snijdend tegen het donker-glanzend groen der dennenaalden. Telkens gleed een week-blazend zuchten door de grijze lucht, zacht-suizelend een geelen regen van dorre bladen over naar onder; een tijdlang zweefden zij in het licht, hoog en laag wiegend op een onhoorbare trekking en zij laagden nêer, even schuiveland een kort geluid en daarna was 't wêer stil, een hoorbare suizende stilte waarin 't afknappen van een dooden tak een scherp vlekje brak.

Zij was gaan zitten op den bank voor het vijvertje, rustend in de lood-hangende doodheid om haar heen. Tusschen het laat-staande riet van de oevers lag het water dik, zwart-helder, met beweeglooze klamming onder het verre grauw van den hemel. Groezelig, dooreen-groenend plette een laag waterplanten onbewegelijk op de donkerglanzende vlakte waarin de boomen diep spiegelden zonder trilling naar onder met een statige zuiverheid. De bruin-ruwe palen van de brug stonden vast in den donker-glimmenden plas, recht naar onder borend den wêerglans naar een onzichtbare diepte. En het meertje lag log, zonder rimpeling van zijn zuivere zwartheid, even telkens kringend een kleine deining wanneer een druppel

van een overbuigenden boom in het water tikte, eentonig en zacht. Hoog in de rustige grauweheid van de lucht streepte een vogel kort langs, nêervallend een scherp krassen over de roerlooze stilte. 't Was een doode rust, een lood-hangende sterving van uitgemoeid leven, een mat nêerliggen van eindeloos verdriet, een moêwe droomgang naar een lichteloos einde, een langzaam heen-smarten van wat geweest was naar een vreugdelooze somberheid, een snikkende weemoed weenend van den lagen hemel met ernstig zwijgen.

In de smart-ontreurende weving van wanhopige melancholie, was 't haar of een wijde behoefte naar rust nêersliep in haar denken, een neiging weg te zijn uit de moeiende deining van denken die rondzeurde in haar hoofd, een innig-smeekende drang nêer te glijden onder de fluweel-kalme spiegeling van het water, langzaam en zacht, nêer te glijden onvoelbaar dieper tot heel ver, droomziende de sleep-streelende vloeiing der weeke rimpeling over haar hoofd, weeker en weeker, en heen te blijven in een eeuwige rust, eindeloos stil in de stervende stilte rondom.

En zij had zitten snikken, lang, zacht schokkend haar lichaam met zenuwend schudden, droefvoelend de loom-matte moêheid die over haar lichaam hing, kleurloos en zwaar.

Rechtop voor het tuinhek stond Martha te wachten tot de begrafenis voorbij kwam. Plotse-ling in de egale vreemdheid waarin zij van elkâar leefden, had zij gehoord dat haar man ernstig ziek was, een paar dagen geleden en als een vreemde had zij het bericht van zijn dood ge-kregen.

Van den avond dat zij het huis was uitgelopen had zij hem niet meer gezien. In de lange jaren die waren heengesneld over haar alleen-zijn had zij langzamerhand voelen wisschen uit haar herin-nering dat zij getrouwd was, alleen nu en dan haar ander leven ziende wanneer haar dochttertje bij haar kwam, een ongekend kind, meer en meer groeiend in de vèrheid van haar mêeleven. Maar ook dàt was opgehouden, het kind was naar kostschool gegaan, even nog kwam het bij haar in een vacantie, toen bleef zij een langen zomer zonder het te zien, en eindelijk was haar kind voor haar geworden een vaag-schemerende herinnering, figurend haar lichaam zooals zij 't had

gezien jaren geleden, toen het nog op haar schoot zat ernstig luisterend de vertelseltjes die zij sprak in de groote stilte van den middag.

De jaren waren kleurloos gevloeid over haar alleen-zijn, zonder afwisseling, zonder verandering, eenzaam en treurig. De jaren waren heengeloomd zonder klank, zonder na-herinnerenden opstand van een enkel mooi uur, zonder lichting van één dag in de egale sombering van haar leven. De jaren waren geschoven langs haar heen, een langsame, luidlooze weening van egaalheid, achter-schimmend een gelijken, grauw-dooden tijd, eindeloos van wissellooze grijsheid.

Ongemerkt was zij ouder geworden, zonder besef van het drukken der jaren op haar leven, nu en dan plotseling ziende de verandering van haar lichaam in het scherper groeven der lijnen in haar gezicht en het dun-wit glanzen van heur haar. Zij had geleefd zonder rondom zich de langsame groeiing van jongeren, zonder 't waarschuwend herinneren van een ouder bestaan naast 't hare, altijd dezelfde blijvend voor zich zelf in de stille eenzaamheid van haar dagen.

'T was haar soms of heel ver herinnerde een oud-geweten verhaaltje van iets moois dat gekleurd had over haar bestaan, iets vaags dat zij niet meer kon zuiveren uit de dicht-omdekkende neveling van voorbij-zijn, haar langgeleden jeugd, de langge-

leden jaren van méezijn in het leven van anderen rondom haar.

Zij was weggegaan uit Hilversum, onverschillig mée met de menschen bij wie zij woonde, angstig te vreemden uit de lang-gekende gewoonte-sleur van haar leven en zij was verhuisd naar de Watergraafsmeer, naar een buitenhuisje dat rustig stond tusschen het jong-groeiend hout van een kleinen tuin, naast den rechten straatweg, waarlangs de oude boomen regelmatig stonden, breed-strekkend hun dikke takken boven de wijd-gapende sloot-glooiing.

En als vroeger was haar leven wêer voortgeland, doelloos en eentonig. Lange dagen zat zij op haar kamer zonder uit te gaan, denkeloos kijkend naar den lêegen straatweg, waar nu en dan iemand langs liep, luisterend het regelmatig wêer-trillend dreunen van den stoomtram uit de verte, volgend in haar hooren hoe hij nader schoof tot voorbij het huis, waartegen de witte wolkwentelingen van den stoom nevelden, langzaam weglossend in de rustige lucht. Dan strekte de weg wêer verlaten langs het huis, platliggend tusschen de hooge boomen, even klein bewogen wanneer een wagen het stof hoog-wolkte tot een grijs-trillend nevelen dat luidloos nêerzakte op den grauwen grond. Sommige dagen liep zij met kleine stappen door den tuin, doelloos gaande

over de bochtende paden tot achter het huis waar zij bleef droomen, leunend tegen het hek van de boerderij.

Uitschuivend tot den weg aan den trekvaart lagen de velden voort, een egale, platte vierkantsing van groen waartusschen de rechte trekking der slooten sneed, borend naar een onzichtbaar eind, met de schemerige opschimming van een hek plotseling alleen-streepend tegen de lucht. Heel ver achter den dijk stompten mistig de witte daken van een paar loodsen even boven den weg, onbewegelijk breed-donkerend in het licht. Naast haar dichtten de boomen van Linnaeus een donker-ernstigen opstand langs het lêege helderen van het grasveld, met het grijs-witte vierkant van het steigertje beweegloos vaststaand in het vuil-groen water. Aan de andere zij rechtte de Kruislaan met de eenvormige stammen der boomen levenloos tusschen de weilanden een eentonige strakheid van schemering boven het eenkleurige van den naast-plattenden grond. En tijden kon zij staren over de eenzame vlakte waar zij soezend luisterde de vage geluiden die suïden over de ruimte, dichter lagend de stilte rondom haar. Dan ging zij wêer naar haar kamer, wachtend het egale slepen der uren, zonder belofte in de verre lengte van den dag, zonder helder vooruitziend moment in de lange kleurloosheid die zij vóór zich voelde.

Zoo was haar leven tijden lang geweest, zoo waren haar dagen gebleven tijden achtereen, 't zelfde, zonder verandering.

En op eens in de stille toonloosheid van haar dagen was het doodsbericht van haar man nêergeknakt, schuddend een wakkerling van haar denkeloosheid, een langzaam opzenuwende warreling van voelen in de heenslapende gewoonte-sleur van haar doen. 'T was een plotseling nieuw-trillen geweest van al haar vèr-vergeten leven, een scherp opstaan voor haar oogen van alles wat jaren geleden was gebeurd, pijnlijk tusschen de zacht hoog-golvende herinneringen de duisterweenende somberheid van wat geknauwd had door haar leven, drukkend en lang. En in het veranderd licht van haar herinnering-zien had zij behoefte voelen dringen voor 't laatst bij hem te zijn, een schuld-kleinende berouw-smart vergeving te vragen voor wat er gebeurd was tusschen hun samengaan, een laag-nederende wanhoop haar schuld uit te weenen van de lang-gerouwde ellende die zij gebroken had in zijn leven.

En zij was gaan wachten tot hij voorbij kwam, alleen, hoog-strakkend haar smart in de moeielijke nêer-domping van haar voelen.

Eindeloos stil, zonder kleur dreef het egale, grijze licht van den wolk-dikken hemel, een klamhangend licht dat moeielijk zakte naar den grond,

mêe-vochtend een kil-witten damp die kleefde langs de natte boomstammen, donker-soppend de kale takken waarvan langzaam, eentonig, telkens een druppel tikte naar het modderig wegzand. Rondom een doode loomheid dicht-zwarend over de wijde ruimte waarin de weilanden breed strekten, verlaten slapend onder een dun-groene gras-stoppeling, geheimzinnig schuivend achter de dicht-blanke mist die rond-stand naar alle zijden, een vast-rechtende sluiting waarin vaag de schaarsche geluiden dofden, mat en kort. Een wezenlooze, stom-deinende mist langzaam telkens dekkend met bewegen een tastbaren damp over den weg, schimmend de hooge boomen tot ijl-duistere vormen, dunnend tot onmerkbaar heen-zijn, telkens uitlossend een têere wolking van grijs-blauwigen schemer die zacht inzoog naar de beweeglooze witheid rondom, waarachter de donkere massa der boomen van een boerderij opschoof, doezelig droomend met een vaag-weeke tint. Een suizende, matte stilte waarin het korte dunne blazen van den wind streek, een week, têer geluid dof klakkend naar onder een snelle hardheid van onzichtbare druppels, dompig schuivend ver van achter de dichte mist het denderen van een onzichtbaren spoortrein dat langzaam overvloede tot een grijs-week brommen geleidelijk vervloeiend tot een even dunne trilling.

In de doffe, zwijgende eenzaamheid waarin zij stond was 't haar of haar denken zachtjes indroomde, optrekkend uit de verre neveling van voorbij zijn de lang-geleden visioenen die waren heengedekt achter de troostlooze vloeijing der jaren. En wêerzoekend de langzaam-begonnen slijting van haar leven zag zij scherp voor zich staan de wijde lêegte die geruimd was om haar heen, 't gelijdelijk weg-zijn van allen die rond haar jaren waren geweest, de bleeke stilte die gezwezen was in de smart-doffing van haar bestaan. Zij was alleen gebleven slepend den pijngang van haar leven in een liefdelooze eenzaamheid, wachtend met onverschillige berusting tot haar dag zou zijn gekomen, tot het laatste uur zou lichten, waarin zij zou voelen de losvalling van haar mêe-zijn uit de sombere troosteloosheid die geheimend gesomberd had op haar dagen.

Zij dacht terug hoe zij begonnen was mêe te leven in het heldere licht van haar vrouw-woorden, vreugdend uit de duister-matte jaren van haar meisjestijd, haar trouwdag opvlammend voor haar oogen met juichend gouden glans, den grootsten dag van haar leven. 'T was als een blankreine herinnering, een hooge zang van smettelooze blankheid, een wit-zwevende wolking van zuivere vreugd, een zilver-tonende klank lang-narekkend, in onzichtbaar trillen, een wijd-zwevende helderheid

achter-dekkend over haar leven een nooit-heen-te-duisteren kleur. Haar trouwdag, de snel-voorbij genevelde uren van innig genot, een strak-staand visioen van onwerkelijk verbeelden, een droom-gevoeld gaan van haar lichaam in het witslaand teederen der klanken om haar heen. En zij zag zich wêer, loopend in een vloeiend-zachte witheid, een têr-gazende webbe van ontastbaren glans, voelend in haar binnenste een drang-vreugdende behoefte uit te snikken van gelukkigen weemoed, een grenzeloos geluk dat voor haar denkeloos zien visioenen nevelde van eeuwig-blijvende liefde. Haar trouwdag, den dag waarop zij haar man had gezien in een nooit-heen-geschemerd licht, den dag waarop hij zijn wezen had gebeeld in haar denken tot een altijd wêer scherpende herinnering.

Later, wanneer zij in de donker-klagende eenzaamheid der wintermiddagen had zitten luisteren naar wat in haar hooren opzong van vroegere uren, wanneer zij voor haar oogen had zien bewegen, mêe-wisselend in de uit-tongende vlamvlekken van het vuur, wat langs haar vroeger leven was gegaan, dan altijd had zij zijn beeld wêer-gezien als op den dag van haar trouwen, hoog-ernstig in het wijde licht, recht-schermend haar zwakke buigen onder den smart-gang van haar jonge leven, heilig-belovend zijn helpenden steun in de trouwe vastheid van zijn liefde.

En 't was haar in haar wachten of zij hem straks zou zien, wêerkomend voor haar verlangen zooals hij toen was, zooals zij hem toen gezien had, spreidend zijn zacht-innige bescherming over haar heen.

Ver achter de doffe witheid die beweegloos stond over den weg, tikkelde het doffe ratelen van een wagen, langzaam harder stootend naar haar heen. Opschrikkend uit haar denken stapte zij naar den weg-kant met een schok-lammend bewegen van haar knieën, rek-starend naar het vast-witte wolken voor haar zien. Maar 't geluid zachtte plotseling heen, in-doffend achter de mattende laging van damp, wêer-suizend de matte stilte over haar alleen-zijn. En zij leunde terug naar het hek, moê-voelend het bonken van haar hart dat jachtend trilde haar lichaam met onzichtbaar bewegen.

Terug-soezend in haar peinzen zocht zij de verre herinnering wêer van zijn opkomen in haar leven. En als een langzaam-voor-helderende kleur, zag zij hun eerste ontmoeten duidelijken uit het grijs somberen van haar jeugd, de eerste groote helderheid in den kleurloozen gang van haar jonkheid, de eerste uren van haar bestaan die een na-schitterend licht geschenen hadden door haar later leven, zacht zingend een têr-weemoedigen toon van troost in de latere onvoldaanheid der

jaren. In de wijde stilte waarin zij stond hoorde zij den dag wêer die de groote verandering had gedwongen in haar egale voortgaan, doelloos en moê, den dag waarin zij 't eerst had voelen juichen door haar borst een nooit-geweten geluk, zonnend voor haar denken de werkelijkking van wat zij altijd had gedroomd. 'T was de eerste, groote vreugde geweest in haar leven, de eerste voeling van een altijd verlangd geluk, een mooi-heenge-nevelde droom waarvan zij de beelden had gezien lang daarna, in nooit-wegzuiverende scherpte, een toover-lijkend visioen van wijd-omhangend licht, goud-kalmend over de heilige stilte waardoor het zachte ruischen van het water een geheimende têrheid fluisterde van eeuwigen weemoed.

De herinnering aan dien dag was met haar gebleven door al de jaren van haar getrouwd-zijn, door al de jaren van haar eenzame leven. Zij had dien dag wêer zien lichten in de donker-weenende uren van haar verdriet, zij had hem voelen troosten wanneer zij zat wachtend op het mooie dat zij altijd voelde staan in verren afstand, zij had de herinnering van dien kleuren-zang gefluisterd door de stilte van haar denken wanneer zij alleen voelde in de troosteloosheid van haar gebroken leven, wanneer zij hoorde weenen de angstige dreiging dat zij zou sluipen naar haar dood zonder ooit te weten de duizelende neveling

van een hoog, innig-heffend geluk. Langzaam was de nabeelding van dat groote moment van haar leven ineengeward met zijn figuur, hoogzettend zijn wezen in het vredende tooverlicht dat beweegloos goudde van den ernstig-schermden hemel.

En in de drooming der stilte rondom haar zag zij zich wêer, loopend naast hem als lang geleden, zij voelde wêer de weeke aanraking van zijn arm langs den haren en 't was haar of zij zijn stemgeluid hoorde spreken hoog naast haar, in de grijze sluiering van den avond, heen-zwevend in de dun-grijze lucht waar ver van den hemel een late schemering dreef, wijkend in luidlooze weekheid.

En opziende uit de drooming waarin zij stond, zag zij rond zich hangen den loom-drijvenden damp, een doode dekking van luidlooze egaalheid, een kleurloosheid zonder klank, zonder breking van geluid, een doove dichtheid waarin alles onzichtbaar was heengeschimd, eindeloos ver.

Têr-blauw van schemerende zachtheid dunde langzaam een bleek-helder licht door de vaste wolking der mist, onmerkbaar uitwevend de mattende witheid tot ijler-gazende dampen, hoogblinkend boven de grijze klomping van den nevel een even zilverende zon. En wijder vloeiende de onzichtbare beweging van zuiverende lichtheid, lossend naar de verte tot een waas-deinende

demping van kleur, een blauw-rose helderheid zwevend over den weg die ver-recht lag tusschen den gelijken opstand der boomen, donkervochtend onder het weeke licht dat luidloos dieper dreef van den schemer-dekkenden hemel. En ruim-uit naar beide zijden groenden de weilanden onder een weeke, losse vlokking van ijlen damp die zachtjes weg-welfde naar den horizon waar een grijs-blauwe lichtvloeiing stond, vèr met onduidelijke vastheid.

Zij stond alleen, eenzaam in de weemoedige rust die fluisterde over haar heen, een weenende nêerslapping voelend in haar lichaam dat machteloos vast-stond, onbewegelijk en recht.

Op eens, ver naar het Rechthuis zag zij de donkere beweging staan van de begrafenis, onmerkbaar vóórkomend naar waar zij was, eindeloos lang-dekkend het einde van den weg die lêeg rechtte naar haar angstig staren.

Langzaam opzwartend uit de duister-schommelende kleinheid waarin de lijkkoets voor-grootte, breedde de stoet duidelijker een donker-bewegende levendiging in de ijl-têere vaagheid van nevel, hardend onder het ontastbaar weven van zacht-dempend licht een ruw-brekende vlekking van somberheid. En de verre stompig van tinten kleinde ineen achter de scherpende lijning van het donker-matte zwart der rijtuigen, hooger-blokkend boven de

straat, voort-schuddend met ongelijk-deinende schokken, woelig-vullend meer en meer de wijde stilte met het egale stappen der paarden, schuivend door de kalm-hangende koelte een warreling van hol klankend geluid.

Dof dempten een na een de rijtuigen over het hout van de kleine brug, plotseling een lêege scheiding stillend in de geregelde rommeling van klanken. En dicht vóór haar stond de groote zwartheid van den lijkwagen, hoog boven tegen haar schrikstarrend kijken, een kort moment van duidelijk-vast-donkeren in haar oogen. Zij zag het vage, voel-geweten buig-bewegen der paarden langs zich heen, 't lêeg-suffe-gezicht van den koetsier, een week-zwart voorbij-schuiven van een welf-plooiend kleed waaronder een onduidelijke hardheid stompte, een tril-schokkend heengaan der wielen diep onder haar zien.

En zij voelde zich wonderend kijken naar den lêegen lichtplek van den weg, waarachter de grijs-groene weilanden een korten tijd eindeloos stil strekten, plotseling vóór-liggend achter de snel-langs-geschoven zwartheid van den lijkwagen.

Maar voor zij kon terugzien naar de heentrekkende donkerte die zij verder voelde wijken van zich af, zag zij langs haar opstaan moeien de doffe hooving der volgkoetsen, een na een, telkens wit-latend een kleinlêegenden plek van den weg,

scherp langsamend in haar oogen de blanke vaging der gezichten in de diepe omlijsting der portier-raampjes, een warreling van snel-deinend bewegen waartusschen regelmatig het korte klakken der paardehoeven tikte, doffend onder het scherp-schuiven der hoog-raderende wielen.

En de straatweg lag wêer voor haar, lêeg, onbewegelijk met de stoffige klein-lijning der klinkers, egaal plat-strekkend met een weeke welving naar den wegkant, waartegen de landerijen wêer groenden, naar den verschemerenden horizont, lood-stil onder de vage over-zweving van doezelend geluid. En omziende waar het ratelen der rijtuigen doffer en doffer sleepte onder de week-suizende boomtakken, zag zij de begrafenis heenkleinen tot stil-staand onmerkbaar bewegen, laag-vlekkend tegen de grijze sluiting der verre mist.

Dat was 't einde geweest van haar droomen, het wrang-ruwend einde van wat zonnend was begonnen in de vèr-geleden juiching van haar verwachting.

Zoo had zij 't nooit gezien, nooit wanneer zij nêerzat in een somber vooruit-raden hoe haar leven zou zijn, hoe haar leven zou loomen in de reiing der jaren, nooit had zij dat eind zien dreigen voor haar angstig verdriet. Nooit had zij zoo zien brokken in haar vragend vreezen

wat haar toekomst zou zijn, 't einde van alles wat zij eens had gedroomd, van alles wat eens had gelicht in haar dagen met kort-schitterenden glans. En voor haar herinneren zag zij plotseling staan de groote keering van haar leven, de diepe verandering die gehakt was in haar bestaan, onwaar-lijkend in den afstand van jaren voorbij-zijn. En angstig hoorde zij vragen achter in haar hoofd of 't háár schuld was dat alles gekeerd was in haar dagen, dat alles was ruw-getrapt uit de illusiënde visioening waarin zij haar dagen had gewild.

Was 't haar schuld dat zij gezocht had in haar leven wat zij had zien lichten in de kleur-vonkende mooiheid van haar droomen, wat gezweefd had voor haar mooi-willend zien der werkelijkheid, leugen-belovend alles wat zij had gewacht in de verre toekomst.

Was 't háár schuld dat een wijde desillusie gebroken had over alles wat zij gewacht had met hel-vlammende kleuren, doffend haar mooie licht-visioenen tot grauw-verdrietige wezenlijkheid?

Zij had getracht de loom-sleepende sleur-lamming van haar bedrogen dagen te zien in het herinnerings-verbeelden van haar gedroomd leven. Maar telkens had haar desillusie opgegromd tegen het zachtwillend neuriën van haar gouden zien, telkens had haar desillusie gedooft in het vlam-willend juichen van haar vreugde-verlangend gemoed,

telkens had een nieuwe nuchtering gekoeld over de warm-koesterende gloeiing van haar liefdesmeekende ziel. Was 't haar schuld geweest dat zij in haar getrouwd-zijn gevoeld had een egaal, gewoon gaan naast elkâar, een lam-kleurloozen gang tegen de hoog-jubelende licht-kleuring die zij gewacht had in haar meisjes-droomen, die zij had zien schitteren heel ver in de gouden belofte van haar toekomst?

En wêer-denkend aan dien tijd zag zij de eenzame dagen langs haar herinnering treuren, de lange dagen van onvoldane lêegheid, de ellendige dagen van stillen weemoed wanneer zij alleen zat in haar huis, luisterend de klagende windstooten van den winter-middag, huil-stikkend in de grijs-schemerende somberheid der regenvlagen die zij zag misten onder den laagweenenden hemel. En lange, stil-dood avonden wist zij wêer, avonden van mat-gedempt zwijgen onder de suizende dofheid van hun eenzaam huis, avonden waarin zij rondacht aan haar vroegere illusie, waarin zij terugzocht den lief-fluisterenden zang van haar verwachtingen, avonden waarin zij nêerzat, kroppend haar eindeloos verdriet over haar alleen-zijn, onbegrepen naast haar man, avonden waarin zij zich voelde ver van zijn leven, eindeloos ver uit zijn bestaan, heen-gezet uit zijn denken in het nabijleven van zijn lichaam.

'T was haar schuld niet, zij had 't anders gewild, zij had 't anders gezien, een lang-dicht innig samenzijn tot 't einde, een gouden droom, een goud-vlammende schittering van eeuwig geluk.

Zijn dood had de laatste liefde weg-geknauwd om haar heen. Onbewust had in haar lichteloos leven nog altijd in haar voelen gesluimerd, dat misschien eens de tijd kon opstaan, waarin hij haar wêer tot zich zou nemen, vergevend alles wat gebeurd was; 't had diep in haar ongeweten binnenste gestaan, klein, onmerkbaar voor haar zelf, een stil-blijvende steun onder de egaal-heen-tellende jaren. Dikwijls in den grauwen schemer van haar laatste leven had zij een vreemd-snikkende troost hooren zangen door haar peinzen, dat hij de eenige was, die van haar hield, die aan haar dacht in de gebroken treuring van zijn dagen, zonder wraak, zonder nêerschuwend oordeelen. 'T was een zacht-lichtende kleuring geweest in de duistere sombering van haar eenzaamheid, dat heel ver van haar, weg in een nooit te naderen afstand, iemand was, die nog van haar hield, die smart-liefde haar zijn met een nooit te veranderen verlangen, iemand die treurde haar heen-zijn uit zijn dagen, waarin zij een tijdlang een altijd-rouwende kleur had gelicht, na-klankend een zacht-herinnerende toon in de dood-donkerte van zijn leven.

Wanneer zij in het herinnerings-peinzen van haar wissellooze uren hem wêerzocht, pijnlijk in haar berouw-smart zijn trouwe degelijkheid die zij hoog zag rechten boven haar eigen schuldig voelen, dan altijd stond hij voor haar met de ernstig-omzwevende lichting van zijn vast-klemmende liefde, den mooi-omwolkenden glans van zijn onveranderd liefhebben zijn heele bestaan door, zijn liefhebben van haar alleen, van haar aan wie hij had gegeven alles, wat omgloeide in de vol-offerende toewijding van zijn innige voelen.

Nu pas zag zij, hoe die vage verwachting een groot-steunende troost voor haar was geweest, hoe zijn liefde, die al die jaren had doorgezongen, in haar alleen-zijn gestut had tegen haar telkens nêerknakkende wanhoop; nu pas boorde het in haar bewustzijn, dat zij heel ver altijd had zien lichten een weeken schemer van kleurende helderheid, dat alles wêer goed zou worden, een rouw-bukkend wêerkomen in zijn huis, waarin hij haar zou nemen, medelijdend haar offer-willende liefde, machteloos te trotsen tegen haar diep-verdrietend rouwen om wat zij had gedaan.

Zijn dood had 't laatste heengebroken wat haar vergoed had haar weemoedig verlangen naar iets vaags, wat komen kon in de illusie-looze lamming der jaren; zijn dood was 't onherstelbaar einde

van haar eigen leven: hierna zou haar bestaan zijn een wijd, lichteloos heensterven, langzaam, eindeloos lang.

Er was niets meer, 't was 't einde van alles, van haar droomen, van haar bestaan.

En terwijl zij moeielijk haar zien boorde naar waar de laatste werkelijkheid van haar vroeger leven even nog puntte in wijd-ineenlossenden afstand, vreemde een duizelende lêegte in haar denken dat in de laatste dagen gebezigd had naar dit uur, voor-wachtend een onduidelijk visioen van ruim-troostend weerzien.

Alleen zou zij blijven in de wacht-sleeping der dagen, die nog kwamen, alleen tot haar laatsten dag, zonder band in de mée-leving van iemand om haar heen, eenzaam in de wijde, liefdelooze lêegte van haar leven.

Zacht, luidloos deinend met langzaam-schuivend bewegen, dichtte de mist kleurloos ineen, achterdekkend het blanke zilveren van de moeielijk blinkende zon tot een egaal-grauwe witheid. Koelgrijzend het têer-rose licht, dat gedund had over den weg, dempte een mat-witte helderheid uit de lager drijvende wolken, opnevelend over de weilanden een vaag tastbare schemering van sluitend-grijs. En de lang-stammende boomenreien schoven heen achter het gordijnend gewaas, even nog têer-inktend de wijduit-streepende kruining der

takken, egaal-doffend een gelijke matheid van kleur, die toonloos ineenvloeide met de weeke zweving van lichtloozen damp rondom.

De stilte stond beweegloos, wijd-zwijgend een weenende rust. Alleen het weeke nêr-klakken der druppels tikte regelmatig en kort, een kleindoffend geluid in de lêege doodheid van den heen-sleependen dag.

Jan. '93—Oct. '94.
